

Fundusze Sołeckie – skorzystajmy z tej szansy

Autorzy:

Ryszard Kamiński
Zenon Lewandowski
Andrzej Olszewski

Wydawca:

Krajowe Stowarzyszenie Sołtysów



Konin 2010

**Publikacja została wydana w ramach projektu
dofinansowanego ze środków
Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich**



Wydawca:

**Krajowe Stowarzyszenie Sołtysów
ul. Zofii Urbanowskiej 8, 62-500 Konin
www.kss.org.pl
tel/faks 63 243 75 80**

Tekst:

Andrzej Olszewski
Ryszard Kamiński
Zenon Lewandowski

Redakcja:

Zenon Lewandowski
Okładka i ilustracje:
Ewa Kamińska

Zdjęcia:

Ze zbiorów autorów i Krajowego Stowarzyszenia Sołtysów

ISBN 978-83-928047-1-0

Przygotowanie do druku:

EPSILON Studio grafiki, Inowrocław
tel. 501 239 059, e-mail: epsilon@post.pl

Druk:

Transdruk, Kraśnica
www.transdruk.pl

Spis treści

I. Po co nam Fundusz Sołecki	5
II. Czego byśmy chcieli dla naszej wsi, a co nam wolno – co mówią przepisy	8
III. Kto decyduje o tym na co można wydać pieniądze z funduszu sołeckiego	26
IV. Mieszkańcy, sołtys, radni i wójt – kto za co odpowiada	30
V. Przykłady dobrych praktyk i modele wdrażania	34
VI. Planowanie – od problemu do działania	49
VII. Z kim współpracować	69
VIII. Kto może nam pomóc	74
IX. Przykłady zadań wykonanych z funduszu sołeckiego	79
DODATKI	85



I. Po co nam Fundusz Sołecki ?

Już pierwszy rok funkcjonowania ustawy o funduszu sołeckim pokazał jak bardzo potrzebne były tego typu działania w rzeczywistości polskiej wsi. Ponad połowa polskich gmin podjęła uchwały o utworzeniu funduszu, dając w ten sposób szansę na poszerzenie strefy demokracji lokalnej na poziomie poszczególnych miejscowości. Bez względu na to, czy odwołujemy się do horyzontalnych zasad funduszy strukturalnych Unii Europejskiej, do Arystotelesa, czy Katolickiej Nauki Społecznej Kościoła, której głoszenie rozpoczął w XIX wieku biskup Wilhelm Emanuel von Kettler, zawsze warto pamiętać, że wszystkie te nurty odwołują się do zasady subsydiarności, którą można streścić w następujący sposób:

- „tyle władzy, na ile to konieczne, tyle wolności, na ile to możliwe”
- „tyle państwa, na ile to konieczne, tyle społeczeństwa, na ile to możliwe”

Wprowadzenie funduszu sołeckiego jest jednym z praktycznych kroków do wdrażania w polskim systemie ustrojowym zasady pomocniczości (zwanej też inaczej zasadą subsydiarności). Sens uruchamiania funduszy sołeckich wprowadzających wiele dodatkowych zadań dla lokalnych samorządów można i trzeba tłumaczyć przede wszystkim właśnie tym, że społeczność (w tym wypadku całej gminy) nie powinna ingerować w sprawy, z którymi poszczególne jednostki (sołectwa) są w stanie poradzić sobie same. Jeżeli więc wspólnoty lokalne mogą pewne funkcje wykonywać same, same decydować o swoim najbliższym otoczeniu, winno się im stworzyć do tego odpowiednie warunki. Raz jeszcze warto przytoczyć uzasadnienie do Ustawy o Funduszu Sołeckim, gdzie czytamy, że „sołectwa są jednostkami o najsilniejszych więzach łączących mieszkańców i dobrze reprezentują określoną wspólnotę interesów wynikającą ze wspólnej tradycji historycznej. Interesy te – ze względu na swoją skalę - są często możliwe do zaspokojenia na poziomie niższym niż poziom gminy”.

Dla gmin zapisy ustawy o funduszu sołeckim są poważnym wyzwaniem. Wiele nowych obowiązków wynikających głównie z konieczności zadbania o odpowiednią procedurę wdrożenia funduszu. W odpowiednim czasie uchwalić należy decyzje o uruchomieniu funduszu, trzeba zadbać, aby poprawne i zgodne z zapisami ustawy decyzje podjęły zebrania wiejskie. Realizacja projektu dla każdego sołectwa to pewien obowiązek dla sołtysa, ale również wiele dodatkowej pracy i odpowiedzialność dla skarbnika, sekretarza i innych urzędników gminnych, których w typowej gminie wiejskiej jest zaledwie kilku.

Wśród samorządów, które zdecydowały się na utworzenie funduszu dominuje przekonanie, że środki z funduszu pobudzą oddolną aktywność mieszkańców i w ten sposób dodatkowy trud związany z rozliczaniem funduszu w ogólnym rozliczeniu będzie korzystny i „opłacalny” dla gminy. Niekwestionowaną korzyścią wdrożenia ustawy o funduszu sołeckim jest w Polsce rozpoczęcie wielkiej debaty o sposobie funkcjonowania sołectw, o roli sołtysa i rady sołeckiej. Tego typu debacie sprzyjają dzisiaj nowoczesne technologie. W Internecie w ostatnich miesiącach wręcz zawrzało, a każdy „nowoczesny” sołtys lub lider wiejski może znaleźć wiele przykładów i argumentów „za” wdrażaniem funduszu w swojej gminie oraz wiele przykładów z innych gmin. Przykładem prowadzenia debaty o funduszu sołeckim mogą być wpisy na „Pierwszym Portalu Rolnym”. 15 maja 2010 roku jedna z internutek napisała:

„Mieszkam we wsi w gminie Mosina, która od lat korzysta z takiego funduszu - to nie są wielkie pieniądze - i dzięki nim robione są małe, ale jakże potrzebne mieszkańcom udogodnienia. Ważniejsze jednak jest to, że mieszkańcy dzieląc te skromne środki, czują się częścią naszej samorządowej społeczności. Tego uczucia więzi społecznej tak nam teraz potrzeba. FUNDUSZ SOŁECKI TO NAJLEPSZA INWESTYCJA – ROZUMIE TO MĄDRA RADA, WÓJT, BURMISTRZ. Ja mieszkam w takiej gminie. Szkoda, że mamy jeszcze tak mało mądrych i patrzących w przyszłość włodarzy. Tych w Sejmie też!”

Dzień wcześniej internauta, który podpisał się jako „Realista” napisał tak: „Sołtysi śpią, a z podatku rolnego mają większy odpis niż idzie na samorząd rolniczy”. To z pewnością krzywdzący komentarz dla większości sołtysów, ale musiał mieć powody aby użyć Internetu do tego typu komentarza. O roli funduszu sołeckiego, miejscu sołectwa i sołtysów dyskutuje się dzisiaj w Internecie, bardzo burzliwe dyskusja mają nieraz miejsce podczas sesji rad gmin, coraz częściej merytoryczne i rzeczowe dyskusje odbywają się też podczas zebrań wiejskich. Należy spodziewać się, że pojawienie się funduszy sołeckich jako instrumentu dającego społecznościom sołeckim poczucie wpływu i tzw. „sprawstwa” będzie miało też

swoje odzwierciedlenie w zainteresowanie mieszkańców wyborami do rad sołeckich i na stanowiska sołtysów. Należy zgodzić się z opinią Zygmunta Kandory, który 24 marca 2010 roku dokonał następującego wpisu na portalu „Witryna Wiejska”: „Fundusz sołecki spełni swoje zadanie, jeśli wieś stanie się autentycznie obywatelska. Jeśli każdą piędź ziemi uznamy w swoim sołectwie za równie ważną, jak swoje miejsce do spania, jak własne łóżko. I o każdym z tych kawałków zdecydujemy wspólnie. Podobnie jak z wyborem sołtysa. Wybór tego przedstawiciela najmniejszej części lokalnej społeczności jest równie ważny jak wybór prezydenta kraju. Póki tego nie zrozumiemy, to na pytanie „Jak się w waszej wsi wybiera sołtysa?”, usłyszymy odpowiedź – „Puszcza się beczkę z najwyższej okolicznej góry i w którą chałupę trafi ten zostaje sołtysiem.”

Potrzeba budowania obywatelskich postaw, aktywizacji mieszkańców wsi, tworzenia oddolnych inicjatyw, lokalnego decydowania o podejmowanych aktywnościach wykracza znacznie poza techniczną czynność głosowania nad podziałem niewielkiej sumy środków w ramach funduszu sołeckiego. Właśnie te aspekty wdrożenia funduszu sołeckiego stanowią, że jest on wielką szansą na podniesienie rangi wiejskich wspólnot i poczynienie kolejnego kroku w kierunku ich upodmiotowienia. Dzięki niemu mieszkańcy krok po kroku bardziej będą stawali się gospodarzami miejsca w którym żyją.

Ryszard Kamiński



II. Czego byśmy chcieli dla naszej wsi, a co nam wolno – co mówią przepisy?

Aby udzielić wyczerpującej odpowiedzi na tak postawione pytanie należy przeanalizować tekst źródłowy czyli ustawę z 20 lutego 2009 r. o funduszu sołeckim (dalej: ustawa o funduszu sołeckim), gdzie ustawodawca w art. 1.3 wskazuje zasady na jakich można wydatkować środki z funduszu sołeckiego.

Środki z funduszu sołeckiego przeznacza się na realizację przedsięwzięć określonych we wniosku sołectwa, które są:

- zadaniami własnymi gminy,**
- służą poprawie warunków życia mieszkańców i**
- są zgodne ze strategią rozwoju gminy.**

Uwaga: Powyższe warunki muszą być spełnione łącznie. Ponadto koniecznym jest, aby zadanie zrealizowane zostało na terenie sołectwa, a wniosek nie przewyższał kwoty wyliczonej na dane sołectwo.

Niejako dodatkowo, ustawa ta przewiduje także możliwość przeznaczenia środków funduszu na pokrycie wydatków związanych z działaniami, które zmierzają do usunięcia skutków klęski żywiołowej na podstawie ustawy z 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej.

Najważniejsze zasady określania listy zadań możliwych do sfinansowania z funduszu sołeckiego są następujące.

Po pierwsze:

Podstawą do ustalenia katalogu dopuszczalnych działań realizowanych w ramach funduszu sołeckiego jest ustawa o samorządzie gminnym.

Po drugie:

Realizowane zadania muszą wpływać na poprawę warunków życia mieszkańców sołectwa co oznacza, że w uzasadnieniu wniosku musimy wykazać w jaki sposób dane zadanie mieszczące się w katalogu zadań gminnych wpłynie na poprawę warunków życia mieszkańców, np. wykazanie, że remont świetlicy pozwoli na częstsze spotkania w godnych warunkach co wpłynie na poprawienie relacji sąsiedzkich i budowę więzi między-

ludzkich. Będzie to miejsce, w którym dzieci i młodzież będą organizować sobie czas wolny poprzez wspólną naukę gry i zabawy.

Po trzecie:

Zadanie musi być zgodne ze strategią gminy, co w konsekwencji oznacza konieczność zweryfikowania zadania pod względem jego zgodności z dokumentami planistycznymi, który posiada gmina, np. czy zadanie polegające na remoncie drogi jest zapisane choćby ogólnie „poprawa stanu istniejących dróg”.

Zgodnie z art. 7 ustawy z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2001.142.1591 ze zm.) zadania własne gminy obejmują w szczególności sprawy:

- 1) ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej,
- 2) gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego,
- 3) wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz,
- 4) lokalnego transportu zbiorowego,
- 5) ochrony zdrowia,
- 6) pomocy społecznej, w tym ośrodków i zakładów opiekuńczych,
- 7) gminnego budownictwa mieszkaniowego,
- 8) edukacji publicznej,
- 9) kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- 10) kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
- 11) targowisk i hal targowych,
- 12) zieleni gminnej i zadrzewień,
- 13) cmentarzy gminnych,
- 14) porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej, w tym wyposażenia i utrzymania gminnego magazynu przeciwpowodziowego,
- 15) utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych,
- 16) polityki prorodzinnej, w tym zapewnienia kobietom w ciąży opieki socjalnej, medycznej i prawnej,
- 17) wspierania i upowszechniania idei samorządowej, w tym tworzenia warunków do działania i rozwoju jednostek pomocniczych i wdrażania programów pobudzania aktywności obywatelskiej,

- 18) promocji gminy,
- 19) współpracy z organizacjami pozarządowymi,
- 20) współpracy ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw.



Wyżej wymienione enumeratywnie sprawy nie wyczerpują materii, czyli zakresu dopuszczalnych działań, ponieważ przepis art. 7 ustawy należy traktować jako rozwinięcie art. 6 ust. 1. Podkreśla on charakterystyczną cechę zadań własnych gminy, jaką jest zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty samorządowej, czyli mieszkańców gminy.

Art. 7 ust. 1 wymienia najważniejsze z nich. Wyliczenie to nie jest kompletne, o czym świadczy użycie przez ustawodawcę zwrotu „w szczególności”. Zadania własne gmin określone są bowiem również w innych ustawach, dotyczących na przykład wypłaty dodatków mieszkaniowych (art. 9a ustawy o dodatkach mieszkaniowych) czy prowadzenia działalności kulturalnej (art. 9 ust. 2 ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, Dz. U. z 2001 r. Nr 13, poz. 123 z późn. zm.).

Planując sposoby wydatkowania środków z funduszu sołeckiego, należy wziąć zatem pod uwagę, iż zasady i sposób wykonywania zadań przez gminy unormowany jest na ogół w wielu odrębnych aktach prawnych.

Spośród tych aktów prawnych wymienić należy zwłaszcza następujące ustawy i rozporządzenia:

- 1. w zakresie ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej:**
 - ustawę o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
 - Prawo budowlane,
 - ustawę o gospodarce nieruchomościami,
 - ustawę o ochronie gruntów rolnych i leśnych,
 - Prawo ochrony środowiska,
 - ustawę o ochronie przyrody,
 - Prawo wodne;
- 2. w zakresie gminnych dróg, ulic, placów, mostów i organizacji ruchu drogowego:**
 - ustawę o drogach publicznych,
 - ustawę o autostradach płatnych,
 - Prawo o ruchu drogowym;
- 3. w zakresie wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz:**
 - Prawo wodne,
 - Prawo energetyczne,
 - ustawę o utrzymaniu czystości i porządku w gminach,
 - ustawę o odpadach;
- 4. w zakresie lokalnego transportu zbiorowego:**
 - Prawo przewozowe,
 - Prawo o ruchu drogowym,
 - Prawo działalności gospodarczej,
 - ustawę o gospodarce komunalnej;
- 5. w zakresie ochrony zdrowia i pomocy społecznej:**
 - ustawę o zakładach opieki zdrowotnej,
 - ustawę o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi,
 - ustawę o zapobieganiu narkomanii,
 - ustawę o pomocy społecznej;
- 6. w zakresie zaspokajania potrzeb mieszkaniowych:**
 - Prawo budowlane,
 - Prawo działalności gospodarczej,
 - ustawę o gospodarce komunalnej,
 - ustawę o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy;

7. w zakresie edukacji publicznej, kultury oraz kultury fizycznej i turystyki:

- ustawę o systemie oświaty,
- ustawę o bibliotekach,
- ustawę o ochronie dóbr kultury,
- ustawę o muzeach,
- ustawę o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawę o kulturze fizycznej,
- przepisy o turystyce;

8. w zakresie zieleni komunalnej i zadrzewień:

- Prawo ochrony środowiska,
- ustawę o ochronie przyrody;

9. w zakresie cmentarzy gminnych:

- ustawę o cmentarzach i chowaniu zmarłych,
- ustawę o grobach i cmentarzach wojennych (w przypadku przejęcia przez gminę opieki nad tego rodzaju cmentarzami);

10. w zakresie porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej:

- ustawę o ochronie przeciwpożarowej,
- ustawę o stanie klęski żywiołowej.

Art. 7 ust. 2 w/w ustawy stanowi natomiast podstawę podziału zadań własnych gminy na obowiązkowe i nieobowiązkowe (fakultatywne). U podstaw tej regulacji leży próba zagwarantowania społecznościom lokalnym świadczeń publicznych na poziomie minimalnym. Realizacja obowiązku szkolnego, elementarne świadczenia z zakresu opieki społecznej to przykłady zadań, które każda gmina w cywilizowanym świecie powinna spełniać. Ustawodawca nie formułuje katalogu zadań obligatoryjnych. Zgodnie z ust. 2 obowiązkowy charakter zadań własnych określają ustawy. Jeżeli zatem ustawodawca określi konkretne zadanie jako obowiązkowe, to wówczas na gminie (jej organach) ciąży obowiązek ich wykonania, a obywatelowi przysługuje z tego tytułu określone roszczenie. Podobnie jest z ustawą o funduszu sołeckim nie nakłada ona na gminy obowiązku jej stosowania, można by rzec, że namawia by z niej korzystać.

Trzeba pamiętać, iż obok zadań już przez gminy wykonywanych, ustawy uchwalane przez Sejm mogą nakładać na gminy nowe zadania własne. Warunkiem legalności (i skuteczności) takich poczynań jest jednak zapewnienie gminom środków finansowych koniecznych do realizacji tych zadań. Może to polegać na zwiększeniu dochodów własnych gminy albo na przyznaniu subwencji. Przykładem jest subwencja oświatowa związana z prowadzeniem szkół przez gminy, dzięki której gmina realizuje obowiązki związane z edukacją.

Przywołanie ustaw i rozporządzeń ma na celu wykazanie jak istotna i pomocna może okazać się znajomość właściwych przepisów już na etapie przygotowywania zadania do sfinansowania w ramach funduszu sołeckiego.

Realizacja zadań poprzez środki pochodzące z funduszu sołeckiego nakłada na sołectwo (sołtysa) konieczność choćby pobieżnej ich znajomości. Nieznajomość może znacznie utrudnić, a nawet uniemożliwić zrealizowanie przedsięwzięcia. Przykładem może być sytuacja, w której wójt otrzyma wniosek na wykonanie oświetlenia drogowego (wydawałoby się, że może ono zostać zrealizowane bez większych przeszkód), jednakże taka inwestycja pociąga za sobą konieczność uzyskania warunków przyłączenia do sieci energetycznej. Ich brak skutkuje niemożliwością wykonania zadania, a w konsekwencji brakiem możliwości otrzymania zwrotu środków przez gminę. W przytoczonym przykładzie przygotowanie wniosku powinno zostać poprzedzone sprawdzeniem czy operator energetyczny wyda takie warunki, a także czy inwestor uzyska zgody innych zainteresowanych stron (tj. właścicieli gruntów sąsiadujących z inwestycją). Trzeba również pamiętać, iż realizacja większych zadań inwestycyjnych wiązać się często będzie z koniecznością prowadzenia nadzoru poprzez osoby posiadające odpowiednie uprawnienia np. uprawnienia kierownika robót drogowych.

Można zadać pytanie czy sołtys i rada sołecka muszą znać wskazane wyżej akty prawne, aby zaplanować sposób i kierunki wydatkowania środków przyznanych im do dyspozycji w ramach funduszu sołeckiego. Raczej nie jest to w pełni możliwe. Rzetelną wiedzę i kompetencje w tym zakresie powinni posiadać pracownicy urzędu gminy. Powyższe wyliczenie ustaw ma jedynie na celu uświadomienie projektodawcom i wykonawcom funduszu sołeckiego uwarunkowań prawnych i zagrożeń jakie mogą wystąpić na etapie realizacji zaproponowanych działań. Znajomość tych uwarunkowań jest niezbędna już na etapie planowania zadań, kiedy konieczne stanie się zweryfikowanie możliwości wykonania danego zadania. Niestety oprócz znajomości przepisów istnieje konieczność zapoznania się także z opiniami urzędników min. MSWIA, RIO, gdyż opinie te wskazują jak należy postępować z funduszem sołeckim. W dodatku do poradnika zamieszczono fragmenty ustaw, rozporządzeń oraz opinii w celu wstępnego zapoznania się z ich tematyką.

Podsumowując – nawet niepełna znajomość przepisów prawnych może być kluczem do sukcesu. Znajomość przepisów prawa na podstawowym

poziomie umożliwi lepszą współpracę między sołectwem a gminą - w procedurze składania wniosków do wójta nie będą zgłaszane do realizacji zadania źle określone z punktu widzenia klasyfikacji budżetu gminy.

Praktycznym rozwiązaniem problemu braku powszechnej znajomości przepisów prawa oraz zakresu ponoszenia odpowiedzialności, jest dokonanie w każdej gminie podziału zadań na dwie grupy:

- **Gmina (wójt i rada gminy) – planuje i realizuje poważne, duże inwestycje, zadania drogie i skomplikowane.**
- **Sołectwo (rada sołecka i mieszkańcy) – wdraża zadania mniejsze, lokalne, specyficzne, nieskomplikowane.**

Taki podział, dokonany w każdej z gmin na zasadzie społecznego konsensusu, powinien określać katalog działań zarezerwowanych dla strategicznych kompetencji Rady Gminy. Katalog takich zadań powinien znajdować się w strategii rozwoju gminy lub innym dokumencie planistycznym. Zadania nie wymienione w tym katalogu powinny być dostępne do wdrażania przez sołectwa. Biorąc pod uwagę zasobność gmin i dotychczasowe doświadczenia w zakresie samodzielnych działań sołectw, można pokusić się o wskazanie kierunku podziału zadań. W gminach gdzie są silne, doświadczone i aktywne sołectwa będzie można realizować zadania z szerszej palety. W wielu gminach gdzie sołectwa są słabe, niezbyt aktywne, społeczności wiejskie powinny zdobywać praktykę poprzez wdrażanie mniej skomplikowanych zadań.



Biorąc pod uwagę wyżej omówione ograniczenia ustawowe możemy zaproponować listę przykładowych zadań, których realizacja jest możliwa w ramach środków z funduszu sołeckiego:

- 1) prowadzenie inicjatyw służących poprawie estetyki wsi oraz stanu ochrony środowiska, a w szczególności:
 - a) prowadzenie sołeckich konkursów, których celem jest podniesienie poziomu estetycznego sołectwa, promowanie ekologii wśród mieszkańców sołectwa,
 - b) pielęgnację zieleni komunalnej oraz terenów użyteczności publicznej w sołectwie, np. montaż koszy na śmieci, pojemników do selektywnej zbiórki odpadów komunalnych, pojemników na zużyte baterie itp.,
 - c) wykonanie nasadzeń zieleni trwałej na terenach należących do gminy (sadzenie drzew i krzewów, zakładanie trawników, oczek wodnych, skalników).
- 2) finansowanie działalności merytorycznej wiejskich świetlic środowiskowych, terapeutycznych i wiejskich, jeżeli w danym sołectwie zostały powołane.
- 3) wspieranie kultury i sportu masowego (np. klub sportowy, w którym do realizacji danej konkurencji potrzebna jest licencja jakiegoś związku nie może być finansowany ze środków sołeckich – nie ma on cech powszechności dostępu), a w szczególności:
 - a) zakupy nagród rzeczowych i sprzętu, wspieranie inicjatywy kulturalnych, sportowych na rzecz lokalnego środowiska, prowadzonych przez placówki oświatowe, świetlice działające terenie sołectwa, uczniowskie kluby sportowe.
 - b) organizowanie przez mieszkańców – radę sołecką uroczystości i imprez kulturalno – sportowych np. obejmujących rywalizację między dziećmi a dorosłymi, dożynki i inne różnego rodzaju święta np. święto ziemniaka, kukurydzy, kapusty, dzień dziecka - skierowanych do ogółu mieszkańców sołectwa,
Uwaga !!! Niedozwolone jest dokonywanie zakupów produktów konsumpcyjnych.
 - c) zakupy towarów (także stanowiących środki trwałe) – poprawiających infrastrukturę sportową, rekreacyjną lub kulturalną sołectwa, a w szczególności montaż ogrodzeń, ławek, urządzenie placów zabaw dla dzieci, zakupy wyposażenia świetlic wiejskich, klubów i sołeckich obiektów sportowych, itp.
 - d) wspieranie inicjatyw na rzecz mieszkańców sołectwa prowadzonych przez organizacje działające na jego terenie,

- 4) z funduszu sołeckiego będzie można realizować również inne zadania, np.:
- a) budowa i remont dróg gminnych, chodników, (jednakże sołectwo powinno skupić się na bieżącym utrzymaniu dróg i chodników oraz na drobnych remontach, a nie podejmować się dużych zadań inwestycyjnych będących w gestii samorządu gminy - sołectwo może realizować np. brakujące lub małe odcinki chodników remonty dróg itp.
 - b) zakup sprzętu komputerowego i audio-video (dla świetlicy wiejskiej, w której prowadzone będą zajęcia z dziećmi, szkolenia dla rolników itp.),
 - c) budowa, remont i urządzenie boisk, kąpielisk (małe przyświetlicowe boiska, boiska do piłki „plażowej” lub fragmenty plaż),
 - d) budowa punktów oświetleniowe dróg i placów publicznych itp. (oświetlenie placu zabaw, altany, czy spacernika),
 - e) renowacja obiektów o charakterze zabytkowym,
 - f) promowanie gminy i sołectwa poprzez wykorzystanie niepowtarzalnych zasobów sołectwa (opracowanie folderu, broszury informującej o zabytkach, produktach lokalnych, ciekawych miejscach, szlakach),
 - g) finansowanie edukacji (np. kursy, szkolenia - nie dotyczy prowadzenia szkół),
 - h) budowa wodociągów i kanalizacji (tu, podobnie jak przy budowie i remoncie dróg, chodzi o małe, krótkie ale niezbędne z punktu widzenia sołectwa odcinki lub inwestycje np. podłączenie świetlicy wiejskiej do przydomowej oczyszczalni ścieków, co przyczyni się nie tylko do zmniejszenia kosztów związanych z nieczystościami płynnymi, ale również przyniesie efekt ekologiczny),
- 5) inne cele mieszczące się w kompetencjach gminy i jednostek pomocniczych określone w ustawie o samorządzie gminnym (np. realizacja zadań zmierzających do zmniejszenia patologii społecznych takich jak alkoholizm).



Z uwagi na „otwarty” charakter wielu uregulowań prawnych, trudno jest ustalić pełen jednoznaczny katalog działań które mogą być realizowane przez sołectwo w ramach funduszu sołeckiego, podobnie jest z katalogiem działań, które nie mogą być realizowane.

Ustawodawca w ustawie o samorządzie gminnym wskazuje, że gmina nie może realizować zadań związanych min. z:

- 1) działalnością kościołów wyznaniowych;
- 2) działalnością gospodarczą prowadzoną przez osoby fizyczne lub osoby prawne;
- 3) zakupem alkoholu, papierosów i innych używek.

Przytoczenie powyższych trzech typów zadań nie oznacza, że inne nie wymienione obszary mogą być objęte działaniami finansowanymi z funduszu sołeckiego.

Przykładowe zadania, które nie powinny być finansowane z funduszu sołeckiego z uwagi na to, że nie należą do zadań własnych gminy:

- remont domu osoby prywatnej, jego posesji i otoczenia,
- przeznaczenie środków finansowych na zakup produktów konsumpcyjnych (zorganizowanie imienin sołtysa),
- czyszczenie koryta rzek,
- zakup koszy na śmieci dla mieszkańców sołectwa, a także finansowanie jego wywozu,
- zakup wyposażenia do szkoły niepublicznej.

Podsumowując powyższe informacje można by powiedzieć, że katalog zawarty w art. 7.1 ustawy o samorządzie gminnym nie ma charakteru zamkniętego, co powoduje, że każde zadanie mieszczące się w tym katalogu lub wymienione w innych przepisach można traktować jak zadanie, które może być zrealizowane i sfinansowane ze środków funduszu sołeckiego.

Realizacja tych zadań nie może naruszać przepisów prawa. Musimy pamiętać także o tym, by te zadania nie były realizowane „na majątku”, który nie stanowi własności gminy. Oznacza to, że nie można wybudować lub wyremontować chodnika, który nie stanowi własności gminy, a także nie znajduje się na terenie sołectwa. Można, oczywiście, przeprowadzić dożynki sołeckie na gruncie nie będącym własnością gminy lub sfinansować szkolenia w remizie strażackiej, która jest własnością OSP).

Zadania „twarde”, takie jak nowa inwestycja czy remont, muszą być zrealizowane „na majątku” gminy, natomiast zadania „miękkie” nie muszą spełniać tego wymogu.

W pewnych przypadkach, ograniczeniem będzie brak możliwości realizowania zadania poza terenem sołectwa (za wyjątkiem wyjazdów na targi lub inne imprezy, których celem będzie promocja gminy, sołectwa lub produktów np. wyrobów i produktów tradycyjnych).

Warto w tym miejscu kolejny raz przypomnieć, że warunki wskazane w art. 1 ust. 3 ustawy o funduszu sołeckim muszą być spełnione kumulatywnie. Oznacza to, że :

- zgłoszone zadanie musi być zadaniem własnym gminy (czyli być zadaniem, które może być realizowane przez gminę),
- musi sprzyjać poprawie warunków życia mieszkańców (należy we wniosku uzasadnić, że dane zadanie poprawi warunki życia mieszkańców danego sołectwa),
- być zgodne ze strategią rozwoju gminy (dane zadanie musi mieścić się w zapisach dokumentów planistycznych).

Jeżeli któryś z warunków nie jest dochowany – wójt, burmistrz lub prezydent zobowiązany jest odrzucić wniosek sołectwa.

Pewnym zagrożeniem dla realizacji niektórych zadań z funduszu sołecznego może być ustawa Prawo zamówień publicznych, ponieważ w myśl przepisów tej ustawy należy stosować odpowiednie procedury mające na celu wyłonienie wykonawcy zadania lub dostawcy usług.

W tym zakresie konieczna będzie bliska współpraca z urzędem gminy. Urząd gminy, po otrzymaniu wniosków i ich przeanalizowaniu pod kątem zakresu i skali zamówień, poinformuje sołectwo czy dane zakupy towarów lub usług muszą być poprzedzone procedurą mającą na celu wyłonienie wykonawcy, czy też można będzie nabyć usługę lub dokonać zakupu nie stosując ustawy, lub stosując tryb uproszczony (z wolnej ręki). Jest tu jednak konieczna bardzo dobra współpraca na linii urząd – sołectwo. Takie podejście usprawni wydawanie środków z funduszu sołecznego.

W przypadkach konieczności przeprowadzenia postępowania o udzielenie zamówienia publicznego przez urząd można zastosować prosty mechanizm koordynacyjny. Przykładowo – do realizacji remontów świetlic w kilku sołectwach niezbędne będą (zgodnie z wnioskami sołectw) materiały budowlane. Przeprowadzone postępowanie wyłoni dostawcę np. hurtownię X, z której sołtysi na podstawie upoważnień i przedłożonych specyfikacji odbierać będą materiały niezbędne do remontu.

Współpraca między urzędem a sołectwem powinna zacząć się natychmiast po podjęciu przez radę gminy uchwały o wyodrębnieniu w budżecie gminy środków stanowiących fundusz sołecki. Przygotowywanie wniosków do funduszu sołeckiego powinno mieć charakter wspólnego działania urzędu i społeczności danego sołectwa. Dotyczy to takich spraw jak konieczność uwzględnienia różnego rodzaju uwarunkowań prawnych, sporządzenia odpowiedniego kosztorysu zadania i sprawdzenia celowości zadania w kontekście jego związku z gminnymi dokumentami planistycznymi.

Dodatkowe ograniczenia w zakresie wydatkowania środków z funduszu sołeckiego mogą być związane z koniecznością posiadania odpowiednich zezwoleń przewidzianych prawem np. nie będzie możliwe wydatkowanie środków na budowę placu zabaw bez posiadania niezbędnych dokumentów (lub braku możliwości ich uzyskania z obiektywnych powodów). Środki przekazane sołectwom, jak zostało wcześniej wskazane, są częścią finansów publicznych i jako takie muszą podlegać wszystkim rygorom prawa.



W tym miejscu należy wyjaśnić, iż fundusz sołecki stanowi część budżetu gminy, wobec czego rada gminy zachowuje kontrolę nad przeznaczeniem środków przez sołectwa. W skrajnym przypadku braku konsekwencji w postępowaniu rady, może to oznaczać, iż zadania wskazane przez sołectwo nie będą miały odzwierciedlenia w budżecie i nie zostaną zrealizowane.



Jednakże równie mocno należy w tym miejscu podkreślić, że rada podejmując stosowną decyzję i wyodrębniając w budżecie gminy środki stanowiące fundusz sołecki, daje jednostkom pomocniczym (sołectwom) przyzwolenie do prowadzenia i przygotowania wniosków. Stanowi to ważną przesłankę do przyjęcia przez radę propozycji sołeckich do budżetu w czasie podejmowania uchwały budżetowej.

Wnioski po przekazaniu do wójta i ich pozytywnej weryfikacji pod kątem braku naruszeń przepisów ustawowych, muszą się znaleźć w projekcie budżetu.

Podstawowym i jak się wydaje największym ograniczeniem w zakresie wydatkowania środków z funduszu sołeckiego jest wysokość środków finansowych przeznaczonych na dane sołectwo. Trudno sobie wyobrazić wykonanie zadania kilkakrotnie droższego od posiadanej kwoty. Co prawda ustawodawca nie zakazał finansowania tegoż zadania z innych źródeł, jednak zgłoszenie do realizacji wniosku z zadaniami przekraczającymi wysokość środków przyznanych danemu sołectwu, może zostać odebrane jako próba „wyłudzenia” dodatkowych pieniędzy, a nawet stanowić podstawę odrzucenia wniosku gdyż przepis mówi; wniosek powinien zawierać wskazanie przedsięwzięcia do realizacji na obszarze sołectwa w ramach środków określonych dla danego sołectwa. Po analizie wniosku poprzez wójta lub burmistrza, wniosek ze względu na złe oszacowanie kosztów zostanie odrzucony w terminie 7 dni od jego przedłożenia (zgodnie z ustawą o funduszu sołeckim). Konieczne jest zatem racjonalne podejście w tym

zakresie ze strony sołectw. Należy także podkreślić, że rada gminy może zwiększyć środki funduszu ponad wysokość wynikającą ze wzoru wskazanego w ustawie.

W przypadku dokonania wcześniejszych uzgodnień pomiędzy sołectwem, a wójtem może dojść do to pożądaney sytuacji, w której zadanie zgłoszone we wniosku będzie realizowane przy udziale innych środków. Niech przykładem będzie termomodernizacja świetlicy - na ten cel samorząd może uzyskać dofinansowanie np. z wojewódzkiego funduszu ochrony środowiska, co spowoduje obniżenie kosztów ponoszonych przez gminę.

W związku ograniczeniami prawnymi, nie jest możliwe powierzenie wydatkowania środków bezpośrednio sołectwom. Obecnie nie ma możliwości prawnych do zwolnienia wójta z nadzorowania i kontrolowania wydatkowania środków publicznych dokonywanego przez sołtysów.

W ramach funkcjonującego prawa jest możliwość udzielenia sołtysom upoważnienia do wdrażania zadań w pewnym zakresie, ale kontrola finansowa nad przedsięwzięciem pozostanie nadal w gestii urzędu.

Takie upoważnienie jest dobrym rozwiązaniem, ponieważ spowoduje konieczność dokładniejszego przygotowywania wniosku - nie będzie możliwe przedstawienie wniosku ze zbyt niskim budżetem, gdyż wtedy to sołtys miałby kłopoty z jego zrealizowaniem. Taki system sprawiłby też, że inwestycje będą wykonywane w dużym zakresie przez samych mieszkańców, co jest zgodne z założeniami ustawodawcy. W kontekście zasad finansowania zadań, można dostrzec podwójne zagrożenie.

Z jednej strony nie można zagwarantować, że władze sołectwa będą miały na tyle dobrą znajomość przepisów prawa finansów publicznych, by działając samodzielnie nie popełnić nieświadomie błędów, skutkujących odpowiedzialnością z tytułu naruszenia dyscypliny finansów publicznych.

Trzeba w tym miejscu podkreślić, iż odpowiedzialność za wydatkowanie środków zawsze spoczywać będzie, zgodnie z art. 60 ust. 1 i ust. 2 pkt 3 ustawy o samorządzie gminnym, na wójcie, burmistrzu, prezydencie, który odpowiada za prawidłową gospodarkę finansową gminy i w tym zakresie dokonuje wydatków budżetowych.

W pewnych sytuacjach ograniczeniem wydatkowania środków może być jak już wcześniej opisywaliśmy niezgodność zgłaszanego zadania ze strategią rozwoju gminy, czy posiadanymi przez większość sołectw pla-

nami odnowy. Wątpliwości może budzić to, że te dokumenty były często tworzone jedynie jako obligatoryjne załączniki do wniosków z myślą o pozyskaniu pieniędzy z UE – teraz może być z tego problem! Ponieważ brak zgodności wniosku z dokumentem planistycznym gminy – strategią powoduje konieczność jego odrzucenia przez wójta.

Z drugiej strony, w niektórych gminach, pewnego rodzaju ograniczeniem w realizacji zadań z funduszu sołeckiego może być postawa wójta, burmistrza jako osoby zarządzającej w praktyce budżetem gminy. Z uwagi na fakt, iż fundusz sołecki jest częścią budżetu gminy to wójt/burmistrz dysponuje pieniędzmi funduszu sołeckiego, to od niego i pracy urzędników zależeć będzie, kiedy (w którym miesiącu danego roku) urząd gminy uruchomi pieniądze, przeprowadzi procedury związane zamówieniami publicznymi i zakupi towary lub usługi ujęte we wniosku. W takiej sytuacji dużo będzie zależało od aktywności mieszkańców, sołtysa i radnych (którzy powinni sprawować nadzór nad postępami w realizacji zadań).

Kluczowym czynnikiem decydującym o sukcesie funduszu sołeckiego, będzie umiejętność współpracy różnych sfer społeczeństwa obywatelskiego – poczynwszy od momentu opracowywania wniosku, poprzez jego realizację, a skończywszy na rozliczeniu.

Nie można dopuścić do sytuacji, w której fundusz sołecki stanie się jedynie wnioskiem do budżetu realizowanym przez urząd - zaprzecza to idea dla których realizacji powstał.

Oto kilka przykładów typowych pytań związanych z możliwością realizacji zadań z funduszu sołeckiego.

Pytanie: Czy wykonanie skweru na placu stanowiącym własność gminy może zostać zrealizowane ze środków funduszu?

Odp.: Tak ponieważ jest to zadanie własne gminy, realizacja zadania wpłynie na poprawę warunków życia mieszkańców sołectwa, gdyż będzie to miejsce spotkań i realizacji wielu imprez plenerowych, a także poprawi estetykę sołectwa, jest zapisane w strategii rozwoju gminy.

Pytanie: Czy możliwe jest wykonanie placu zabaw na terenie nie będącym własnością gminy ?

Odp.: Tak, jednakże gmina musi posiadać prawo do jego dysponowania, np. umowę dzierżawy, użyczenia. Wymaga to dopełnienia formalności związanych z możliwością wykonywania określonych prac na nieruchomości nie należącej do gminy.

Pytanie: Czy środki z funduszu sołeckiego mogą stanowić wkład własny w realizację tzw. „Małych projektów LEADER” ?

Odp.; Tak, może stanowić wkład własny gminy do realizacji szerszego zakresu zadania, jeśli jest ono zgodne z wolą mieszkańców, np. budowa placu zabaw może zostać rozszerzona o kolejne elementy tegoż placu, zwrot środków z budżetu państwa obejmie tylko tę część realizowaną z funduszu sołeckiego.

Pytanie: Czy można z funduszu sołeckiego finansować remonty dróg przy zastosowaniu kruszywa ? Czy można środki z funduszu wykorzystać na wykup gruntów pod drogę?

Odp.; Tak, remonty dróg należą do zadań własnych gminy, wpływają na poprawę jakości życia mieszkańców i jest to prawdopodobnie zapisane w strategii. Także wykup gruntów prywatnych może zostać sfinansowany ze środków funduszu, ponieważ grunty staną się drogą gminną co poprawi jakość życia mieszkańców.

Pytanie: Czy można wykonać zadanie polegające na budowie/ remoncie oświetlenia drogowego?

Odp.; Tak, jest to zadanie własne gminy i wpłynie na poprawę jakości życia mieszkańców.

Pytanie: Czy można sfinansować konserwację rowów lub odwodnienie?

Odp.; Tak, jeżeli rowy znajdują się na działkach gminnych lub w pasie drogowym (co jest zgodne z art. 77 ust. 1 Prawa wodnego), gmina jako właściciel gruntu jest zobowiązana do bezpośredniego utrzymania melioracji wodnych szczegółowych, nie można jednak finansować konserwacji rowów należących do mieszkańców sołectwa.

Pytanie: Czy można dokonać zakupu strojów ludowych?

Odp.; Tak, można sfinansować takie zadanie ze środków sołectwa, gdyż jest to zadanie własne gminy z zakresu kultury i promocji gminy, uzasadnienie wniosku musi wskazywać, że realizacja zadania będzie polegała na podtrzymaniu tradycji i kultury ludowej oraz promocji sołectwa i gminy.

Pytanie: Czy z funduszu można opłacić transport dzieci w okresie letnim na basen?

Odp.; Tak gdyż wyjazd dzieci na basen należy do zadań własnych gminy, w uzasadnieniu trzeba wskazać w jaki sposób wpłynie to na poprawę jakości życia mieszkańców i czy zadanie jest zgodne ze strategią.

Pytanie: Czy można organizować imprezy integracyjne?

Odp.; Tak, musimy jednak pamiętać aby nie dokonywać zakupu produktów konsumpcyjnych, chyba że są one niezbędne do przeprowadzenia imprezy, np. zakup kapusty do organizowanego obrzędu „gotowania kapusty”.



*Bieg Papieski zorganizowany w sołectwie Służewo
(Gm. Aleksandrów Kujawski)*

Pytanie: Czy można dokonać zakupu strojów sportowych dla dzieci i wyposażenia boisk np. siatek, piłek?

Odp.; Tak, wydatki takie mogą być poniesione z funduszu sołeckiego, ponieważ wydatki na kulturę fizyczną, upowszechnianie sportu, a także tworzenie warunków do pobudzania aktywności obywatelskiej i promocji są zadaniami własnymi gminy i wpływają na poprawę warunków życia mieszkańców.



*Dzień Dziecka zorganizowany w sołectwie Przybranowo
(Gm. Aleksandrów Kujawski)*

Pytanie: Czy fundusz może zostać przeznaczony na inwestycje na działce wokół szkoły?

Odp.; Tak, działka musi stanowić własność gminy lub gmina musi posiadać prawo do jej dysponowania, ponadto zadanie to powinno wpływać na poprawę jakości życia mieszkańców.

Pytanie: Czy można i na co przeznaczyć środki z funduszu sołeckiego związane z OSP?

Odp.; Gmina zgodnie z art. 32 ust. 2 ustawy o ochronie przeciwpożarowej ponosi koszty wyposażenia, wyszkolenia, zapewnienia gotowości bojowej OSP. Zgodnie z tym zapisem można realizować zadania polegające na zakupie wyposażenia takiego jak: sprzęt gaśniczy, pompy, mundury, a nawet pojazdy bojowe. Trzeba jednakże wskazać we wniosku jak poprawi to jakość życia mieszkańców i czy jest to działanie zapisane w strategii.

Pytanie: Czy można finansować prace związane z obiektami sakralnymi typu kościół, kapliczka przydrożna, krzyże?

Odp.; Tak, jeśli obiekty te są wpisane do rejestru zabytków, ponieważ ochrona zabytków należy do zadań własnych gminy. Musimy pamiętać, aby w uzasadnieniu opisać w jaki sposób wpłynie to zadanie na poprawę warunków życia mieszkańców.



*Odnowiona zabytkowa kapliczka w sołectwie Opoczki
(Gm. Aleksandrów Kujawski)*

III. Kto decyduje o tym na co można wydać pieniądze z funduszu sołeckiego?

Z analizy ustawy o funduszu sołecim wynika, że jedynym właściwym organem, który bezpośrednio podejmuje decyzję na co zostaną wydane środki przyznane sołectwu jest zebranie wiejskie.

To ono, zgodnie z art. 4 w/w ustawy, z inicjatywy sołtysa, rady sołeckiej lub co najmniej 15 pełnoletnich mieszkańców sołectwa, podejmuje uchwałę, w której wskaże przedsięwzięcie lub przedsięwzięcia przewidziane do realizacji na obszarze sołectwa. Kluczowe znaczenie ma prawo „inicjatywy uchwałodawczej”, które pośrednio decyduje o rodzaju przedsięwzięcia przyjętego do realizacji przez zebranie wiejskie. Prawo inicjatywy ogranicza się do trzech grup – sołtysa, rady sołeckiej lub piętnastu pełnoletnich mieszkańców sołectwa. Ustawodawca wskazał zamknięty katalog podmiotów co miało wyeliminować podjęcie uchwał przez zebranie wiejskie na podstawie nie przeanalizowanych i źle przygotowanych wniosków. Może jednakże wystąpić sytuacja, w której każdy ze wskazanych wyżej podmiotów złoży własny wniosek - wtedy zebranie wiejskie zgodnie ze swoim statutem będzie musiało poprzez głosowanie przyjąć do realizacji tylko jeden.

Należy podkreślić fakt, iż każdy przedkładany na zebraniu wniosek musi spełniać wymogi formalne - musi zawierać informacje o rodzaju przedsięwzięcia wraz z oszacowaniem kosztów, przedstawione w sposób możliwie jak najbardziej czytelny, tak aby organ samorządu mógł dokonać ich podziału zgodnie z klasyfikacją budżetową na działy, rozdziały i paragrafy. Wniosek musi też zawierać uzasadnienie.

Kolejnym istotnym z punktu widzenia zasadności realizacji i finansowania działań przez fundusz sołecki, jest ich związek z obowiązującymi

dokumentami planistycznymi takimi jak strategia rozwoju gminy, wieloletni plan inwestycyjny i inne np. plan odnowy miejscowości. Przyjmując wprost zapis ustawy o funduszu sołeckim, należy uznać, że brak zgodności z w/w dokumentami spowoduje odrzucenie wniosku przez wójta burmistrza prezydenta. Należy przypomnieć, że art. 1.3 ustawy o funduszu sołeckim stanowi, że przedsięwzięcie musi być zadaniem własnym służącym poprawie warunków życia oraz zgodnym ze strategią rozwoju gminy rozumianą jako dokument planistyczny. Trudno by było uzasadnić konieczność i zasadność przedsięwzięcia, które nie będzie miało odzwierciedlenia w strategii lub w uchwalonym poprzez zebranie wiejskie planem odnowy miejscowości.

Jak się wydaje, rada uchwalając budżet gminy może odrzucić wniosek sołectwa, jedynie w przypadku gdy uzna, że zadania, które sołectwo chce realizować nie spełniają warunków, które zostały określone w ustawie o funduszu sołeckim (np. wniosek dotyczy remontu ogrodzenia prywatnej działki, czy też wymiany okien w budynku nie należącym do mienia komunalnego). Taka sytuacja będzie oczywiście sytuacją wyjątkową, ponieważ wcześniej weryfikacji wniosku dokonał wójt. Taki specyficzny przypadek wystąpi w sytuacji, gdy zmieni się stan formalno-prawny w czasie pomiędzy wpisaniem zadań do projektu budżetu, a momentem podejmowania uchwały budżetowej (np. okaże się że nie ma sensu remontowanie remizy strażackiej gdyż jednostka OSP podjęła uchwałę o rozwiązaniu i nie ma innego pomysłu na zagospodarowanie i przeznaczenie pomieszczeń).

Kolejny raz wymaga podkreślenia fakt, iż po wyodrębnieniu środków na fundusz sołecki i nie odrzuceniu wniosku sołectwa przez wójta na początku procedury oraz wpisaniu go do projektu budżetu, rada powinna taki budżet uchwalić.

Przeznaczenie środków na fundusz sołecki w ramach budżetu gminy wiąże się z zachowaniem zasad wskazanych w ustawie o finansach publicznych. Oznacza to w praktyce, iż każde przedsięwzięcie musi zostać dobrze oszacowane z uwzględnieniem podziału zakupów na zakupy materiałów i zakupy usług, a następnie zapisane tych pozycji w odpowiednim dziale i paragrafie budżetu (np. zadanie: remont placu zabaw, całkowity koszt 10.000,00 zł, materiały 5.400,00 zł, wykonawstwo (usługa) 4.600,00).

Oto kilka przykładów typowych pytań związanych z wdrażaniem zadań z funduszu sołeckiego.

Pytanie: Czy można dokonać zmiany kosztów związanych z realizacją zadania, jeżeli w czasie jego realizacji zabrakło środków na jego wykonanie?

Odp.; Ustawodawca nałożył obowiązek wydatkowania środków publicznych w wysokościach określonych w uchwale budżetowej, a wska-

zane wydatki stanowią nieprzekraczalny limit upoważniający gminę do otrzymania częściowego zwrotu z budżetu państwa, jednakże wójt może dokonać zwiększenia środków na dane zadanie, ale to przekroczenie będzie realizowane ze środków gminy - gmina nie otrzyma za tę „dodatkową” część zwrotu z budżetu.

W sytuacji odwrotnej tj. jeżeli istnieje możliwość, że część środków pozostanie niewykorzystana (np. wniosek zakładał posadzenie na skwerku 100 szt. iglaków za kwotę 20 tys. zł, a możliwe jest zakupienie 120 szt. w tej zaplanowanej kwocie), to zgodnie z prawem wójt realizując zadanie powinien osiągnąć jak największy rezultat/korzyść - dokonanie zakupu większej ilości towaru w ramach tej samej kwoty jest takim działaniem. Jednakże, podmioty uprawnione do przedstawienia wniosku na zebraniu wiejskim powinny wcześniej porozumieć się z urzędem i wspólnie dokonać wyceny zadania lub zadań, które następnie zostaną złożone i uchwalone przez zebranie wiejskie.

Pytanie: Czy fundusz sołecki może być przeznaczony na inwestycje realizowane przez kilka sołectw?

Odp.; Ustawa o funduszu nie przewiduje takiej możliwości, gdyż mówi się w niej o sołectwie a nie sołectwach, ponadto zadanie musi być wykonane na obszarze sołectwa. Możliwe jest realizowanie wspólnego zadania oddzielnie przez każde z sołectw, np. remont drogi biegnącej przez 3 sołectwa zostanie wykonany jako oddzielne zadanie każdego z sołectw.

Pytanie: Czy zadanie zgłoszone przez sołectwo może być zadaniem wieloletnim?

Odp.; Przepis ustawy mówi, że rada co roku podejmuje uchwałę o wyodrębnieniu funduszu sołeckiego, co oznacza, że niemożliwe jest planowanie i wydawanie środków z funduszu sołeckiego w cyklu kilkuletnim. Można jednak tak przygotować inwestycję, aby zadanie kolejnego roku wpisywało się w ogólny plan inwestycji i było kontynuacją zadania realizowanego w latach poprzednich. Takie podejście jest jednak obarczone elementem niepewności, gdyż rada w kolejnym roku może nie wyodrębnić w budżecie funduszu sołeckiego. Poza tym, wpływ na to, na co można wydać środki z funduszu sołeckiego ma również wójt, burmistrz, czy prezydent, który zobowiązany jest odrzucić wniosek nie spełniający warunków zawartych w ustawie o funduszu sołeckim, oraz rada gminy, która może nie przyjąć do realizacji wskazanego przez sołectwo przedsięwzięcia o charakterze wieloletnim.

Pytanie: Czy można wniosek zapisać bardzo ogólnie podając dwa lub więcej przedsięwzięcia do wyboru np. odśnieżanie, a w przypadku braku śniegu dokonać zakupu tłucznia na remont drogi?

Odp.; Taki wniosek powinien być odrzucony ponieważ fundusz sołecki stanowi część budżetu, co oznacza że taki wniosek musiałby być dwukrot-

nie wpisany do budżetu gminy, co formalnie powoduje jego zwiększenie oraz powoduje świadomy zamiar nie wykonania któregoś z zadań.

Pytanie: Czy dopuszczalna jest zmiana przeznaczenia środków z funduszu sołeckiego po terminie 30 września w roku poprzedzającym rok budżetowy?

Odp.; Nie ma możliwości dokonywania zmian treści zadania po tym terminie. Zmiana taka spowoduje utratę cech zadania realizowanego w ramach funduszu sołeckiego co skutkować będzie niemożliwością ubiegania się o zwrot części środków przez gminę. Wyjątek może tu stanowić jedynie wystąpienie klęski żywiołowej i podjęcie decyzji przez zebranie wiejskie, że środki zostaną przeznaczone na usuwanie jej skutków. Wiąże się to z tym, że ustawodawca nie wskazał w jaki sposób realizować zadania związane z tym celem. Można by się pokusić o taką interpretację ustawy, że w sytuacji klęski żywiołowej należy zastosować tryb „doraźny”, czyli dokonywanie zmian po wystąpieniu klęski.

IV. Mieszkańcy, sołtys, radni i wójt – kto za co odpowiada?

Określając zakres odpowiedzialności poszczególnych podmiotów, wskazówek w tym zakresie należy przede wszystkim szukać w ustawie o funduszu sołeckim i ustawie o samorządzie terytorialnym. Zgodnie z ustawą o samorządzie terytorialnym sołectwo - to jednostka pomocnicza gminy, której siedzibą jest zazwyczaj wieś sołecka, jednak duże sołectwa mogą składać się nawet z kilku wsi. W gminach miejskich odpowiednikiem sołectwa jest osiedle (ewentualnie dzielnica). Obszar i zakres działania sołectwa oraz jego organów określa rada gminy w statucie. Organem stanowiącym i kontrolnym jest zebranie wiejskie (zebranie ogółu mieszkańców), wykonawczym - sołtys, który ma prawo do brania udziału i występowania na forum rady gminy (nie ma on jednak tam prawa głosu). Organem doradczym jest zaś rada sołecka.



Przytoczone wcześniej akty prawne wskazują, że **rola mieszkańców** sprowadza się do:

1. wyjścia z inicjatywą co do wskazania przedsięwzięcia przewidzianego do realizacji – tu występuje konieczność spełnienia obligatoryjnego warunku uczestniczenia w tym akcie 15 pełnoletnich mieszkańców sołectwa,
2. podjęcia uchwały przez zebranie wiejskie (zgodnie ze statutem sołectwa) o rodzaju przedsięwzięcia, jego kosztach wraz z uzasadnieniem dla jego realizacji,
3. sprawowania kontroli nad realizacją przedsięwzięcia.

W myśl przepisów **zakres zadań sołtysa** sprowadza się do następujących działań:

1. wychodzi z inicjatywą co do wskazania przedsięwzięcia przewidzianego do realizacji,
2. przekazuje wniosek w terminie do 30 września wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi,
3. odwołuje się od decyzji o odrzuceniu wniosku przez wójta burmistrza prezydenta w terminie 7 dni od otrzymania tej informacji, w celu podtrzymania wniosku (kierując odwołanie do rady gminy za pośrednictwem wójta/burmistrza/prezydenta),
4. nadzoruje realizację przedsięwzięcia jako organ wykonawczy sołectwa, lub po uzyskaniu stosownego upoważnienia jako współwykonawca przedsięwzięcia.

Rada sołecka jako organ doradczy posiada następujące zadania:

1. wychodzi z inicjatywą co do wskazania przedsięwzięcia przewidzianego do realizacji,
2. doradza i opiniuje zadania.

Mówiąc powyżej o wyjściu z inicjatywą należy stwierdzić, że inicjatywa nie kończy się tylko na samym pomysle przedsięwzięcia, ale również na jego „budżetowaniu” czyli wskazaniu wielkości kosztów (z podziałem na usługi, zakup materiałów) oraz uzasadnieniu konieczności realizacji danego przedsięwzięcia i wskazaniu rezultatu jaki uzyskamy dzięki jego realizacji (opisanie jak wpłynie jego zrealizowanie na poprawę warunków życia mieszkańców sołectwa).

Zakres kompetencji wójta/ burmistrza/ prezydenta sprowadza się do następujących kwestii – **wójt/burmistrz/prezydent**:

1. przygotowuje kierunki rozwoju - strategię rozwoju,
2. posiada uprawnienie do przygotowania projektu uchwały o wyodrębnieniu w budżecie gminy środków stanowiących fundusz sołecki i przed-

stawia go radzie gminy celem uchwalenia w terminie do 31 marca roku poprzedzającego rok budżetowy,

3. w terminie do 31 lipca roku poprzedzającego rok budżetowy przekazuje informacje sołtysom o wysokości środków dla danego sołectwa,
4. do 30 września przyjmuje od sołtysów wnioski,
5. w terminie 7 dni od otrzymania wniosku od sołectwa przyjmuje lub odrzuca wniosek,
6. pośredniczy w przekazaniu odrzuconego, a podtrzymanego przez sołtysa wniosku do rady gminy,
7. przygotowuje projekt uchwały budżetowej zawierający przyjęte i podtrzymane przez radę gminy wnioski sołeckie,
8. jako wykonawca budżetu realizuje przedsięwzięcia wskazane przez sołectwa w funduszu sołeckim,
9. sprawuje nadzór finansowy, między innymi nad celowością i sumiennością wydatkowania środków z budżetu.

Odpowiedzialność oraz zakres działań **rady – rada:**

1. uchwała strategię gminy oraz inne dokumenty planistyczne np. wieloletnie plany inwestycyjne,
2. przygotowuje zgodnie ze statutem uchwały o wyodrębnieniu w budżecie gminy środków stanowiących fundusz sołecki i przyjmuje ją na sesji rady gminy w terminie do 31 marca roku poprzedzającego rok budżetowy,
3. rozpatruje odrzucone przez wójta, a podtrzymane przez sołtysa wnioski w terminie 30 dni od dnia jego otrzymania,
4. podejmuje uchwałę budżetową.

Czytane wprost przepisy sugerują, że rola mieszkańców kończy się już po uchwaleniu wniosku z listą zadań do sfinansowania w ramach funduszu sołeckiego. Pojawia się jednak pytanie w jaki sposób będziemy się uczyli samorządności i budowali społeczeństwo obywatelskie, ograniczając rolę mieszkańców wyłącznie do uchwalenia listy pobożnych życzeń pod adresem „władzy gminnej”. Niestety funkcjonujące już mechanizmy wdrażania Odnowy Wsi i Lidera, także umożliwiają popełnienie (w niektórych środowiskach) błędu polegającego na praktycznym wykluczeniu społeczności z udziału we wdrażaniu zadań lokalnych i przeniesieniu ciężaru aktywności na urzędy.

Aby uchronić fundusz sołecki od biurokratyzacji trzeba wdrożyć praktyczne mechanizmy włączenia ludzi w realizację zgłaszanych przez nich zadań i ponoszenia przez nich odpowiedzialności za swoje decyzje. To oznacza wypracowanie na poziomie gminy sposobów wydatkowania przynajmniej części pieniędzy przez liderów wiejskich – sołtysa i radę sołecką.

Z uwagi na szczupłość środków pożądane byłoby także umożliwienie realizacji części zadania siłami własnymi mieszkańców, ciekawe w tej materii rozwiązania pokazuje Wielkopolski Urząd Marszałkowski, gdzie w odnowie wsi podane są stawki robocizny jednakowe dla wszystkich. Takie podejście sprawia, że dany wniosek jest dobrze oszacowany. Po spełnieniu wymogów prawa, tutaj właśnie jest potrzebny rozsądny i praktyczny podział na zadania wdrażane przez sołtysa i zadania realizowane przez urząd gminy (czyli wójta zlecającego zadania swoim urzędnikom).

Podstawą do osiągnięcia sukcesu jest nie tylko współpraca na linii urząd - sołectwo, ale także trafione, poprawiające jakość życia mieszkańców zadania. Aby te zadania takimi, były trzeba dobrze się zastanowić nad bieżącymi i przyszłymi potrzebami sołectwa. Pozwoli to na uniknięcie sytuacji, w której realizowane są zadania wskazywane przez lokalne grupy interesu. Jak do tego podejść, wskazujemy w rozdziale dotyczącym planowania.

Terminy ustawowe i zakres odpowiedzialności

Zadanie	Termin	Wójt	Sołtys	Rada
Zgoda na wyodrębnienie w budżecie gminy funduszu	Do 31 marca poprzedzającego rok budżetowy			X
Podanie do wiadomości o ilości środków przeznaczonych na fundusz sołecki na kolejny rok budżetowy	Do 31 lipca poprzedzającego rok budżetowy	X		
Złożenie wniosku do Wójta	Do 30 września roku poprzedzającego rok budżetowy		X	
Odrzucenie wniosku przez wójta	7 dni od dnia otrzymania wniosku	X		
Podtrzymanie wniosku	7 dni na przekazanie do rady gminy		X	
Podtrzymanie wniosku/rozpatrzenie	30 dni od dnia otrzymania wniosku			X

V. Przykłady dobrych praktyk i modele wdrażania

Ustawa o funduszu sołeckim w praktyce jest wdrażana dopiero od połowy roku 2009 roku. W 2010 roku zostały zrealizowane pierwsze przedsięwzięcia finansowane z gminnych funduszy sołeckich stworzonych na podstawie ustawy. W wielu gminach, już w poprzednich latach istniały własne rozwiązania pozwalające sołectwom samodzielnie decydować o sposobie wydatkowania niedużych kwot z budżetu gminy. Od kilku lat prowadzone są też projekty w ramach Odnowy Wsi. Prezentowane przykłady opisują praktyki będące efektem doświadczeń ze wszystkich tych obszarów aktywności samorządu gminnego. Konkretnie zaprezentowane poniżej przykłady zostały sfinansowane z budżetów roku 2010.



Fundusz sołecki w gminie Kietrz — kolejny krok współpracy samorządu gminy z samorządami sołeckimi

Miasto i gmina Kietrz położone są na Opolszczyźnie w powiecie Głubczyskim przy granicy z Czechami. Miasto i gmina ogółem to 11500 osób, w tym na terenie wiejskim 5230 osób. W skład Gminy Kietrz wchodzi miasto Kietrz, 12 sołectw i 2 przysiółki. Najważniejszą specyficzną cechą gminy Kietrz jest jej rolniczy charakter. Gleby o wysokiej klasie bonitacji (I, II i III klasa), specyficzny ciepły mikroklimat, wysokie plony zbóż, rzepaku i buraków, stanowią przestrzeń do aktywności gospodarczej 1100 indywidualnych gospodarstw rolnych oraz Kombinatu Rolnego Kietrz sp. z o.o. (8200 ha) i dwóch rolniczych spółdzielni produkcyjnych (1500 ha). Wprowadzenie funduszu sołeckiego w Kietrzu w 2009 roku było zaledwie kontynuacją wieloletniej tradycji wspierania oddolnych inicjatyw mieszkańców poszczególnych sołectw przez samorząd gminy. Od 1997 roku realizowany jest w tej gminie program odnowy wsi, do którego najpierw przystąpiła wieś Pilszcz. W miarę upływu lat kolejno wszystkie sołectwa przystąpiły do Opolskiego Programu Odnowy Wsi. Samorząd gminny stworzył specyficzny system wspomagania programu odnowy wsi na który składają się różne działania:

- organizacyjne – od początku realizacji programu w Urzędzie Miejskim w Kietrzu zakres zadań referatu rolnictwa i ochrony środowiska poszerzono o sprawy odnowy wsi, a pracownicy koordynują wszystkie inicjatywy i projekty,
- doradcze i szkoleniowe – gmina organizuje lub wspiera organizacyjnie szkolenia, warsztaty, wyjazdy studyjne,
- finansowe – gmina finansuje lub współfinansuje realizowane projekty.

System wsparcia finansowego obejmuje:

- środki na konkretne przedsięwzięcia zaplanowane przez sołectwa, ujęte jako zadania w budżecie gminy,
- fundusze przeznaczone do samodzielnego rozdysponowania przez grupy odnowy wsi (stałe kwoty planowane w budżecie rzędu 3000 zł/ rok),
- środki przeznaczane w ciągu roku na zadania, które sołectwa realizują jako przedsięwzięcia dodatkowe np. na organizację wiośni,
- organizację robót publicznych i interwencyjnych,
- od 2008 roku środki na organizację konkursu dla miejscowości „Aktywna wieś” (co roku 3 nagrody w wysokości 5000 zł przeznaczone dla najbardziej aktywnych wsi).

Efekty programu odnowy wsi w subiektywnej opinii władz samorządowych i sołtysów:

- Przez kilkanaście lat rady sołeckie i grupy odnowy wsi zrealizowały ponad 300 projektów,
- Zdecydowanie poprawiła się estetyka poszczególnych wsi,
- Osiągnięto wskaźnik co najmniej 30% udziału mieszkańców sołectw w wartości wykonanych przedsięwzięć (w postaci robocizny, pracy sprzętu),
- Uzyskano liczne nagrody i wyróżnienia w konkursach odnowy wsi, w tym wyróżnienie „Najpiękniejsza Wieś Opolska”, którą otrzymało sołectwo Pilszcz w roku 2006.

Po 14 latach takich doświadczeń oddolnej aktywności nie było więc wątpliwości co do przyjęcia przez Radę Miejską w Kietrze uchwały o utworzeniu funduszu sołeckiego. Kwota funduszu sołeckiego uchwalona na rok 2010 wyniosła 167.603,89 zł. Działania jakie podjęto w ramach funduszu sołeckiego nie odbiegają od tych uchwalanych w innych regionach Polski. Są to głównie zakup wyposażenia do świetlic wiejskich, utrzymanie terenów zielonych, budowa, lub utrzymanie placów zabaw, miejsc spotkań mieszkańców, elementów małej architektury, poprawa stanu dróg, chodników, budowa miejsc parkingowych, wykonanie drobnych prac remontowych w obiektach gminy (świetlice, szkoły, remizy). Jak twierdzi Józef Matela, Burmistrz Kietrza, „w większości przypadków kwoty oddane do dyspozycji sołectw wykorzystywane są w sposób jak najbardziej prawidłowy i z pożytkiem dla wsi, choć jak w przypowieści biblijnej panny są roztropne i nie”. Zdaniem burmistrza w najlepszych sołectwach środki te są pomnażane, inne pomimo doskonałych wzorców „za miedzą” muszą jeszcze udoskonalić swój sposób zagospodarowania funduszu.

Zarówno Burmistrz, jak i sołtysi zwracają jednak uwagę na niedoskonałości Ustawy o funduszu sołeckim i konieczności jej poprawienia. Niezbyt motywująco („nie po gospodarsku”) na realizatorów funduszu sołeckiego wpływa fakt, że środki niewykorzystane z zakupów i przetargów przepadają. Funduszowi zdecydowanie brakuje też elastyczności. Wnioski składa się raz do roku, przecież mogą zdarzyć się i zdarzają w praktyce wynikające z różnych uwarunkowań zmiany koncepcji. Budżet gminy może być zmieniany za zgodą władz gminy, natomiast rozdział niewielkich środków z funduszu sołeckiego nie zawiera odpowiedniego mechanizmu.

Opracowanie Ryszard Kamiński na podstawie materiałów i rozmowy z Józefem Matelą – burmistrzem Kietrza oraz przekazów sołtysów z gminy Kietrz.

www.kietrz.pl



Park pięciu bram w Dzierżysławiu



Chodnik w Kozłowie

Fundusz sołecki w gminie Gniewkowo

Gmina Gniewkowo położona jest w środkowej części województwa kujawsko-pomorskiego. Jest jedną z ośmiu gmin wchodzących w skład powiatu inowrocławskiego.

W skład gminy wchodzi 23 sołectwa i miasto Gniewkowo. Miasto Gniewkowo jest siedzibą władz samorządowych gminy, znajduje się w odległości 16 km od Inowrocławia – siedziby samorządu powiatowego, 24 km od Torunia siedziby samorządu województwa kujawsko-pomorskiego oraz 56 km od Bydgoszczy – siedziby wojewody. Jest gminą typowo rolniczą. Występują gleby o wysokiej klasie bonitacyjnej. Uzyskuje się wysokie plony zbóż, rzepaku, buraków. Jest również zagłębiem produkcji warzyw.

Podjęta w czerwcu 2009 roku uchwała w sprawie wyodrębnienia funduszu sołeckiego na 2010 roku stała się naturalną kontynuacją wcześniej funkcjonujących inicjatyw społecznych wspieranych przez miejscowe władze samorządowe.

W wyniku realizacji funduszu sołeckiego udało się do tej pory wykonać zadania gminne będące inicjatywą społeczności lokalnej związane z:

- budową chodników,
- naprawą wiat autobusowych,
- naprawą dróg gminnych,
- promocją sołectw i gminy,
- naprawą ogrodzenia przy OSP i zakupem pompy pływakowej,
- zakupem krzewów, ławek parkowych,
- zakupem wyposażenia do świetlic wiejskich,
- wymianą okien w świetlicach,
- wykonaniem boiska do piłki nożnej,
- pobudowaniem budynku gospodarczego niezbędnego przy świetlicy wiejskiej.

Występują przypadki, iż zadania są realizowane przez mieszkańców systemem gospodarczym jak budowa budynku gospodarczego w Wierzbicanach czy też remont placu przy OSP w Szadłowicach. Wykonanie ogrodzenia i pomalowanie, a także wykonanie nowej nawierzchni boiska przy szkole to również inicjatywa mieszkańców Kijewa. Nasadzenie krzewów to inicjatywa sołtysa Wielowsi. Inicjatywa i duża zasługa mieszkańców i Pani Sołtys Ostrowa przy budowie boiska sportowego w tej miejscowości. Ogrodzenie boiska w Chrzastowie również zostało wykonane, o co zabiegała pani sołtys Godzięby. To tylko niektóre z zadań zasługujących na

naśladowanie i przenoszenie na własny grunt. Ogólnie należy stwierdzić, że realizacja tych zadań przyczyniła się do poprawy estetyki i wizerunku miejscowości oraz integracji jej mieszkańców, a także służy poprawie warunków życia miejscowej społeczności.

Ogólna kwota funduszu sołeckiego w budżecie gminy na 2010 roku to kwota 204.591,00 zł.

Przykładem efektywnego wydatkowania środków z funduszu sołeckiego są Wierzbiczany. Całą kwotę 9.290,95 wydano na zakupy materiałów na budynek gospodarczy przy placu zabaw i świetlicy, wszystkie prace budowlane zostały wykonane sposobem gospodarczym przez mieszkańców sołectwa. Podobnie w Szadłowicach plac wielofunkcyjny przy remizie strażackiej został wykonany systemem gospodarczym. Kwota 8.898,00 zł została przeznaczona na zakupy materiałów budowlanych, wykonanie systemem gospodarczy.

Rada Miejska w Gniewkowie podjęła uchwałę o wyodrębnieniu środków także na 2011 roku Plan wydatkowania środków z funduszu sołeckiego na 2011 roku zamyka się kwotą 220.382,00 zł.

Przez pierwszy rok funkcjonowania funduszu sołeckiego należy zdecydowanie stwierdzić, że dla niektórych sołtysów jest to jednak skomplikowana procedura.

Uwagi zgłaszane do funduszu sołeckiego wynikające z doświadczeń Gminy Gniewkowo:

- bardzo napięte terminy nie współgrające z terminami wynikającymi z ustawy budżetowej,
- termin składania wniosków do 30 września jest zbyt późny,
- zbyt krótki okres do przeprowadzenia oceny wniosków wynoszący tylko 7 dni,
- funduszowi brakuje elastyczności we wdrażaniu - wniosek składa się do 30 września wraz z oszacowaniem kosztu zadań, których poziom okazuje się często nierealny w momencie praktycznej realizacji zadania (często po roku czasu od momentu złożenia wniosku), co może skutkować nie wykonaniem zadań w roku budżetowym.

Przygotowała: Wiesława Brzuska, Urząd Miejski w Gniewkowie



Szadłowice – kolektywna praca przy budowie placu



Szadłowice – dla wykonania placu zakupiono beton przygotowywany w wytwórni



Wierzbiczany – fachowo wykonane roboty murarskie



Wierzbiczny – budynek gospodarczy jest ozdobą otoczenia

Modele wdrażania funduszy sołeckich

Każda gmina wypracowuje własny model wdrażania funduszy sołeckich. Podstawowe typy wdrażania funduszu sołeckiego wyróżnione wg kryterium zaangażowania mieszkańców są następujące:

1. Zadania realizowane wyłącznie przez urząd gminy na podstawie „zamówienia” sformułowanego przez mieszkańców w uchwale zebrania wiejskiego.
2. Zadania realizowane przez sołtysa i radę sołecką na podstawie upoważnienia do dokonywania zakupów i usług – nadzorowane przez sołtysa.
3. Zadania realizowane poprzez zakup materiałów, które są wykorzystywane do wykonania przedsięwzięcia w ramach pracy społecznej mieszkańców.

Z uwagi na rodzaj przedsięwzięć można je podzielić na:

- zadania „twarde” – inwestycje budowlane,
- zakupy środków trwałych i wyposażenia,
- zadania „miękkie” – zakupy usług związanych z organizacją imprez, szkoleń, promocją itp..

Typy te można ułożyć w matrycy pokazującej zależność pomiędzy skalą trudności a stopniem zaangażowania mieszkańców w realizację zadania. Możliwe są wszystkie typy, ale wydaje się, że dla „bezpieczeństwa” wdrażania funduszu sołeckiego polecane modele to kombinacje zaznaczone znakiem 😊.

X	Stopień trudności	mały → duży		
Stopień zaangażowania mieszkańców	X	zadania „miękkie”	zakup środków trwałych i wyposażenia	zadania „twarde” – inwestycje budowlane
duży ↑ mały	zakup materiałów + praca społeczna	😊		
	zakup usług i materiałów – nadzorowane przez sołtysa		😊	
	wdrażanie przez UG			😊

Ważnym zagadnieniem jest ulokowanie w czasie procedury przygotowania wniosków, zgłaszania ich do urzędu i realizacji zadań. Ustawa o funduszu sołeckim podaje terminy ostateczne. W praktyce może się zdarzyć, że nasze pomysły na wykorzystanie środków pozostaną niezrealizowane z powodu braku czasu na właściwą wycenę zadania, dokonanie wymaganych uzgodnień lub poprawienie wniosku. Możemy jednak zastosować procedurę postępowania, która pozwoli wydawać środki w sposób skoordynowany. Głównym przesłaniem poniższej propozycji jest wyprzedzanie ustawowych terminów i pozostawienie sobie czasu na podjęcie działań zaradczych w przypadku wystąpienia nieoczekiwanych problemów. Proponujemy także, aby realizacja funduszu sołeckiego w danym roku była poprzedzona szkoleniem dla sołtysów z zakresu ogólnych zasad wydatkowania środków z budżetu gminnego.

Proponowany schemat wdrażania FUNDUSZU SOŁECKIEGO

Kalendarz	Nieprzekraczalne terminy wg ustawy o funduszu sołeckim	HARMONOGRAM Rok planowania zadań (działania wg ustawy i działania dodatkowe)	HARMONOGRAM Rok wdrażania zadań (kolejny rok po przyjęciu zadań do realizacji w ramach FS)
Styczeń			Sołtys i Rada Sołecka -doprecyzowanie zadania jako projektu m.in.: • co jest do zrobienia? • do kiedy to musi być zrobione? • kto co zrobi?
Luty		Podjęcie decyzji przez radę gminy o uruchomieniu FS.	• niezbędny zakres wkładu pracy mieszkańców, • z kim należy się kontaktować w Urzędzie Gminy, • jakie usługi i towary muszą być zakupione, • jakie procedury prawne należy przeprowadzić.
Marzec	Do 31 marca – podjęcie decyzji przez radę gminy o uruchomieniu FS.	Wójt – określenie ogólnych ram podziału zadań: • zadania Samorządu Gminy (główne, duże, kluczowe inwestycje),	Przygotowanie: • opisu zlecenia dla firm, usługowych, • listy zakupów. Przeprowadzenie procedury wyboru usługodawcy w bezpośredniej współpracy z Urzędem

Fundusze Sołeckie – skorzystajmy z tej szansy

Marzec		• zadania sołectwa w ramach FS (inwestycje uzupełniające, zadania „miękkie” związane z poprawą warunków życia).	dem Gminy – jeżeli jest to wymagane. Przygotowanie projektów lub opisów technicznych niezbędnych do spełnienia wymogów prawa budowlanego - jeżeli jest to potrzebne.
Kwiecień		Urząd Gminy - szkolenie dla sołtysów dotyczące określania zadań do FS na kolejny rok: • ramy strategii gminy, • wymagania formalne budżetu gminy, • ogólne zasady dla zadań inwestycyjnych, • ogólne zasady prawa o zamówieniach publicznych.	Dokonanie wszelkich uzgodnień związanych z realizacją zadania, jeżeli jest to potrzebne. Mobilizacja mieszkańców lub partnerów projektu – jeżeli jest to przewidziane w projekcie realizacji zadania.
Maj		Przekazanie sołtysom informacji o wysokości środków.	Realizacja zadań – projektów.
Czerwiec		Rada Sołecka: • wstępne określenie listy zadań do zaproponowania na Zebraniu Wiejskim, • wstępne oszacowanie kosztów.	Realizacja zadań – projektów.
Lipiec	Do 31 lipca przekazanie sołtysom informacji o wysokości środków.	Sołtys i członkowie Rady Sołeckiej: • weryfikacja kosztów wykonania zadań, • zebranie opinii mieszkańców nt. propozycji zadań i zebranie innych potrzeb.	Realizacja zadań – projektów.
Sierpień		Rada Sołecka – ostateczne określenie listy zadań do zaproponowania na Zebraniu Wiejskim wg zweryfikowanych kosztów	Realizacja zadań – projektów.

Wrzesień	Do 30 września przekazanie wniosku sołectwa do wójta.	• Zebranie Wiejskie – uchwalenie wniosku do FS do dnia 10 września. • Sołtys – przekazanie wniosku najpóźniej do 15 września. • Urząd Gminy - w przypadku wadliwości wniosku – przekazanie uwag sołtysowi. • Zebranie Wiejskie - rozpatrzenie uwag i ponowne uchwalenie wniosku z poprawkami. • Sołtys – przekazanie wniosku najpóźniej do 30 września.	Realizacja zadań – projektów.
Październik	Wójt – 7 dni na odrzucenie wniosku. Sołtys – 7 dni na podtrzymanie wniosku. Rada gminy - 30 dni na rozpatrzenie podtrzymanego wniosku.	• Wójt - 7 dni na odrzucenie wniosku. • Sołtys - 7 dni na podtrzymanie wniosku. • Rada gminy - 30 dni na rozpatrzenie podtrzymanego wniosku.	Rozliczenie zadań sfinansowanych z Funduszu Sołeckiego.
Listopad		Uchwalenie budżetu gminy.	Rozliczenie zadań sfinansowanych z Funduszu Sołeckiego.
Grudzień	Uchwalenie budżetu gminy.	Uchwalenie budżetu gminy.	Rozliczenie zadań sfinansowanych z Funduszu Sołeckiego.

Oprócz materialnego wykonania zaplanowanych przedsięwzięć przed sołtysem stoi jeszcze zadanie rozliczenia przyznanych sołectwu środków. Tak jak poprzednio zwracaliśmy uwagę na znaczenie dobrej współpracy pomiędzy sołtysiem a urzędem gminy, tak i teraz należy podkreślić znaczenie tej współpracy dla sukcesu funduszu sołeckiego.

Sołtys, który samodzielnie dokonuje zakupów materiałów i usług, musi być odpowiednio przeszkolony i szczegółowo poinstruowany w zakresie wydatkowania kwot przydzielonych do odpowiednich pozycji budżetu

gminnego. Ewentualne opisywanie faktur musi odbywać się pod nadzorem kompetentnego pracownika działu finansowego.

Przykładowy model realizacji zadania - sołectwo Łojewo w wiejskiej Gminie Inowrocław

Uwarunkowania lokalne

Wieś posiada od wielu lat własną strategię przygotowaną przez Towarzystwo Rozwoju Łojewa im. ST. Przybyszewskiego. Strategia rozwoju wsi Łojewo zakłada m.in. przystosowanie terenów gminnych leżących nad jeziorem do rekreacji i wypoczynku mieszkańców oraz rozwoju funkcji turystycznej wsi. Jednym z zadań jest zagospodarowanie brzegu jeziora na cele sportowe. Wniosek złożony do gminy i oczekujący na zgłoszenie do Odnowy Wsi, przewiduje zbudowanie boiska wielofunkcyjnego o sztucznej nawierzchni obok istniejącego boiska trawiastego użytkowanego obecnie przez szkołę podstawową.

Do tego boiska bezpośrednio przylega teren na którym znajduje się Dom Kultury, Rekreacji i Sportu, stanowiący zaplecze dla organizowanych corocznie wiejskich imprez integracyjnych – majówki i dożynek. W budynku znajduje się m.in. sala gimnastyczna, świetlica środowiskowa i kaplica. Na terenie pomiędzy budynkiem a boiskiem w poprzednich latach prywatny sponsor wykonał utwardzenie placu z użyciem kostki brukowej – teren ten staje się głównym miejscem spotkań i integracji mieszkańców sołectwa Łojewo.

W roku 2009 rada sołecka zaproponowała, a zabranie wiejskie uchwaliło, aby większość funduszy z funduszu sołeckiego (14.500 zł), przeznaczyć na dalszy rozwój infrastruktury miejsca spotkań. Ustalono, że zostanie wykonana scena z zadaszeniem i chodnik umożliwiający dojście wzdłuż budynku do utwardzonego placu, na którym odbywają się imprezy i bawią się dzieci. Inne zadania finansowane z funduszu sołeckiego w roku 2010 to: imprezy kulturalne sołectwa – 3 000 zł; utrzymanie terenów zielonych (eksploatacja kosy spalinowej) – 1500 zł; konserwacja obiektów małej architektury – 500 zł; konkurs „Najpiękniejszy ogródek przydomowy” – 500 zł.

We wrześniu 2010 roku, już po zrealizowaniu zaplanowanych inwestycji, zebranie wiejskie uchwaliło, że ten kierunek inwestowania będzie kontynuowany w roku 2011, poprzez przedłużenie chodnika do drogi gminnej przebiegającej przez wieś i w drugą stronę – poprzez wykonanie chodnika i schodów (na zboczu leżącym na drodze do jeziora), który będzie pełnił w przyszłości rolę alei spacerowej. Na rok 2011 przewidziano także zakupienie kilku ławek do ustawienia wzdłuż tej alei przy placu rekreacji. Część drzew została już posadzona w ramach gminnej akcji zadrzewień.

Warto zauważyć, że zadanie realizowane z funduszu sołeckiego będzie ważnym uzupełnieniem II etapu dużej inwestycji gminnej, obiecanej przez władze gminy na rok 2011, polegającej na kompleksowej modernizacji drogi obejmującej także wykonanie chodnika przez wieś i parkingu przed Domem Kultury, Rekreacji i Sportu.

Przebieg realizacji zadania w roku 2010:

Kwiecień-maj:

1. Ustalenie przez sołtysa w Urzędzie Gminy zakresu swobody we wdrażaniu zadania przez sołtysa i radę sołecką – sołectwo może samodzielnie, ale w uzgodnieniu z urzędem, określić szczegółowo zakres prac i znaleźć wykonawców prac budowlanych.
2. Uzgodnienie ze skarbnikiem sposobu rozliczenia zadania – rodzaj i sposób wystawienia faktur przez wykonawców i dokonania płatności – faktury muszą dotyczyć wyłącznie kategorii zadań zapisanych w budżecie tj. usługi 7.500 zł, zakup materiałów 7.000 zł, płatne przelewem.
3. Uzgodnienie warunków technicznych planowanych inwestycji:
 - odcinek chodnika i scena będzie realizowana na terenie należącym do gminy, przy budynku Domu Kultury, zgodnie z planem zagospodarowania tego terenu,
 - zadaszenie nad sceną nie może mieć charakteru stałego - musi być demontowane – nie będzie wtedy konieczne sporządzenie projektu budowlanego związanego ze zmianą architektury budynku.

Czerwiec-sierpień:

1. Do bezpośredniej realizacji zadania przystąpiono latem na przełomie czerwca i lipca w okresie mniej intensywnych prac w polu – jeden z członków rady sołeckiej wykonał projekt konstrukcyjny zadaszenia oraz plan wykonania chodnika i sceny w taki sposób aby zakres zadania zmieścił się w posiadanych przez sołectwo środkach.
2. Następnie poszukano wykonawców – zakładu ślusarskiego i firmy brukarskiej – kierując się najniższym kosztem wykonania i terminem realizacji. Inwestycja została zrealizowana w sierpniu pod stałym nadzorem członków rady sołeckiej.
3. Montaż zadaszenia został wykonany społecznie bezpośrednio przed dożynkami, które odbyły się 28 sierpnia.



*Prace brukarskie wykonali
pracownicy specjalistycznej firmy*

*Członkowie rady sołeckiej
nadzorowali prace i zamontowali
konstrukcję zadaszenia*



*Na nowej scenie odbyły się
uroczystości dożynkowe – msza
dożynkowa, przyśpiewki, występy
dzieci, występ zespołu muzyczne-
go podczas zabawy*



VI. Planowanie – od problemu do działania

CO TO ZNACZY PLANOWAĆ STRATEGICZNIE?

Produkcja rolnicza to wciąż najważniejsza funkcja większości polskich wsi. Trzeba jednak pamiętać, że praktycznie wszystkie gminy wiejskie i miejsko-wiejskie otaczające większe miasta stają się dzisiaj tzw. „sypialniami”, a wielu mieszkańców miast kupuje działki na tych terenach w celu znalezienia dobrego miejsca do zamieszkania. Jeżeli wieś jest dobrym miejscem do życia dla ludzi z zewnątrz, pod pewnymi warunkami może też stać się niezłym miejscem do życia dla jej „starych” mieszkańców. Trzeba jednak ten walor sobie uświadomić i uzupełnić to, czego jeszcze mieszkańcom brakuje. Istnieje też duża grupa wsi, dla których przeważającą zaczyna być funkcja turystyczna, stanowiąca główne źródło utrzymania mieszkańców. Jeszcze kilkanaście lat temu odpowiedź na pytanie kim są mieszkańcy byłaby oczywista – rolnicy i członkowie ich rodzin. Dzisiaj sytuacja jest znacznie bardziej zróżnicowana. Nawet w rodzinach rolniczych obok „typowych rolników” (osób utrzymujących się głównie z rolnictwa), jest wielu emerytów, osób pracujących poza gospodarstwem a niekiedy osoby bezrobotne. Na wsi pojawili się dzisiaj nowi mieszkańcy, z których wielu nie jest zainteresowanych włączeniem się w życie nowej społeczności, jednak zdarzają się i tacy, którzy w nowym miejscu zamieszkania chcą podjąć się nowych wyzwań. Tak tworzą się gospodarstwa agroturystyczne, wśród nowych mieszkańców znaleźć można twórców, sportowców, przedsiębiorców, osoby wiedzące jak powołać i prowadzić zarówno firmę jak i organizację pozarządową. W interesie wszystkich jest więc uzyskanie rzetelnej informacji o tym kim są dzisiaj mieszkańcy naszej miejscowości aby spróbować wykorzystać ten potencjał.

Dyskusja mieszkańców o wspólnej przyszłości ułatwi właściwe planowanie, potrzebne do tego, aby dobrze wydać pieniądze zarówno z funduszu sołeckiego jak i z odnowy wsi. Wydatki realizowane z tych funduszy i z innych źródeł powinny się uzupełniać i w perspektywie kilku lat tworzyć nową jakość życia na wsi.

Wdrażanie zadań finansowanych z funduszu sołeckiego i realizacja planu odnowy naszej wsi będzie okazją dla wzmocnienia fundamentów naszej społeczności. Wspólne zaplanowanie zadań większych i mniejszych, ustalenie wieloletniej współpracy z samorządem gminy oraz podział zadań, ról i odpowiedzialności wśród mieszkańców przyczyni się do rzeczywistego uruchomienia aktywności służącej rozwojowi całej wsi.

Zarówno Odnowa Wsi jak i LEADER wskazują społeczność wiejską jako podmiot działań. Podobnie ma się rzecz w przypadku funduszu sołeckiego. Wspólną cechą jest też zaangażowanie samych mieszkańców, tzw. partycypacyjne i oddolne podejście na najniższym poziomie. Zarówno w przypadku odnowy wsi jak i lokalnych grup działania w podejściu LEADER pojawiają się przedsięwzięcia integrujące mieszkańców wsi, poprawiające standard i jakość ich życia. Wieś podlega coraz szybszym i różnorodnym zmianom, a omawiane programy poprzez swój uzupełniający się charakter stwarzają szansę dla samych mieszkańców na poszukanie nowego wspólnego pomysłu na wieś jako dobrego miejsce do życia.

Jak dobrze wydać wspólne pieniądze?

Kiedy mamy do dyspozycji jakieś pieniądze możemy je wydawać w sposób przypadkowy, pod wpływem impulsu lub w sposób uporządkowany, zgodnie z jakimś planem. Niestety ciągle się jeszcze zdarza, że pieniądze publiczne, takie jak środki z funduszu sołeckiego, wydawane są w sposób chaotyczny, zgodnie z chwilowymi potrzebami, na podstawie decyzji podejmowanych przez osoby, które akurat były na zebraniu.

Możemy zarekomendować dwie zasady, które powinny być stosowane przy określaniu kierunków wydatkowania niewielkich przecieź pieniędzy z funduszu sołeckiego. Zgodnie ze swoim przeznaczeniem, pieniądze w ramach funduszu sołeckiego powinny być wydawane w sposób planowy:

- na zaspokojenie rzeczywistych potrzeb społeczności wsi lub na rozwiązywanie problemów jakie występują w konkretnym sołectwie oraz
- na zadania, które z roku na rok budują potencjał wsi zarówno w zakresie rozwoju infrastruktury technicznej jak i szeroko rozumianego rozwoju społecznego.

Myślenie strategiczne

Nawet najmniejsze zadanie realizowane z funduszu sołeckiego w kolejnych latach powinno budować docelowy stan naszej społeczności i wzbogacać stan służącej nam infrastruktury społecznej. Dodatkowym walorem

takiego sposobu myślenia jest możliwość łączenia środków z różnych źródeł. Możemy np. bazować na dużych inwestycjach gminnych, również tych prowadzonych w ramach Odnowy Wsi, uzupełniać te inwestycje zadaniami finansowanymi z funduszu sołeckiego i obudowywać aktywnością finansowaną z różnego rodzaju źródeł wsparcia działalności społecznej, sportowej, edukacyjnej czy kulturalnej. Taki sposób myślenia określamy mianem myślenia strategicznego.

Strategia to plan działania wyznaczający główne kierunki działania w perspektywie wieloletniej – to droga dojścia do zrealizowania pozytywnej wizji rozwoju naszej społeczności.

Jeżeli mamy opracowaną strategię dla naszej wsi, to zastanawiając się co roku nad bieżącymi problemami dotyczącymi naszej społeczności powinniśmy także odnosić się do wieloletnich celów określonych w naszej strategii.

W ten sposób będziemy mogli zrealizować główny sens budowania strategii, polegający na tym, że strategia to rozwiązywanie problemów dnia dzisiejszego, a jednocześnie przechodzenie do stanu jaki sobie „wymarzyliśmy” w naszej wizji rozwoju. Przyjęcie właściwej strategii pozwala:

- osiągnąć lepszą efektywność działań,
- zapewnić właściwą koordynację,
- zmniejszyć ryzyko,
- i lepiej wykorzystać zasoby.

Strategia a projekty

Mając w pamięci wizję rozwoju naszej społeczności, możemy przejść do identyfikowania konkretnych zadań do realizacji. Takie konkretne przedsięwzięcia nazywamy projektami. To właśnie projekty będą metodą wdrażania naszej strategii. Wielkich celów nie osiąga się za pomocą jednorazowego przedsięwzięcia. Dotyczy to w szczególności takich celów jak poprawa jakości życia na wsi, wyrównywanie szans edukacyjnych młodzieży wiejskiej czy zapewnienie powszechnego dostępu do dóbr kultury.

Przygotowując projekty do sfinansowania w ramach funduszu sołeckiego należy pamiętać, że projekt powinien być elementem szerszego pakietu planów opisanych w strategii.

STRATEGIA – to przyszły pożądaný stan w przyszłości – wizja rozwoju i opis sposobów jej zmaterializowania.

PROJEKT – to konkret - szczegółowy opis jednego z naszych działań przybliżający nas do osiągnięcia celów strategii.

Osiągnięcie celów strategii jest możliwe jedynie poprzez systematyczne podejmowanie wielu działań w perspektywie wieloletniej, przyczyniających się krok po kroku do poprawy sytuacji w obszarach problemowych, charakterystycznych dla polskiej wsi. Patrząc na możliwości sołectwa zdajemy sobie sprawę, że nie będą to duże przedsięwzięcia, ale właściwy ich dobór pozwoli na osiągnięcie efektu synergii. Polega on na tym, że, mówiąc obrazowo, efekt naszych działań jest większy niż ich prosta suma.

Jak można wyjaśnić efekt synergii?

Działania bez efektu synergii: $2+2 = 4$

Działania z efektem synergii: $2+2 = 5$ i więcej,

np. świetlica z Odnowy Wsi + szkolenie aktywizujące z funduszu sołectkiego → nowe dodatkowe aktywności gospodarcze mieszkańców wsi.

Pamiętajmy, że wdrożenie strategii nie jest jednym spektakularnym wydarzeniem, ale wytrwałą pracą, składającą się z wielu pojedynczych działań. Działania te możemy określić mianem projektów. Bo to właśnie:

Małe projekty są kluczem do wielkich zmian.

Co to znaczy planować strategicznie ?

Jedną z istotnych cech planowania strategicznego jest połączenie dwóch poziomów zorganizowanego działania tj. wymogu bieżącego zaspokajania potrzeb i jednocześnie konieczności poszukiwania środków prowadzących do poprawy sytuacji w przyszłości.



Planowanie strategiczne musi uwzględnić dwa plany czasowe – perspektywę krótkoterminową i długoterminową. Przygotowanie przez mieszkańców miejscowości długofalowego programu rozwoju (czyli strategii), opartego na wypracowanej wspólnie wizji może być ważnym krokiem na drodze prowadzącej do odczuwalnej poprawy życia mieszkańców.

Strategia rozwoju lokalnego jest sposobem świadomego osiągnięcia założonych celów poprzez planowanie rozwoju i sterowanie tym rozwojem, przy jednoczesnym zaangażowaniu się mieszkańców w proces realizacji podejmowanych w tym celu zadań.

Przykładem takiego programu rozwoju jest „Plan Odnowy Miejscowości”. Przygotowanie takiego planu strategicznego stanowi warunek pozyskania środków z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-13, przeznaczonych na działanie „Odnowa i rozwój wsi”. Konkretny „Plan Odnowy Miejscowości” powinien uwzględniać różne zadania odnoszące się do poszczególnych obszarów życia naszej wsi. Obok propozycji projektów inwestycyjnych wymagających dużych funduszy, których nie sposób zrealizować bez zaangażowania środków publicznych, powinien też uwzględniać zadania, których zrealizowanie zależy przede wszystkim od inicjatywy samych mieszkańców. Zorganizowanie wspólnych spotkań dla młodszych i starszych, wspólnego wyjazdu, turnieju sportowego, uporządkowanie terenu, naprawa ławek w parku - nie wymaga wielkich funduszy, ale inicjatywy i aktywności mieszkańców. Plan odnowy miejscowości powinien zawierać zarówno ważne zadania inwestycyjne, jak i takie, które mogą wykonać sami mieszkańcy.

Byłoby optymalnie dla efektywności działania społeczności, gdyby wdrażanie zadań z planu odnowy miejscowości mogło odbywać się zarówno poprzez finansowanie ze źródeł PROW jak i z funduszu sołeckiego. Będzie to możliwe w tych sołectwach, gdzie taki plan odnowy został opracowany i przyjęty do realizacji.

Społeczny proces budowania strategii

Dobry plan strategiczny powstaje w trakcie społecznego procesu, angażującego liczne grono liderów społeczności lokalnej. Z tego względu planowanie strategiczne musi być traktowane jako rezultat i jako proces. Obie te cechy są ważne dla rezultatów planowania. Wnioski z procesu planowania będą dla nas wytyczną do działania, a przemyślenia i nawiązane pozytywne relacje, które są nieodłączną częścią procesu tworzenia wizji rozwoju, będą dobrze służyć współpracy przy realizacji planu.

Metody budowania strategii

Praktyka stosowana w zakresie tworzenia planów strategicznych dla społeczności lokalnych dowodzi, że nie istnieje jedna skuteczna metoda budowania strategii rozwoju - nie istnieje jeden wzorcowy model procesu planowania strategicznego. Należy także przyjąć, że nie ma dwóch identycznych planów strategicznych, każda społeczność ma swój indywidualny charakter, a każde sołectwo i gmina ma inne zasoby i funkcjonuje w innym otoczeniu. Doświadczenie uczy, że warunkiem opracowania skutecznej strategii jest dominujący udział w pracach nad strategią lokalnych liderów społeczności lokalnej. Uczestnictwo osób identyfikowanych jako liderzy społeczności lokalnej jest trudne do przecenienia. Lider inicjuje i wspiera proces samoorganizowania się społeczności lokalnej w celu podejmowania działań przyspieszających społeczny i gospodarczy rozwój. Jednym z jego ważnych zadań jest rozbudzenie wzajemnego zaufania i wiary w sens współpracy. Ważnym elementem procesu budowy strategii rozwoju (która, jak widać, może się nazywać planem odnowy miejscowości) jest udzielenie sobie odpowiedzi na takie pytania jak:

1. Jakiej wieś pełni funkcje?
2. Kim są mieszkańcy?
3. Jakie potrzeby mieszkańców musi zaspokajać?

Jak planować?

Jak już wiemy strategia rozwoju lokalnego jest sposobem osiągania wyznaczonych celów przez świadome sterowanie rozwojem. Opracowanie strategii to przede wszystkim rozbudowany proces społecznej debaty. Aby planowanie miało sens musimy przyjąć, że „skuteczna strategia to wdrożona strategia”. Warunkiem stworzenia skutecznej strategii jest:

- uspołecznienie procesu budowania założeń strategii, określania celów i doboru narzędzi realizacji planów,
- uznanie, że proces budowania strategii, aktywizujący społeczność lokalną, jest tak samo ważny jak efekt końcowy w postaci dokumentu,
- wyłonienie w społeczności lokalnej „autorów strategii”, którzy czują się odpowiedzialni za zainicjowanie procesu, treść strategii i jej realizację.

W praktyce oznacza to, że rozwój obszarów wiejskich, świadomie wspomagany przez samorządy lokalne, wymaga włączenia społeczności lokalnej:

- na etapie identyfikowania problemów,
- na etapie poszukiwania sposobów ich rozwiązania,
- na etapie realizacji programów rozwojowych.

Warunki te spełnia także mechanizm wdrażania funduszu sołeckiego.

Udział społeczności w procesie formułowania celów i zadań, jest koniecznym warunkiem zaangażowania tej społeczności w proces realizacji zadań wynikających z planu rozwoju.

Dwa podejścia do budowania strategii

Odpowiedź na pytanie: Jaką metodą opracować strategię rozwoju, wydaje się być bardzo oczywista. Powyższe uwagi jednoznacznie wskazują na potrzebę zaangażowania (partycypacji) mieszkańców terenu, na którym ma być realizowana strategia. Często jednak w praktyce (z różnych powodów) strategie powstają bez szerokiego udziału mieszkańców. Należy więc przypomnieć wady i zalety różnych metod planowania.

Czy władze, eksperci mogą wiedzieć lepiej?

Pomimo powszechnej wiedzy o potrzebie angażowania mieszkańców podczas budowy strategii, w wielu miejscach w Polsce przedstawiciele lokalnych samorządów traktują udział mieszkańców jako zbędny i często uciążliwy dodatek do tekstu strategii.

Powszechne zniechęcenie koniecznością tworzenia kolejnych dokumentów o charakterze planów (plany strategiczne, plany zagospodarowania przestrzennego, plany rozwoju lokalnego, wieloletnie plany inwestycyjne itd.), skłania wiele samorządów – gmin i powiatów – do zlecenia za minimalną możliwą kwotę opracowania takich planów bez udziału mieszkańców dla uniknięcia kolejnego „niepotrzebnego zamieszania”. Niestety praktyka ta jest tak powszechna, że w wielu miejscach dzieje się to przy pełnej aprobacie rad gmin i powiatów oraz innych podmiotów reprezentujących lokalną społeczność. Uczciwie należy przyznać, że niedoskonałość pierwszych miesięcy wdrażania funduszy strukturalnych, w tym konieczność dostosowania (dopisywania) kolejnych elementów w strategiach lub wieloletnich planach inwestycyjnych (kiedy np. zamierzamy wybudować ogrodzenie wokół wiejskiego boiska), do pewnego stopnia usprawiedliwia takie postawy. Tak więc lokalne władze często wiedzą lepiej, że szkoda czasu mieszkańców na strategię (bo i tak zaraz trzeba je nowelizować, a życie i tak pójdzie swoją drogą). Jest jeszcze inna argumentacja wójtów i burmistrzów – coraz silniejsza po zmianie ordynacji i bezpośrednich wyborach – „to mnie bezpośrednio ludzie wybrali abym zarządzał”.

Władze mogą też zdecydować, że wyznaczanie kierunków winno odbywać się z udziałem profesjonalistów – ekspertów, z większym lub mniejszym zaangażowaniem lokalnych urzędów i instytucji odpowiedzialnych za poszczególne dziedziny życia społecznego i gospodar-

czego. Taka metoda ekspercka lub ekspercko – konsultacyjna wymaga zwykle mniej czasu niż w metodach pełnego, szerokiego uczestnictwa mieszkańców. Może się jednak okazać, że eksperci przyniosą dla danego terenu rozwiązania, które nie do końca w tym miejscu pasują.

Metoda uczestnicząca: trwa dłużej, jest trudniejsza, ale warto...

Zaangażowanie społeczności lokalnej w proces planowania jest jedną z najważniejszych zasad w programie LEADER i w Odnowie Wsi. Wymagania ustawy o funduszu sołeckim także zakładają dominującą rolę mieszkańców w określaniu kierunków wydatkowania środków przysługujących z mocy tej ustawy sołectwu.

Słynne powiedzenie: „plan jest niczym, planowanie jest wszystkim” ma w planowaniu strategii szczególne zastosowanie. Proces planowania, w którym uczestniczy możliwie wielu mieszkańców, daje szansę na odnowienie aktywności ludzkiej i włączenie się uczestników w bezpośrednią realizację, w dokonywanie zmian w swoim najbliższym otoczeniu. Należy tu wziąć pod uwagę niezwykle pozytywne przykłady pobudzania aktywności społeczności sołeckich w programie Odnowy Wsi. Dziesiątki, o ile nie setki sołectw w Polsce uruchomiło doskonałe przedsięwzięcia, wybudowało boiska, place zabaw dla dzieci, wyremontowało świetlice, kawiarenki internetowe itp., zaczynając od opracowania przez mieszkańców planu odnowy i rozwoju sołectwa.

Środowiska wiejskie różnią się od mieszkańców terenów zurbanizowanych bezpośrednią formą kontaktów międzyludzkich. Na wsi wszyscy się znają, tradycyjnie wykonywali podobne zajęcia, interesowali się sytuacją i losem innych członków społeczności. Takie relacje to naturalne podłoże do samoorganizacji i współpracy. Po przemianach lat dziewięćdziesiątych pojawiła się szansa na autentyczne wiejskie organizacje, jednak na przeszkodzie rozwoju staje dzisiaj coraz większe zróżnicowanie polskiej wsi. Obok wielkich gospodarstw rolnych (zbliżających się do tzw. „modelu farmerskiego”), wiele jest małych nie dających wystarczających dochodów. Obok niewielkiej grupy zamożnych pojawia się znaczna część ubogich, lub wręcz zbliżających się do granicy egzystencji (co jest na polskiej wsi zjawiskiem niespotykanym od dziesięcioleci!) Obok „starych mieszkańców wsi – rolników” pojawiają się nowi, którzy wyprowadzają się z dużych aglomeracji i centrów miast, przenosząc się na wieś szukając tam lepszego miejsca do życia. Obok tradycyjnej funkcji produkcji żywności, wieś staje się więc atrakcyjnym miejscem zamieszkania, wypoczynku, spędzania wolnego czasu. Tak znaczne zmiany w strukturze społecznej i gospodarczej nie mogą odbywać się bez problemów i konfliktów społecznych.

Oddolne, partycypacyjne planowanie daje szansę na wspólną refleksję nad stanem aktualnym, poszukanie wspólnej tożsamości i wyznaczenie kierunków działań, które poprawią wszystko co jest opisywane popularnym określeniem jakości życia mieszkańców wsi.

Analiza SWOT jako element pracy nad strategią

Analiza SWOT jest jedną z technik wspomagających porządkowanie danych i informacji, wykorzystywaną powszechnie w uspołecznionym procesie planowania. Polega ona na ocenie szans i zagrożeń procesu rozwoju w kontekście własnych atutów (silnych stron) i słabości. Nazwa SWOT pochodzi od pierwszych liter w angielskich słowach: Strengths - mocne strony, Weaknesses - słabe strony, Opportunities - szanse/możliwości, Threats - zagrożenia. Należy ją zaproponować jako narzędzie opracowania strategii ze względu na jej szerokie rozpowszechnienie i niedużą trudność wykonania. Powszechnie wykorzystuje się analizę SWOT jako element porządkowania danych wyjściowych, zbierania i podsumowania opinii lokalnych społeczności oraz narzędzie wspierające wybór kierunków strategii.

Metodę SWOT należy również zarekomendować jako metodę zespołowej analizy i oceny zjawisk, zdarzeń, problemów. Wykonywanie analizy SWOT może być zastosowane zarówno na poziomie małej grypy nieformalnej, stowarzyszenia wiejskiego, jak i całego obszaru sołectwa. Już samo wypełnianie arkusza analizy niesie ze sobą walor edukacyjny i poznawczy dla uczestników. Pozwala wielostronnie spojrzeć na analizowane zagadnienie i pokazuje jego złożoność, rozwijając jednocześnie umiejętności krytycznego, ale i twórczego myślenia.

Jak przeprowadzić analizę SWOT?

Przeprowadzenie analizy SWOT może polegać na zespołowym wypełnieniu przygotowanego arkusza podzielonego na cztery części (silne strony, słabe, okazje, zagrożenia). Podstawowym założeniem jest określenie swojej „pozycji strategicznej”, czyli porównanie się do innych organizacji, miejsc (w przypadku sołectw do innych sołectw, ale także porównanie warunków życia na wsi do życia w mieście). Nie ma bowiem obiektywnie silnych i słabych stron. Wszystko występuje w relacji do otoczenia.

	korzystne	niekorzystne
Nasze cechy (mamy na to wpływ) – sytuacja wewnętrzna – tacy jesteśmy w relacji do innych	S Silne strony	W Słabe strony
Otoczenie zewnętrzne (na to wpływu nie mamy) – sytuacja zewnętrzna – to może nas spotkać	O Okazje / szanse	T Zagrożenia

Analizując silne i słabe strony traktujemy je jako nasze cechy wewnętrzne, zależne od nas, na którą możemy wpływać i je zmieniać.

Okazje i zagrożenia opisują otoczenie zewnętrzne, na które nie mamy wpływu, ale które bezwzględnie ma związek i ma lub może mieć w przyszłości znaczenie dla naszej sytuacji. Staramy się przewidzieć okoliczności zewnętrzne, niezależne od nas, które będziemy mogli wykorzystać (szanse/okazje) oraz zagrożenia, które mogą niekorzystnie wpływać na nas, a których wystąpienie również jest od nas niezależne.

Podsumowanie uspołecznionej diagnozy – wnioski za analizy SWOT

Podstawowe wnioski jakie możemy wyciągnąć z analizy SWOT, kiedy traktujemy ją jako prosty sposób uspołecznionej analizy sytuacji, mogą sprowadzać się do następujących wytycznych:

- unikać zagrożeń,
- wykorzystywać szanse,
- wzmacniać słabe strony,
- opierać się na mocnych stronach.

Takie rekomendacje mogą dotyczyć rozwiązywania pojedynczych problemów, przygotowania projektów i niezbyt skomplikowanych przedsięwzięć.

Strategia krok po kroku

Wobec wielu stylów i sposobów pracy nad strategią trudno wskazać jednoznacznie jeden pożądaný model. Charakter dokumentu strategii oraz polskie doświadczenia opracowania strategii „z ludźmi i dla ludzi” pozwalają na wyodrębnienie kilku kluczowych etapów pracy:

1. Analiza potencjalnych uczestników („interesariuszy” – ang. stakeholders)

Warunkiem skutecznego opracowania strategii jest identyfikacja i dotarcie do wszystkich środowisk, które mają wpływ na obecną i przyszłą sytuację naszego sołectwa i w ogóle obszarów wiejskich na danym terenie. Pierwszym zadaniem winno być przeprowadzenie identyfikacji potencjalnych uczestników procesu pracy nad strategią. Należy tu uwzględnić zarówno instytucje formalne jak i grupy nieformalne oraz osoby pełniące w swoich środowiskach rolę liderów. Doświadczenie skutecznie działających instytucji uczy, że decyzje powinny być podejmowane w oparciu o opinie osób liczących się w danym zespole czy środowisku, niekoniecznie posiadających formalną władzę. Taki sposób podejmowania decyzji może pomóc w ich wdrażaniu, ponieważ osoby, które uczestniczyły w podejmowaniu decyzji czują się za nie odpowiedzialne i pomagają w ich urzeczywistnieniu. Jeżeli proces podejmowania decyzji będzie pomijał osoby

znaczące w naszej grupie lub w naszym otoczeniu, to może się zdarzyć, że będą one mniej lub bardziej przeszkadzały w realizacji planów.

2. Planowanie strategii – wizja, cele (kierunki) strategiczne

Kolejnym krokiem po ustaleniu sytuacji wyjściowej jest wyznaczenie celów Strategii Rozwoju oraz jej uszczegółowienie poprzez określenie celów operacyjnych i działań. Wyznaczanie celów strategii winno odbywać się podobnie jak diagnoza w procesie uspołecznionym. Grupa robocza złożona z liderów lokalnej społeczności winna określić cele strategii oraz kierunki działania a następnie skonsultować je z członkami lokalnych społeczności. Niezbędne jest tu korzystanie z wcześniejszej diagnozy oraz analizy SWOT.

- **Wyznaczanie wizji rozwoju.** Wizja rozwoju opisuje pożądany stan docelowy w perspektywie kilku – kilkunastu lat oraz wybrane uwarunkowania, które posłużyły do wyboru i formułowania realnych priorytetów strategicznych. Wizja rozwoju winna mieć krótką formę i odwoływać się do przyszłości, powinna być sformułowana w formie pozytywnej.
- **Wyznaczanie celów – kierunków rozwoju.** Wyznaczanie kierunków – celów strategicznego rozwoju może odbywać się podczas tego samego spotkania (warsztatu), podczas którego określimy wizję rozwoju. Warsztat strategiczny rozpoczyna się wtedy od określenia wizji rozwoju oraz celów strategii. Na koniec takiego warsztatu można powołać zespoły tematyczne, które zajmą się zaplanowaniem poszczególnych (celów) kierunków rozwoju tj. określeniem praktycznych działań prowadzących do ich osiągnięcia.

3. Stworzenie dokumentu strategii.

Dla skutecznego planowania działań ważne jest też, aby rezultaty dyskusji w gronie członków grupy sformułować w formie zapisanych decyzji. Pozwala to wracać do nich po jakimś czasie i weryfikować ich słuszność. Jeśli decyzje i plany nie są utrwalone na piśmie, ich treść może zmieniać się wraz z naszymi poglądami i często jest zależna od emocji, jakie się pojawiają w miarę dostrzegania rezultatów naszych działań.

Wysiłek intelektualny włożony w planowanie pozwoli lepiej zrozumieć naszą sytuację, dostrzec nowe okoliczności i szanse do wykorzystania. Plan sporządzony na papierze umożliwia porównanie zdarzeń realnie zachodzących z zaplanowanymi i podjęcie ewentualnych działań naprawczych, albo równie często, wykorzystanie nadarzającej się okazji.



W przypadku, kiedy okoliczności zewnętrzne nie pozwalają na przeprowadzenie pełnego procesu budowania strategii można nasze cele i zadania określić w prostszej procedurze.

Aby poszczególne działania realizowane na terenie naszego sołectwa wzajemnie się uzupełniały, potrzebne jest wyznaczenie wizji rozwoju naszej wsi oraz określenie szczegółowych zadań, jakie winny być zrealizowane dla urzeczywistnienia tej wizji. W procesie planowania jest miejsce na przypomnienie zadań o potrzebie których mówi się już od lat, oraz o takich, które pojawiają się jako warte rozważenia właśnie teraz.

W pierwszej kolejności warto pogrupować zadania pod względem ich charakteru np. osobno działania inwestycyjne, społeczne, dla dzieci i młodzieży, poprawy wizerunku wsi. Wybierając zadania, które mają być zrealizowane w pierwszej kolejności można kierować się następującymi pytaniami:

Co nas najbardziej zintegruje? Na czym nam najbardziej zależy? Co nam najbardziej przeszkadza? Co najbardziej zmieni nasze życie? Co osiągniemy najłatwiej? Na co nas stać?

Strategią sołectwa jest plan odnowy wsi/plan rozwoju. Każde sołectwo w Polsce może opracować taki plan samodzielnie. Zachęcamy do skorzystania z prostych arkuszy załączonych na końcu tego opracowania, które wielokrotnie były wykorzystywane przez mieszkańców wielu wsi w Polsce. Zaczynając od doświadczeń z planowaniem jednej wsi na Pomorzu plany odnowy sołectwa zaczęto nazywać bardzo celnie – „Nasza mała strategia”

JAK SENSOWNIE WYDAĆ PIENIĄDZE – OD PROBLEMU DO PROJEKTU

Co to jest PROJEKT?

Aby sensownie wydawać pieniądze trzeba także wiedzieć jak poszczególne zadania wdrażać w sposób zapewniający najbardziej efektywne wykorzystanie oddanych nam do dyspozycji ciągle zbyt małych środków. Powszechnie stosowaną metodą wdrażania pojedynczych zadań jest ich realizacja jako tzw. projektów.

PROJEKTEM nazywamy zaplanowane w określonych ramach czasowych jednorazowe przedsięwzięcie zorientowane na osiągnięcie konkretnego celu.

Zanim jednak powiemy jak wdrażać projekty, trzeba jeszcze ustalić skąd się biorą projekty. Generalnie można powiedzieć, że źródłem powstawania projektów rozumianych jako jednorazowe przedsięwzięcia prowadzące do określonego celu, jest identyfikacja problemów. Można przyjąć, że:

NIE MA PROBLEMU, NIE MA PROJEKTU

Bardziej precyzyjna definicja brzmi: Projekt to każde zorganizowane działanie ludzkie, które spełnia naraz wszystkie poniższe warunki:

1. zmierza do rozwiązania konkretnego problemu,
2. ma wyznaczony konkretny, precyzyjny cel,
3. jest skierowane do zidentyfikowanych beneficjentów,
4. odbywa się w znanych ramach czasowych,
5. towarzyszy mu konkretny plan działań,
6. sprecyzowano konkretne rezultaty do osiągnięcia,
7. wiadomo, jak będzie dokonywana ocena skuteczności działań.

Uwaga:

Konieczne jest wyjaśnienie, że słowo „projekt” w rozumieniu jakie jest używane w tej publikacji, nie jest tożsame z tradycyjnym ro-

zumieniem tego słowa, wedle którego projektem jest myśl techniczna projektanta dotycząca sposobów zrealizowania jakiegoś budynku, urządzenia, pojazdu - zapisana w postaci rysunków wraz z opisami konstrukcji.

Projekt jest, ze swej istoty, przedsięwzięciem jednorazowym, trwającym dłuższy czas i wymagającym wielu decyzji; jest realizowany od momentu powstania pomysłu do jego ostatecznego sfinalizowania. Projekt posiada także określony stopień ryzyka - nie wszystkie projekty mogą się udać. Projekt, w ramach naszego planu rozwojowego, podejmowany jest dla osiągnięcia określonego stanu, wprowadzenia zmiany, w założonym czasie i przy wykorzystaniu określonych zasobów.

Mając w pamięci naszą strategię, określającą docelowy pozytywny stan naszej społeczności, możemy przystąpić do szczegółowego rozpatrywania konkretnych problemów stojących na drodze do realizacji naszej wizji. To problemy będą nas z kolei prowadziły do zidentyfikowania projektu, bo dla dobrego zaplanowania i skutecznego wdrożenia zadań potrzebny jest nam PROJEKT. Identyfikacja problemów jest nam potrzebna do trafnego wyznaczenia celów przyszłego działania. Jeżeli dobrze zdiagnozujemy problem, to dobrze określimy cel naszego działania, a tym samym dobrze zaplanujemy działania prowadzące do tego celu.

Procedura identyfikacji projektu polega na:

- Zdiagnozowaniu potrzeb lub problemów i na ich podstawie określenie celu projektu.
- Wskazaniu grup docelowych, dla których projekt będzie realizowany.
- Ocenie możliwości wdrożenia projektu na podstawie dostępności zasobów niezbędnych do realizacji projektu.

Projekt – czyli co konkretnie trzeba zrobić?

Identyfikacja szczegółowych problemów, które zaprowadzą nas do sformułowania konkretnych projektów, powinna odbywać się w konfrontacji z celami naszej strategii. Tylko to pozwoli nam na uniknięcie realizacji zadań doraźnych, zaspokajających chwilowe potrzeby lub podejmowanych w interesie niewielkiej grupy ludzi.

W potocznym odbiorze społecznym zajmowanie się „dyskusją” nad problemami i ich istotą jest stratą czasu. Liderom lokalnych społeczności wydaje się, że wszystko doskonale wiedzą i mają gotowe recepty na załatwienie problemów, a brak im tylko pieniędzy. Życie uczy jednak, że bardzo często są popełniane błędy w tym zakresie.

Świadczą o tym nowe świetlice, w których nic się nie dzieje, drogi, po których prawie nikt nie jeździ lub imprezy, które nie przyciągają zbyt wielu mieszkańców. A przecież wieś bardzo szybko się zmienia, ludzie podróżują i widzą inne wzorce życiowe, na wsi pojawiają się nowe technologie komunikacyjne, nowi mieszkańcy preferują inne od dotychczas spotykanych na wsi modele życia.

Co jest istotą problemu? Co jest jego przyczyną ? Co jest jego skutkiem?

Identyfikacja problemów i potrzeb mieszkańców konkretnej miejscowości jest warunkiem precyzyjnego określenia celu naszych działań. Każdy problem powinien być przeanalizowany, tak aby wiedzieć co jest przyczyną problemu a co jego skutkiem. Bardzo często zwalczanie skutków problemu zamiast zwalczania jego przyczyn, jest w ogóle nieskuteczne, lub ma krótkotrwałe, doraźne efekty. Dla właściwej identyfikacji projektu potrzebne jest precyzyjne określenie istoty problemu wraz ze związkami przyczynowo-skutkowymi pomiędzy poszczególnymi jego elementami.

Identyfikacja problemu polega na sprecyzowaniu na czym on polega, co jest jego istotą, z czego wynika i jakie rodzi konsekwencje.

Opisując problem należy skupić się na jego istocie, a nie na podawaniu gotowego rozwiązania. Rozwiązań może być wiele – zdecydujemy się na jedno z nich określając zadania do realizacji w ramach projektu. Sposób opisu problemu może decydować o wyborze metod jego rozwiązania. Nie wszystkie cele jakie mogą wynikać z określenia problemu można osiągnąć w ramach pojedynczego projektu.

Równie ważne jest określenie kogo projekt ma dotyczyć, tj. komu jego rezultaty będą przydatne, czyli kto będzie jego beneficjentem. Określenie grup docelowych, których problem dotyczy i dla których projekt będzie realizowany jest jedną z najważniejszych czynności prowadzących do zbudowania dobrego projektu. Często spotykanym przykładem niewłaściwie przeprowadzonej analizy problemów i błędnego określenia potrzeb grup docelowych są szkolenia, które nie budzą zainteresowania potencjalnych uczestników. Taka sytuacja ma najczęściej miejsce wtedy, gdy instytucja z zewnątrz naszej społeczności nie ma wystarczającego rozpoznania potrzeb lokalnych środowisk. Z tych powodów definiowanie celów zawsze powinno być poprzedzone rozpoznaniem lokalnych problemów. Mamy wtedy pewność, że cele naszego projektu są właściwie określone.

Po co nam procedura grupowego określania problemów?

Jeżeli chcemy mieć pewność, że nasz projekt ma sens, potrzebna jest też właściwa procedura jego „identyfikacji”. Dotyczy to zarówno etapu definiowania problemu jak i określania treści projektu. Najprostszą metodą zapewnienia wiarygodności procedurze identyfikacji jest współpraca w grupie. Wspólna praca nad analizą problemów, określaniem celów i sposobów ich osiągnięcia, przyczynia się do aktywizacji wszystkich osób zainteresowanych danym problemem. Ważną zaletą pracy w grupie jest to, że we współpracującej grupie jakość pracy każdej osoby wzrasta, a umiejętności i zdolności członków grupy się sumują. Dzięki temu grupa pracując nad problemem łatwiej podejmuje decyzje. Każdy kto pracował w grupie roboczej wie, że bardzo często dzięki swoistej „energii grupowej” ludzie znajdują nowe pomysły, na które nie wpadliby pracując pojedynczo. Biorąc pod uwagę ryzyko podejmowania jakiegoś projektu, warto pamiętać, że grupa rzadziej popełnia błędy.

Ważne jest także aby dobrać właściwe metody pracy w grupie. Najczęściej spotykane metody to dyskusja moderowana czy „burza mózgów” służąca zapisaniu różnych pomysłów i aktywizacji uczestników. Inną godną polecenia metodą jest tzw. „mapa problemów” (samoprzylepne karteczki z wypisanymi hasłami - problemami są wspólnie grupowane i porządkowane na arkuszu papieru zawieszonym na ścianie).

Metody pracy grupowej mają także ten walor, że pozwalają włączyć do dyskusji na równych prawach różne grupy społeczne reprezentujące często rozbieżne podejście do problemów. W społecznościach wiejskich istnieją grupy, które mają problemy z dotarciem do świadomości ogółu ze swoimi problemami. Można tu wymienić osoby niepełnosprawne, starsze, ale także młodzież, młode matki, osoby samotne.

Wspólne podejmowanie decyzji to aktywne uczestnictwo, godzenie sprzeczności, integracja społeczności

Czego potrzebujemy aby zrealizować nasz projekt?

Kolejnym ważnym elementem identyfikacji projektu jest ocena zasobów posiadanych przez realizatorów lub potencjalnie dostępnych w otoczeniu naszej społeczności. Ocena powinna dotyczyć takich elementów jak zasoby ludzkie, materialne, społeczne, finansowe, itd. Przeprowadzenie takiej oceny pozwoli nam na podjęcie decyzji czy jesteśmy w stanie nasz projekt zrealizować. Dla podjęcia takiej decyzji musimy mieć także rozeznanie co do możliwości sfinansowania naszych pomysłów. Po przygotowaniu projektu możemy złożyć wniosek do różnego rodzaju instytucji gdzie nasze propozycje zostaną zweryfikowane wg określonych kryteriów przez osoby zarządzające fundu-

szami wsparcia rozwoju obszarów wiejskich. Musimy umieć ocenić szanse na uzyskanie funduszy zewnętrznych na wdrożenie naszego projektu. Do tego potrzebna jest znajomość zasad funkcjonowania tych funduszy, którą można uzyskać poprzez udział w szkoleniach lub przeglądanie zasobów Internetu.

JAK SKUTECZNIE WYDAWAĆ PIENIĄDZE – WDRAŻANIE ZADAŃ

Wdrażanie zadań poprzez projekty

Jak już zostało powiedziane jedną z metod skutecznego wdrażania zadań jest zastosowanie „podejścia projektowego”. Pozwala ono na skupienie się na celu działań, co prowadzi do lepszego wykorzystania użytych zasobów (nie tylko pieniędzy).

Jedną z głównych cech projektu jest to, że każde tego typu przedsięwzięcie jest traktowane jako niepowtarzalne, ponieważ dzieje się w określonym miejscu, w określonym momencie życia społeczności, wykorzystuje dostępne akurat zasoby. Zaplanowanie i zorganizowanie poszczególnych działań jest konsekwencją podanych powyżej czynników. Nawet takie, wydawałoby się, powtarzalne działanie jak organizacja dożynek, wykazuje cechy projektu. Nie chcemy co roku uczestniczyć w identycznej imprezie (nowe potrzeby), dlatego np. zmieniamy zespół muzyczny, organizujemy dodatkowe atrakcje, przygotowujemy inny wieniec dożynkowy. Co roku dysponujemy też innymi zasobami – np. zmieniają się sponsorzy.

Działania w ramach projektów są wykonywane w określonej, wcześniej precyzyjnie zaplanowanej kolejności. Niektóre mogą być wykonywane równolegle, inne muszą po sobie następować, pomiędzy działaniami występują nierozzerwalne powiązania.

O czego zależy i kto ma wpływ na sukces projektu?

O niepowtarzalności każdego projektu decyduje też to, że działania podejmowane w ramach realizacji projektu zależą od ciągle zmieniających się warunków zewnętrznych i są nimi determinowane. Do tych warunków należy zaliczyć też stosunek do projektu osób i instytucji w jakikolwiek sposób zainteresowanych wdrożeniem lub efektami naszego projektu. Określa się ich terminem „interesariusze” - są to osoby/instytucje korzystające z usług, środków, efektów projektu itp.; ale też osoby i podmioty, których w jakimś stopniu dotyczy nasz projekt; beneficjenci, dla których projekt realizujemy; decydenci i inne osoby niekiedy pomijane przy podejmowaniu decyzji.

Cele projektu i jego efekty

Ponieważ w działaniu „projektowym” najważniejszy jest cel należy poświęcić dużo uwagi nie tylko na jego właściwe sformułowanie, ale też na

określenie co to w praktyce oznacza, że cel zostanie osiągnięty. Skuteczne wdrożenie projektu powinno przynieść widoczne efekty projektu, czyli osiągnięcie założonych celów. Te efekty dobrze jest podzielić na:

- produkty projektu – to co w praktyce zaistnieje w wyniku wdrożenia projektu np. urządzenie i wyposażenie świetlicy
- rezultaty projektu – to co nastąpi w skutek bezpośredniego oddziaływania projektu po zrealizowaniu działań np. zorganizowanie w nowej świetlicy kilku wydarzeń kulturalnych, edukacyjnych itp.. Rezultaty projektu dotyczą bezpośrednich korzyści, jakie beneficjent otrzymuje w efekcie realizacji projektu. To, że stworzono nową świetlicę, nie oznacza, że mieszkańcy mają z tego korzyść. Pożądanym efektem dla społeczności lokalnej wynikającym z faktu istnienia świetlicy będą dopiero imprezy kulturalne, spotkania, szkolenia itp. Zorganizowane w tej świetlicy.
- długoterminowe oddziaływania - odnoszą się do wpływu na szersze otoczenie i są odczuwane w dłuższym horyzoncie czasowym np. wzrost poczucia zadowolenia u mieszkańców spowodowany efektami działań podejmowanych w świetlicy.

Ogólne zasady zarządzanie projektem

Zarządzanie projektem, rozumiane jako przeprowadzenie procesu od identyfikacji problemu, poprzez określenie zadań, aż po zamknięcie projektu, można opisać w dziesięciu krokach:

1. Zidentyfikuj problem lub potrzebę społeczną oraz określ grupę docelową projektu czyli beneficjentów projektu (w przypadku funduszu sołeckiego - grupą docelową są mieszkańcy sołectwa lub jakaś wydzielona grupa mieszkańców np. dzieci).
2. Precyzyjnie określ cel w odniesieniu do problemu i wybranej grupy docelowej - nazwij to co chcesz osiągnąć w formie skutku projektu dla mieszkańców (np. stworzenie miejsca spotkań dla integracji i poprawy jakości życia mieszkańców).
3. Nazwij i określ liczbowo produkty projektu (np. świetlica o określonych wymiarach) oraz rezultaty jakie chcesz osiągnąć w wyniku realizacji projektu (np. zorganizowanie 10 imprez rocznie o różnym charakterze w nowej świetlicy dla dorosłych i cyklicznych zajęć dla dzieci).
4. Znajdź i zdefiniuj najlepsze rozwiązania dla projektu (np. budowa nowej świetlicy, remont istniejącego obiektu, wynajem sali, ale także program funkcjonowania świetlicy i źródła pokrywania kosztów).
5. Określ poszczególne zadania i przygotuj harmonogram realizacji.
6. Określ wymagania co do niezbędnych zasobów (ludzie, pieniądze, sprzęt itp.) i plan ich wykorzystania.

7. Oszacuj koszty projektu (sporządź budżet).
8. Ustal zagrożenia na jakie może być narażony projekt (każdy projekt niesie w sobie jakieś ryzyko niepowodzenia).
9. Wdrażaj zadania, kontroluj przebieg projektu i dbaj o komunikację wśród realizatorów.
10. Oceń stopień osiągnięcia celów projektu i w uporządkowany sposób zamknij projekt.

Po co nam harmonogram projektu?

Przygotowanie bardziej skomplikowanych projektów obejmuje także sporządzenie harmonogramu jego realizacji. Harmonogram odnosi się bezpośrednio do zagadnienia dysponowania zasobami projektu, takimi jak ludzie i sprzęt. Przygotowanie harmonogramu pozwala sprawdzić i skorygować ewentualne kolizje wykorzystania poszczególnych zasobów (np. konieczność uczestnictwa tej samej osoby w dwóch różnych działaniach w tym samym czasie). Najprostszą metodą przygotowania harmonogramu projektu jest podzielenie projektu na główne działania i ustalenie czasu trwania poszczególnych działań. Poszczególne działania dzielimy na tak małe poddziałania i zadania, aby można je jednoznacznie opisać, co umożliwi ich łatwe zorganizowanie, rozliczenie i ocenę skuteczności realizacji. Harmonogram w najprostszej postaci to lista działań. Należy zapisać na takiej liście główne działania w ramach projektu. Dla tych działań należy szczegółowo rozpisać działania składowe.

A co z budżetem projektu?

Drugim ważnym narzędziem planowania i zarządzania projektem jest budżet projektu. Budżet opisuje projekt od strony finansowej. Cele, działania i planowane do osiągnięcia rezultaty projektu mają swoje odzwierciedlenie w budżecie. Budżet pozwala na ocenę tego czy środki są wystarczające do osiągnięcia celu, ale też czy nie są zaplanowane na zbyt wysokim poziomie. Oprócz wydatków budżet informuje nas także o źródłach pochodzenia funduszy na wdrożenie działań. Główne źródła funduszy to dotacja zewnętrzna, wpłaty sponsorów, opłaty uczestników, wkład własny (finansowy i rzeczowy). Podstawą zbudowania budżetu są koszty realizacji oszacowane na podstawie realnych danych lub kosztorysów.

Kto kieruje projektem?

Kluczową rolę we wdrażaniu projektu odgrywa koordynator projektu. Z reguły na ręce koordynatora złożona jest cała odpowiedzialność za wdrożenie projektu, w związku z tym ma on prawo jednoosobowego decydowania o najważniejszych sprawach. Koordynator powinien kierować projektem od początku do końca.

Należy przyjąć do wiadomości, że zawsze zaistnieją różnice między planem a przebiegiem realizacji. Nie da się ich uniknąć, ale można nad nimi zapanować, mieć je pod kontrolą.

VII. Z kim współpracować ?

Wdrażanie przedsięwzięć w ramach funduszu sołeckiego będzie miało sens, jeżeli mieszkańcy dzięki temu w większym stopniu poczują się gospodarzami swoich wsi i potraktują fundusz sołecki jako źródło finansowania wieloletnich planów rozwoju sołectwa. Przygotowanie przez mieszkańców danej miejscowości długofalowego programu rozwoju, opartego na wypracowanej wspólnie wizji, winno być pierwszym krokiem do wydatkowania środków z funduszu sołeckiego w kolejnych latach. Taki program powinien być osadzony w szerszym kontekście – powinien być komplementarny do zamierzeń zawartych w strategii gminy i być powiązany z planami innych wsi.

Kompleksowy plan powinien nie tylko uwzględniać różne zadania odnoszące się do poszczególnych obszarów życia wsi, ale również pokazywać sposób ich realizacji z podziałem na role poszczególnych partnerów.

Obok propozycji projektów inwestycyjnych wymagających dużych funduszy, których nie sposób zrealizować bez zaangażowania środków publicznych, powinno się też uwzględniać zadania, których zrealizowanie zależy przede wszystkim od inicjatywy samych mieszkańców. Organizowanie wspólnych spotkań dla młodszych i starszych, wspólnego wyjazdu, turnieju sportowego, uporządkowanie terenu czy naprawa ławek w parku, nie wymaga wielkich funduszy, ale inicjatywy i aktywności mieszkańców.

Najpierw współpraca z gminą

Wspólne zaplanowanie zadań większych i mniejszych, ustalenie wieloletniej współpracy z samorządem gminy oraz podział zadań, ról i odpowiedzialności wśród mieszkańców i różnych instytucji działających na terenie wsi, przyczyni się do rzeczywistego uruchomienia oddolnej aktywności.

Obowiązkiem gminy jest prowadzenie dużych branżowych programów rozwoju przekraczających możliwości sołectwa. Wydatkowanie środków z funduszu sołeckiego powinno być elementem uzupełniającym inwestycje gminne. Potrzebne jest więc wzajemne uzupełnianie się aktywności gminy i sołectwa w podejmowaniu wszelkich przedsięwzięć obejmujących daną wieś.

Społeczności poszczególnych wsi przygotowując wniosek rozdysponowania środków funduszu sołeckiego nie mogą nie zadać sobie pytania o rozdział kompetencji i odpowiedzialności co do podejmowanych inicjatyw. Przedmiotem ustaleń i swego rodzaju kompromisu z samorządem gminnym powinno być określenie, które zadania będzie realizowała gmina, które z kolei mogą i powinni uruchamiać sami mieszkańcy.

Partnerstwo lokalne zamiast pojedynczych projektów.

Rzeczywiste zaangażowanie mieszkańców i wszystkich ważnych podmiotów w tworzenie wieloletniego planu rozwoju sołectwa (strategii rozwoju) prowadzi do stworzenia wspólnego porozumienia które powinno przyjąć charakter trwałego partnerstwa lokalnego. Samo tworzenie planu, dyskusja o problemach, szansach, możliwych działaniach, i inwestycjach, jest doskonałą okazją do zawiązania się takiego partnerstwa instytucji z trzech sektorów na poziomie sołectwa – publicznego, społecznego i gospodarczego. Instytucje publiczne reprezentowane są najpierw przez samorząd gminny, urzędników, planistów, urbanistów, tych którzy mają wpływ na duże działania inwestycyjne, jak drogi, kanalizację, zaopatrzenie w gaz, utylizację odpadów, czy budowę obiektów sportowych. Do sektora publicznego zaliczyć należy również szkołę, bibliotekę, a w większych wsiach takie instytucje jak wiejski dom kultury, policję, czy straż gminną. Interesy mieszkańców wsi często krzyżują się też z innymi publicznymi jednostkami jak lasy państwowe, parki krajobrazowe lub narodowe.

W każdej, nawet z pozoru mało aktywnej miejscowości, istnieje szereg organizacji społecznych; prawie wszędzie działa ochotnicza straż pożarna, jakaś forma organizacji kobiecej (koło gospodyń wiejskich lub inna, zmieniona forma), formalny lub nieformalny zespół sportowy, grupy działające w ramach wspólnot parafialnych, chóry, czasem zespoły folklorystyczne, rady rodziców i inne formacje działające przy szkołach, harcerstwo, a także koła łowieckie, koła wędkarskie, grupy producenckie rolników, stowarzyszenia rozwoju wsi, stowarzyszenia agroturystyczne i wiele innych. Pewnym specyficznym rodzajem organizacji społecznej jest na wsi rada sołecka, która co prawda nie ma ani osobowości prawnej, ani budżetu, ani żadnej większej władzy, ale z racji swego silnego umocowania w postaci bezpośrednich wyborów, jest bodaj najważniejszym „ciałem społecznym” funkcjonującym w każdej wsi.

W każdej nawet najmniejszej wsi prowadzona jest też działalność gospodarcza. Przede wszystkim mająca charakter rolniczy, ale w coraz większym stopniu rejestrowane są na wsi firmy usługowe, produkcyjne i handlowe. W niektórych wsiach są to podmioty o dużym znaczeniu, dające zatrudnienie wielu mieszkańcom i determinujące charakter miejscowości.

Tworzenie planu rozwoju sołectwa winno być okazją do spotkania się większości z tych podmiotów (trzeba przynajmniej zadbać o to, aby wszystkie były zaproszone) i zawiązania trwałego porozumienia dla wdrażania planu. Wszyscy bowiem którzy mieszkają na terenie danej wsi, działają w organizacjach, lub prowadzą działalność rolniczą albo gospodarczą mają pewien interes w tym, aby wspólnie decydować o przyszłości wsi i mieć wpływ na realizację wspólnie zatwierdzonego planu.

Potrzeba więc autentycznego i zawiązanego na wiele lat partnerstwa lokalnego dla wdrażania planu rozwoju sołectwa. Partnerstwo takie jest znacznie bardziej potrzebne niż zawiązywana ad hoc na potrzeby jednego zadania czy projektu współpraca poszczególnych partnerów.

Poza partnerstwem instytucji zlokalizowanych na terenie sołectwa, lub osób bezpośrednio tam zaangażowanych, trzeba też pamiętać o współpracy z partnerami zewnętrznymi. „Za miedzą” istnieją przecież inne sołectwa, mające podobne problemy i szukające własnych rozwiązań. Niektóre kwestie można rozwiązywać wspólnie. Podobnie jest ze współpracą w ramach struktur gminnych, powiatowych albo ostatnio w ramach lokalnych grup działania.



Szczególnie partnerstwa w programie LEADER (lokalne grupy działania) zakładają współpracę ze społecznościami wiejskimi, a celem programu jest budowanie kapitału społecznego dla poprawy jakości życia mieszkańców wsi. Lokalne grupy działania są więc naturalnym sprzymierzeńcem sołectw w realizacji planów sołeckich, rozwiązywaniu problemów i finansowaniu większych i mniejszych inicjatyw.

Stworzony w ramach Osi IV LEADER mechanizm tzw. małych projektów został zaprojektowany głównie dla niewielkich inicjatyw oddolnych działających na wsi i od początku zakładano, że będzie wzajemnie się uzupełniał z funduszem sołeckim.

Poza małymi projektami w ramach programu LEADER rolnicy mogą uzyskać dotację na różnicowania działalności w kierunku aktywności pozarolniczej, przedsiębiorcy na uruchomienie lub rozwój firmy na wsi, a samorządy i organizacje pożytku publicznego mogą otrzymać wsparcie w ramach programu odnowy wsi. Należy jednak pamiętać, że dotacje mogą być przyznawane tylko na takie projekty, które wpisują się w tzw. „lokalną strategię rozwoju” opracowaną przez poszczególne lokalne grupy działania.

Zainteresowani liderzy poszczególnych sołectw powinni zorientować się, czy na ich terenie działa Lokalna Grupa Działania (LGD), udać się do jej biura, zapoznać się z dokumentem lokalnej strategii rozwoju (LSR) i zastanowić się jak poprzez swoje pomysły sołectwo może zrealizować fragment LSR. Trzeba też dowiedzieć się kiedy ogłaszane są konkursy na poszczególne działania.



Małe projekty w programie LEADER są niejako stworzone dla wdrażania planów rozwoju sołectwa. Aby z nich skorzystać, społeczności sołeckie muszą solidnie się zorganizować i przekonać gminy do tego, że warto wydatkować środki z funduszu gminnego w ramach współfinansowania zadań wdrażających Lokalną Strategię Rozwoju przyjętą przez LGD na terenie której leży sołectwo.

Oprócz stowarzyszeń i fundacji działających jako LGD, na terenie sołectw lub w ich najbliższym otoczeniu działają też inne stowarzyszenia. Warto z nimi nawiązać współpracę. Nawet małe stowarzyszenia (zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sadowym) mają osobowość prawną, która będzie pomocna w sięganiu do innych źródeł finansowania na poziomie krajowym lub wojewódzkim.

Na pytanie „z kim współpracować przy wdrażaniu funduszu sołeckiego?” odpowiedź jest więc następująca: „ze wszystkimi którzy mogą pomóc i nas wesprzeć!”. Tylko bowiem współpraca wielu podmiotów może spowodować, że środki z tego funduszu nie będą miały charakteru przypadkowo wymyślonych zadań i chaotycznie wydawanych pieniędzy. I więcej, tylko poprzez współpracę z wieloma partnerami, społeczności sołeckie mogą udowodnić, że „zasługują” na samodzielne „mini-budżety”, że potrafią nimi zarządzać, tak jak dwadzieścia lat temu podobnie udowodniły gminy.

VII. Kto może nam pomóc ?

Dla realizacji swoich planów rozwoju sołectwa potrzebują zarówno dodatkowych źródeł finansowania zadań jak też szkoleń i wsparcia doradczego, a często po prostu rzetelnych informacji. Możemy poszukiwać takiego wsparcia w instytucjach publicznych i w organizacjach pozarządowych.



We wdrażaniu funduszu sołeckiego najbardziej można liczyć na wsparcie samorządu gminnego. **Gmina** – rada, urzędnicy ze skarbnikiem i wójtem na czele niejako „jadą na wspólnym wózku” z sołectwami we wdrażaniu funduszu sołeckiego. Każdy grosz wydawany z tego funduszu nadal pozostaje częścią budżetu gminy. Można więc liczyć z całą pewnością na zaangażowanie samorządu gminnego we współpracę z sołectwem w tym zakresie. Świadomy i zaangażowany samorząd gminny (a tylko takie decy-

dują się na oddanie sołectwu części swoich kompetencji i władzy nad fragmentem budżetu) jest bodaj najważniejszym sprzymierzeńcem sołectwa. Te gminy, które realizują od lat programy odnowy wsi, tworzą swoiste systemy wsparcia sołectw, organizują konkursy i przekazują granty. Wiedzą bowiem że każda złotówka przekazana społecznościom sołeckim może być pomnożona dzięki oddolnej aktywności i pracy mieszkańców.

Instytucją publiczną realizującą różnorodne działania na rzecz wsi są **ośrodki doradztwa rolniczego**. ODR-y zajmują się obecnie nie tylko wsparciem sektora rolnego, ale także procesami społecznymi i gospodarczymi na obszarach wiejskich. Wspierają przedsiębiorczość, podejmowanie zatrudnienia w zawodach nierolniczych, realizują wiele akcji szkoleniowo-informacyjnych. Bardzo chętnie współpracują przy wdrażaniu ciekawych inicjatyw zmieniających polską wieś.

Na szczęblu powiatu funkcjonuje **powiatowy urząd pracy**, którego pewien zakres działalności dotyczy procesów zachodzących na obszarach wiejskich. PUP dysponuje często środkami na założenie własnej działalności gospodarczej, może też wesprzeć utworzenie spółdzielni socjalnej. Z PUP-em współpracują też liczne instytucje szkoleniowe oferujące ważne dla mieszkańców wsi programy edukacyjne i społeczne.

Samorządy województw jako pierwsze zaangażowały się we wsparcie programu odnowy wsi. Z każdym rokiem coraz więcej kompetencji przechodzi do **samorządów województw**. Wśród swoich zadań ustawowych mają one również rozwój obszarów wiejskich. Nawet jeżeli któryś z samorządów regionalnych nie przystąpi oficjalnie do regionalnego programu odnowy wsi, dysponuje szeregiem instrumentów, które mogą służyć wspieraniu inicjatyw sołeckich. Programy grantowe dla organizacji pozarządowych, specjalne programy budowy placów zabaw dla dzieci, albo dofinansowania świetlic wiejskich zdarzają się w wielu regionach.

Wiele projektów realizowanych na obszarach wiejskich ma szansę uzyskać dofinansowanie również ze środków publicznych, w ramach otwartych konkursów ofert realizacji zadania publicznego, ogłaszanych przez samorządy gminne, powiatowe i samorząd województwa. Informacje o ogłaszanych konkursach można znaleźć w prasie oraz w Internecie, na stronach internetowych odpowiednich urzędów samorządu terytorialnego.

Wspomniane już **Lokalne Grupy Działania** funkcjonują jako partnerstwa instytucji z trzech sektorów (publicznego, społecznego i gospodarczego) zwykle na obszarze kilku gmin. Głównym celem programu LEADER jest wzmacnianie kapitału społecznego na obszarach wiejskich oraz poprawa warunków życia mieszkańców wsi. Cele te są więc jak najbardziej zbieżne z oczekiwaniami społeczności wiejskich. LGD oferują bezpłatnie szkolenia i doradztwo zarówno w zakresie projektów inwestycyjnych, jak

i w zakresie tworzenia projektów społecznych, kulturalnych czy edukacyjnych. Samodzielnie realizują też takie projekty, dla których sołectwo jest cennym partnerem.

Ciekawym źródłem finansowania inicjatyw wiejskich ze środków europejskich, z którego korzystają m.in. LGD, jest **Pogranicze Operacyjny Kapitał Ludzki**. Tu warto zwrócić uwagę na trzy rodzaje działań, które wdrażane są na poziomie poszczególnych województw (informacje o nich można znaleźć na stronach internetowych każdego urzędu marszałkowskiego). Warto zwrócić tu uwagę na działanie 9.5 „Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich”, działanie 6.3 „Inicjatywy lokalne na rzecz podnoszenia poziomu aktywności zawodowej na obszarach wiejskich” oraz działanie 7.3 „Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji”.

Szukając dodatkowych źródeł finansowania należy pamiętać, że **istnieje wiele organizacji i instytucji, które przyznają dotacje** (tzw. granty) organizacjom pozarządowym, placówkom oświatowym itp. na różnego rodzaju inicjatywy na obszarach wiejskich, na rzecz społeczności lokalnych. Środki finansowe (dotacje) na wsparcie projektów na obszarach wiejskich i w małych miastach przyznawane są zwykle w oparciu o konkurs wniosków – czyli konkurs pomysłów przelanych na papier (projektów). Wnioski należy składać do danej instytucji w odpowiedzi na ogłoszony przez nią konkurs i w określonym terminie. Tematyka ogłaszanych konkursów grantowych jest bardzo różna. Może dotyczyć m.in. aktywizacji mieszkańców, edukacji dzieci i młodzieży, edukacji dorosłych, podniesienia jakości życia, rozwoju przedsiębiorczości na wsi, zachowaniu kultury i tradycji, wykorzystania środowiska naturalnego itp. Możemy przykładowo wymienić niektóre z nich.

Fundacja Wspomaganie Wsi – www.fww.org.pl

Fundacja Wspomaganie Wsi organizuje wiele różnych konkursów grantowych, skierowanych głównie do organizacji pozarządowych, szkół i przedszkoli z terenów wiejskich i małych miast. Co roku ogłaszanych jest kilka konkursów, wiele z nich ma charakter cykliczny – co roku wdrażane są nowe edycje tych konkursów. Należy na bieżąco śledzić informacje na stronach internetowych Fundacji, gdyż ogłoszenia o konkursach grantowych ukazują się w różnych okresach. Najbardziej znane programy dotacyjne organizowane przez Fundację Wspomaganie Wsi to: Kultura Bliska, Bieda i Środowisko Naturalne, Pożyteczne Wakacje, Pożyteczne Ferie, Nasza wieś, naszą szansą, Ochrona różnorodności biologicznej, Wieś@ktywna-e-Vita – w ramach tego programu jest tworzony i redagowany przez pracowników Fundacji portal internetowy www.witrynawiejska.org.pl

Polska Fundacja Dzieci i Młodzieży – www.pcyf.org.pl

Celem działania Fundacji jest wszechstronny rozwój dzieci i młodzieży. Równać Szanse – wsparcie lokalnych inicjatyw, przyczyniających się do wyrównywania szans młodzieży z terenów wiejskich i małych miast. www.rownacszanse.pl. Biblioteka – Centrum Informacji Lokalnej - celem programu jest przekształcenie samorządowych bibliotek publicznych (lub części ich przestrzeni) w lokalny ośrodek animacji życia społecznego, udostępniający i upowszechniający wiedzę o społeczeństwie, kulturze, gospodarce itp.

Fundacja Rozwoju Dzieci im. J.A. Komeńskiego – www.frd.org.pl

Misją Fundacji Rozwoju Dzieci im. Jana Amosa Komeńskiego jest „dążenie do zapewnienia optymalnych warunków rozwoju i wyrównania szans edukacyjnych wszystkim dzieciom od urodzenia do 10 roku życia”. Fundacja pragnie stwarzać dzieciom jak najlepsze warunki do budowania poczucia własnej wartości, rozbudzania ciekawości, rozwijania samodzielności i kreatywności. Szczególnie skupia się na dobru tych dzieci, które mają mniejsze szanse na udany start w dorosłe życie: z małych miejscowości, ze środowisk zaniedbanych ekonomicznie i kulturowo. Pragnie przyczynić się do ukształtowania nowego pokolenia twórczych i ciekawych świata ludzi, którzy w życiu będą kierowali się zasadami tolerancji i solidarności społecznej. Fundacja działa we współpracy z rodzicami, nauczycielami, organizacjami pozarządowymi, samorządami i instytucjami pomagającymi dzieciom. Realizacja celów Fundacji następuje poprzez tworzenie, upowszechnianie i realizowanie programów prewencyjno - rozwojowych i edukacyjnych dla dzieci np. „Dla Dzieci III, „Niewidzialne Dzieci”, „Obywatel Dziecko” itp.

Nidzicka Fundacja Rozwoju „NIDA” – www.nida.ecms.pl

Fundacja „NIDA” jest realizatorem Programu ENGLISH TEACHING, którego autorem i fundatorem jest Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności. Celem Programu jest wspieranie działań na rzecz poprawy poziomu nauczania języka angielskiego i jego promocja wśród dzieci i młodzieży z małych miast i wsi www.englishteaching.org.pl; Nidzicka Fundacja Rozwoju NIDA organizuje corocznie, we współpracy z Fundacją Wspomagania Wsi i Polsko-Amerykańską Fundacją Wolności, Ogólnopolskie Spotkanie Organizacji Działających na Obszarach Wiejskich.

Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności (PAFW) – www.pafw.pl

Fundacja jest autorem i fundatorem wielu różnych programów, w ramach których można uzyskać wsparcie (dotacje) na realizację projektów. Wniosek należy składać do organizacji/instytucji, które są realizatorem danego

programu PAFW - np. Program English Teaching jest realizowany przez Nidzicką Fundację Rozwoju NIDA i do niej należy aplikować o wsparcie.

Stowarzyszenie Szkoła Liderów – www.szkola-liderow.pl

Program LIDERZY PAFW - celem Programu jest wsparcie osób działających na rzecz swojej społeczności, które chcą podnosić wiedzę i umiejętności w tym zakresie; program opiera się na współpracy uczestnika z tutorem, tj. z osobą mającą duże doświadczenie w działalności społecznej, która wspiera i inspirowa podopiecznego, odkrywa przed nim nowe sposoby działania. Elementami Programu jest cykl szkoleń, współpraca tutorem, konkurs grantowy oraz fundusz rozwojowy, w ramach którego można uzyskać dotację na realizację własnych „potrzeb rozwojowych”.

Akademia Rozwoju Filantropii w Polsce www.filantropia.org.pl

Program „Działaj lokalnie” pomaga w budowaniu aktywnych społeczności lokalnych, w których mieszkańcy wspólnie definiują własne problemy i starają się im przeciwdziałać bądź łagodzić ich skutki; w ramach otwartych konkursach grantowych można uzyskać dotację na różne przedsięwzięcia wspomagające lokalną aktywność, przyczyniające się do rozwiązywania lokalnych problemów – np. kulturalno-edukacyjne, dotyczące zachowania tradycji czy promujące turystykę i przedsiębiorczość www.dzialajlokalnie.pl

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Fundusz Inicjatyw Obywatelskich www.pozYTEK.gov.pl

FIO jest rządowym programem dotacyjnym adresowanym do organizacji nie nastawionych na zysk. Jest to program z założenia wieloletni, administrowany przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Celem programu jest wzmocnienie inicjatyw obywatelskich z udziałem sektora pozarządowego. Dotacje w ramach FIO są dystrybuowane w drodze otwartych konkursów. Ze środków Funduszu wspierane są działania obywatelskie z udziałem organizacji pozarządowych m.in. w zakresie realizacji zadań publicznych współpracy między sektorem pozarządowym i publicznym, działania umożliwiające organizacjom korzystanie ze środków Unii Europejskiej, działania upowszechniające dobre praktyki i modelowe rozwiązania, które służą rozwojowi społeczeństwa obywatelskiego itp. Na lata 2009-2013 przyjęto 4 priorytety merytoryczne: Priorytet I. Aktywni, świadomi obywatele, aktywne wspólnoty lokalne, Priorytet II. Sprawne organizacje pozarządowe w dobrym państwie, Priorytet III. Integracja i aktywizacja społeczna. Zabezpieczenie społeczne, Priorytet IV. Rozwój przedsiębiorczości społecznej.

**Istnieje wiele różnych programów, funduszy i instytucji
wspierających lokalne inicjatywy wiejskie.
Aktualne informacje o większości z nich można znaleźć
na stronach internetowych:
www.ngo.pl
www.witrynawiejska.org.pl.**

IX. Przykłady zadań wykonanych z funduszu sołeckiego

Wybrane przedsięwzięcia zrealizowane w ramach funduszu sołeckiego w Gminie Sadki

Kwota funduszu sołeckiego uchwalona na rok 2010 wyniosła 183.311,00 zł. Zebrania wiejskie przeznaczały przydzielone środki m.in. na wyposażenie placów zabaw, zakup wyposażenia do świetlic wiejskich, budowę lub utrzymanie placów i miejsc spotkań mieszkańców.

Wieś Samostrzel – doposażenie istniejącego placu zabaw.

Zakupiono zjazd linowy, ławki, stół, huśtawkę typu „sprężynowiec”, zestaw zabawowy z wieżą i zjeżdżalnią. Koszt poniesiony z funduszu sołeckiego: 15 702,00 zł.



Samostrzel – plac zabaw zapewnia dzieciom wiele atrakcji

Wieś Sadki – utwardzenie placu przeznaczanego do organizowania imprez sołeckich.

Wykonano utwardzenie placu wykorzystywanego do celów społeczno-kulturalnych kostką betonową. Koszt poniesiony z funduszu sołeckiego: 10 000,00 zł.



Sadki – miejsce dla spotkań różnych pokoleń

**Przykłady zadań zrealizowanych z funduszu sołeckiego
w gminie Olszówka**

Miejscowość: Ostrów

Wartość ogólna projektu: 10.839,45 zł.

Kwota środków z funduszu sołeckiego: 10.839,45 zł.

Nazwa projektu: „Wypośażenie świetlicy wiejskiej w Ostrowie”



Ostrów – sala może pełnić wiele funkcji

**Wybrane przedsięwzięcia zrealizowane w ramach funduszu
sołeckiego w Gminie Krobia**

Miejscowość Kuczyna – remont obiektu, w ramach funduszu sołeckiego dokonano wymiany okien i drzwi.

Świetlica po remoncie zrobiła się nie tylko bardziej funkcjonalna i estetyczna. Zachęca to mieszkańców do podejmowania działań i spotkań aktywizujących lokalną społeczność. Koszt poniesiony z funduszu sołeckiego: 7000,00 zł.



Kuczyna – skuteczne ocieplenie budynku wymagało wymiany okien i drzwi



Kuczyna – główny koszt remontu był zadaniem gminy

Miejscowość Przyborowo – zagospodarowanie terenu wokół świetlicy oraz odnowienie elewacji obiektu.

Zagospodarowanie terenu wokół świetlicy i odnowienie elewacji przy udziale pracy własnej mieszkańców i wkładu z funduszu sołeckiego, zaktywizowało lokalną społeczność i pozwoliło na jeszcze pełniejsze wykorzystanie obiektu świetlicy w ramach imprez i zajęć kulturalno-rekreacyjnych. Koszt poniesiony z funduszu sołeckiego: 2600,00 zł.



Przyborowo – zagospodarowanie terenu wokół świetlicy i odnowienie elewacji

Miejscowość Żychlewo – zakup doposażenia świetlicy wiejskiej.

Doposażenie świetlicy wiejskiej w niezbędne meble, przy ogromnym wkładzie i zaangażowaniu mieszkańców w prace remontowe i porządkowe, poprawiło jej estetykę i funkcjonalność oraz pobudziło do kolejnych działań. Koszt poniesiony z funduszu sołeckiego: 7000,00 zł



Żychlewo – odnowione wnętrze wymagało nowego zakupu nowych mebli



Żychlewo – niezbędny był także zakup wyposażenia kuchni

DODATKI

Wzory dokumentów

Wzór wniosku do rady gminy w sprawie utworzenia funduszu sołeckiego

Imię i nazwisko wnioskującego
Adres zamieszkania

Miejscowość, data.....

**Przewodniczący Rady Gminy
(Imię i nazwisko)**

.....
(Adres Gminy)

.....
.....

Wniosek¹

My niżej podpisani Sołtyski i Sołtysi gminy..... zwracamy się do Rady Gminy..... o podjęcie do dnia **31 marca 2010 r.** uchwały wyodrębniającej fundusz sołecki w gminie.....

Uzasadnienie: (przedstawiamy argumenty przekonujące o tym, iż przyznane środki z funduszu sołeckiego umożliwią realizację przedsięwzięć służących poprawie lokalnych warunków i życia mieszkańców wsi, należy wymienić korzyści dla gminy, co zmieni się w najbliższym otoczeniu itp.)

Z wyrazami szacunku

Podpisy (podpis)

¹ Wniosek może być zgłoszony wspólnie przez wszystkich sołtysów lub indywidualnie.

Wzór ogłoszenia w sprawie zebrania wiejskiego

DRODZY MIESZKAŃCY!

**W NASZEJ WSI JEST JESZCZE WIELE DO ZROBIENIA!
TO TY MOŻESZ ZDECYDOWAĆ NA CO WYDAĆ
FUNDUSZE**

Z FUNDUSZU SOŁECKIEGO!

**LICZYMY NA WASZĄ OBECNOŚĆ I CIEKAWE POMYSŁY
PODCZAS ZEBRANIA WIEJSKIEGO, KTÓRE ODBĘDZIE SIĘ**

W DNIU

O GODZ.

Z POWAŻANIEM

Sołtys wsi.....

Podpis

**Lista obecności
osób biorących udział w zebraniu wiejskim
sołectwa.....**

**w dniu w (podać nazwę sali: np. sala OSP).....
w sprawie uchwalenia wniosku o przyznanie środków finansowych
z funduszu sołeckiego**

L.p.	Imię i nazwisko	Funkcja w sołectwie	Podpis
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
9.			
10.			
11.			
12.			
13.			
14.			
15.			

P r o t o k ó ł
z Zebrania Wiejskiego Sołectwa
przeprowadzonego w dniu

1. Zebranie rozpoczęło się o godz. i trwało do godz.
2. W zebraniu uczestniczyli mieszkańcy sołectwa, wg listy obecności – osób oraz:
.....
.....
.....
3. Na przewodniczącego zebrania wybrano:
.....
na protokolanta wybrano:
.....
4. Przewodniczący zebrania stwierdził, iż zebranie wiejskie jest prawomocne do podejmowania uchwał.
5. Porządek zebrania:
 1. Powitanie uczestników zebrania.
 2. Wybór prowadzącego zebrania i protokolanta,
 3. Stwierdzenie ważności zebrania.
 4. Przedstawienie planu zebrania i jego zatwierdzenie przez mieszkańców.
 5. Omówienie propozycji zgłoszonych do realizacji ze środków funduszu sołeckiego.
 6. Zapoznanie uczestników z projektem uchwały i wnioskiem.
 7. Dyskusja.
 8. Przyjęcie uchwały o akceptacji wniosku do funduszu sołeckiego.
 9. Wolne wnioski
 10. Zamknięcie obrad.

Porządek obrad został zatwierdzony ilością głosów: „za”, „przeciw”, „wstrzymujących się”

5. Streszczenie przebiegu obrad:

.....
.....
.....
.....
.....
.....

6. Wyniki głosowania:

Za przyjęciem uchwały w sprawie uchwalenia wniosku o przyznanie środków z funduszu sołeckiego „**za**” było uczestników zebrania, „**przeciw**”, „**wstrzymało się**” od głosu
Uchwała została przyjęta / nie przyjęta.

7. Treść podjętych uchwał – uchwały w załączeniu (.....egz.)

Protokołował/a:

Przewodniczący Zebrania

.....

.....

Uchwała Nr/...

Zebrania Wiejskiego Sołectwa

z dnia

**w sprawie uchwalenia wniosku
o przyznanie środków z funduszu sołeckiego**

Na podstawie art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 20 lutego 2009r. o funduszu sołeckim (Dz. U. Nr 52, poz. 420) oraz § Statutu Sołectwa – Zebranie Wiejskie Sołectwa postanawia co następuje:

§ 1

Uchwała się wniosek o przyznanie środków z funduszu sołeckiego, wyodrębnionego w budżecie na rok, na realizację zadań służących poprawie warunków życia mieszkańców – stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się sołtysowi.

Przewodniczący Zebrania – Sołtys

.....

Miejscowość, data

Pan
Imię i nazwisko
Wójt/Burmistrz
Adres urzędu

WNIOSEK

Na podstawie art. 4 ust. 1-4 ustawy z dnia 20 lutego 2009 r. o funduszu sołeckim /Dz. U. Nr 52, poz. 420/, oraz uchwały nr zebrania wiejskiego sołectwa z dnia 20... r. wnoszę o uwzględnienie w projekcie budżetu realizacji następujących przedsięwzięć¹:

Lp.	Przedsięwzięcia do wykonania w ramach funduszu sołeckiego	Całkowity koszt	Wnioskowana kwota dofinansowania z funduszu sołeckiego	Inne środki zewn.	Udział własny w tym praca społeczna
Razem:			²		

Szacowane wydatki budżetu związane z realizacją zadań wyniosą -
.....zł ²

¹ Wniosek może dotyczyć więcej niż jednego przedsięwzięcia, jednak łączny ich koszt musi mieścić się w kwocie funduszu. Przedsięwzięcia winny być zgodne z zadaniami własnymi gminy oraz wpisywać się w cele i działania wskazane w Programie/Planie rozwoju danej gminy.

² Łącznie nie więcej niż kwota przyznana na dany rok.

Uzasadnienie przyjęcia realizacji przedsięwzięcia:

(W szczególności winny to być argumenty o związku przedsięwzięcia z wymogiem poprawy warunków życia mieszkańców)

Wniosek niniejszy został uchwalony przez zebranie wiejskie w dniu

.....

Sołtys

Załączniki:

- 1) Uchwała zebrania wiejskiego Nr z dnia
- 2) Protokół zebrania wiejskiego z dnia
- 3) Lista obecności z zebrania wiejskiego

Przykładowa metoda opracowania Planu Odnowy Miejscowości

Poniżej zastawiono kluczowe elementy Planu Odnowy Miejscowości/Sołectwa, do którego istnieje szereg szczegółowych narzędzi w postaci tablic pomocniczych, kwestionariuszy, ćwiczeń i innych technik, które przekazywane są liderom lokalnym i członkom grup odnowy wsi podczas spotkań i warsztatów.

Wstęp

Należy tu zamieścić podstawowe informacje na temat sołectwa: Liczbę mieszkańców, położenie administracyjne i geograficzne. W tej części należy również podać przyczyny, dla których społeczność wsi decyduje się opracować plan rozwoju.

Analiza Zasobów Miejscowości

Należy tu zaprezentować podstawowe zasoby sołectwa, rozumiane zarówno w wymiarze materialnym (naturalne środowisko, krajobraz, budowle), jak i walory kulturowe, społeczne – stanowiące o tożsamości sołectwa. Punktem wyjścia powinny być tu dane statystyczne oraz informacje zgromadzone przez mieszkańców podczas warsztatów na arkuszach analitycznych. Jedną z metod pomocy mieszkańcom w identyfikacji zasobów jest przygotowanie serii bezpośrednich pytań¹:

- Co wieś wyróżnia?
- Jakie pełni funkcje?
- Kim są mieszkańcy wsi?
- Co daje mieszkańcom utrzymanie?
- Jak wieś jest zorganizowana?
- Co wieś proponuje dzieciom i młodzieży?
- W jaki sposób rozwiązywane są na wsi problemy?
- Jakie obyczaje wieś pielęgnuje i rozwija?
- Jaki wieś ma wygląd?
- Jakie są mieszkania i obejścia?
- Jaki jest stan otoczenia i środowiska?
- Jakie jest rolnictwo?
- Jakie są powiązania komunikacyjne?
- Inne(ważne elementy struktury wsi).

Analiza SWOT

Opracowana podczas warsztatów matryca określająca zarówno korzystne i niekorzystne cechy wewnętrzne sołectwa, jak i potencjalne szanse i zagrożenia występujące w otoczeniu, które mogą mieć wpływ na przyszłość sołectwa i mieszkańców.

¹ Na podstawie metody stosowanej w programie „opolskim”

Wizja Rozwoju Wsi

Wizja rozwoju w formie jednego sformułowania (maksymalnie 2 zdań) powinna odwoływać się do przyszłości, być sformułowana w formie pozytywnej, najlepiej osobowej deklaracji. Powinna powstać w wyniku dyskusji mieszkańców. Dla ułatwienia pracy można wykorzystać arkusze pomocnicze dotyczące aspiracji, marzeń i oczekiwań mieszkańców – „Moje sołectwo za 10 lat”.

Arkusz Planowania Długoterminowego

Arkusz ten zawiera układ wyznaczonych przez społeczność priorytetów rozwojowych, celów oraz konkretnych projektów. Zarówno priorytety, jak i cele oraz projekty mogą zawierać krótkie uzasadnienia. W zależności od zaawansowania prac, projekty powinny być uszczegółowione. Szczególnie ważne jest określenie kosztów związanych z ich wdrażaniem. Zwykle ma to największy wpływ na ustalanie harmonogramu realizacji planu.

Arkusz Planowania Krótkoterminowego

Arkusz ten wyznacza projekty i przedsięwzięcia przewidywane przez mieszkańców do realizacji w najbliższej przyszłości (najczęściej najbliższe 12 miesięcy). Generalnie więc, społeczność dokonuje wyboru najbardziej pożądanych projektów, kierując się jednocześnie możliwościami finansowymi oraz zdolnościami organizacyjnymi.

Zarządzanie

W tej części należy określić kto będzie odpowiedzialny za realizację całego planu oraz poszczególnych jego elementów. Na podstawie doświadczeń z różnych regionów Polski, należy stwierdzić, że w praktyce rolę zarządzających wdrażaniem planu odnowy przejmują na siebie sołtys, rada sołecka, utworzona na potrzeby odnowy wsi tzw. „grupa odnowy wsi” lub istniejąca w danej miejscowości organizacja pozarządowa (najczęściej stowarzyszenie). Niezwykle istotnym elementem zarządzania i realizacji programu jest upowszechnianie informacji oraz możliwie jak największe angażowanie różnych grup mieszkańców.

Arkusz 1 ANALIZA ZASOBÓW WSI

SOŁECTWO..... GMINA

Zasoby – to wszelkie elementy materialne i niematerialne wsi i otaczającego ją obszaru, które mogą być wykorzystane obecnie bądź w przyszłości w budowaniu bądź realizacji publicznych bądź prywatnych przedsięwzięć odnowy wsi.

Rodzaj zasobu	Brak	Jest - o znaczeniu małym	Jest - o znaczeniu dużym
Środowisko przyrodnicze walory krajobrazu walory przyrodnicze wody powierzchniowe (cieki, rzeki, stawy) gleby, kopaliny			
Środowisko kulturowe walory architektury wiejskiej i osobliwości kulturowe walory zagospodarowania przestrzennego zabytki zespoły artystyczne			
Dziedzictwo religijne i historyczne miejsca, osoby i przedmioty kultu święta, odpusty, pielgrzymki tradycje, obrzędy, gwara legendy, podania i fakty historyczne ważne postacie historyczne specyficzne nazwy			
Obiekty i tereny działki pod zabudowę mieszkaniową działki pod domy letniskowe działki pod zakłady usługowe i przemysł pustostany mieszkaniowe, magazynowe i po przemysłowe tradycyjne obiekty gospodarskie wsi (spichlerze, kuźnie, młyny) place i miejsca publicznych spotkań miejsca spotkań i rekreacji			

Fundusze Sołeckie – skorzystajmy z tej szansy

Gospodarka, rolnictwo specyficzne produkty (hodowle, uprawy polowe) znane firmy produkcyjne i zakłady usługowe możliwe do wykorzystania odpady poprodukcyjne			
Sąsiedzi i przyjezdni korzystne, atrakcyjne sąsiedztwo (duże miasto, arteria komunikacyjna, atrakcja turystyczna) ruch tranzytowy przyjezdni stali i sezonowi			
Instytucje placówki opieki społecznej szkoły dom kultury Inne			
Ludzie, organizacje społeczne OSP KGW Stowarzyszenia Darczyńcy i sponsorzy			

DATA

Arkusz 2

JACY JESTEŚMY?

Diagnoza aktualnej sytuacji naszego sołectwa Jaka jest nasza wieś?

Co ją wyróżnia?	
Jakie pełni funkcje?	
Kim są mieszkańcy?	
Co daje utrzymanie?	
Jak zorganizowani są mieszkańcy?	
W jaki sposób rozwiązują problemy?	

Fundusze Sołeckie – skorzystajmy z tej szansy

Jaki wygląd ma nasza wieś?	
Jakie obyczaje i tradycje są u nas pielęgnowane i rozwijane?	
Jak wyglądają mieszkania i obejścia?	
Jaki jest stan otoczenia i środowiska?	
Jakie jest rolnictwo?	
Jakie są powiązania komunikacyjne?	
Co proponujemy dzieciom i młodzieży?	

Arkusz 3
ANALIZA SWOT

Podsumowanie sytuacji rozwojowej sołectwa

Silne strony	Słabe strony
Okazje	Zagrożenia

Arkusz 4
NASZE SOŁECTWO ZA 10 LAT
Wizja rozwoju naszej wsi

Marzę aby moja wieś ...

Byłbym szczęśliwy ...

Arkusz 5
WIZJA STANU DOCELOWEGO
Jaka ma być nasza wieś za kilka lat?

Co ma ją wyróżniać?	
Jakie ma pełnić funkcje?	
Kim mają być mieszkańcy?	
Co ma dać utrzymanie?	
W jaki sposób ma być zorganizowana wieś i mieszkańcy?	
W jaki sposób mają być rozwiązywane problemy?	
Jak ma wyglądać nasza wieś?	
Jakie obyczaje i tradycje mają być u nas pielęgnowane i rozwijane?	
Jak mają wyglądać mieszkania i obejścia?	
Jaki ma być stan otoczenia i środowiska?	
Jakie ma być rolnictwo?	
Jakie mają być powiązania komunikacyjne?	
Co zaproponujemy dzieciom i młodzieży?	

Arkusz 6
ARKUSZ PLANOWANIA
Nasza Mała Strategia – plan rozwoju sołectwa

Wizja Rozwoju Sołectwa				
Priorytet 1			Priorytet 2	Priorytet 3
Cel 1.1:	Cel 1.2:	Cel 1.3:	Cel 2.1:	Cel 3.1:
Projekty: 1. 2. 3. 4. 5.	Projekty: 1. 2. 3. 4. 5.	Projekty: 1. 2. 3. 4. 5.	Projekty: 1. 2. 3. 4. 5.	Projekty: 1. 2. 3. 4. 5.

Arkusz 7
ARKUSZ PLANU KRÓTKOTERMINOWEGO

Pytania dotyczące projektów	Propozycje projektów	Czy nas na to stać?		Hierarchia
		organiza- cyjnie	finansowo	
Co nas najbardziej zintegruje?				
Na czym nam najbardziej zależy?				
Co nam najbardziej przeszkadza?				
Co najbardziej zmieni nasze życie?				
Co osiągniemy najłatwiej?				

**Ustawa o funduszu sołeckim
i wyciąg z innych ustaw powiązanych**

**USTAWA
z dnia 20 lutego 2009 r.
o funduszu sołeckim
(Dz. U. Nr 52 poz. 420)**

Art. 1.

1. Rada gminy rozstrzyga o wyodrębnieniu w budżecie gminy środków stanowiących fundusz sołecki, zwany dalej „funduszem”, do dnia 31 marca roku poprzedzającego rok budżetowy, podejmując uchwałę, w której wyraża zgodę albo nie wyraża zgody na wyodrębnienie funduszu w roku budżetowym.
2. Fundusz nie jest funduszem celowym w rozumieniu ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (Dz. U. Nr 249, poz. 2104, z późn. zm.1)).
3. Środki funduszu przeznacza się na realizację przedsięwzięć, które zgłoszone we wniosku, o którym mowa w art. 4, są zadaniami własnymi gminy, służą poprawie warunków życia mieszkańców i są zgodne ze strategią rozwoju gminy.
4. Środki funduszu mogą być przeznaczone na pokrycie wydatków na działania zmierzające do usunięcia skutków klęski żywiołowej w rozumieniu ustawy z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej. (Dz. U. Nr 62, poz. 558, z późn. zm.2)).

Art. 2.

1. Wysokość środków przypadających na dane sołectwo wynosi:

$$F = \left(2 + \frac{L_m}{100} \right) \times K_b,$$

gdzie poszczególne symbole oznaczają:

F – wysokość środków przeznaczonych na dane sołectwo, jednak nie więcej niż dziesięciokrotność K_b ,

L_m – liczbę mieszkańców sołectwa według stanu na dzień 30 czerwca roku poprzedzającego rok budżetowy, określoną na podstawie prowadzonego przez gminę zbioru danych stałych mieszkańców, o którym mowa w art. 44a ust. 1 pkt 1 lit. a ustawy z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych (Dz. U. z 2006 r. Nr 139, z późn. zm.3)),

- Kb – kwotę bazową – obliczoną jako iloraz wykonanych dochodów bieżących danej gminy, o których mowa w przepisach o finansach publicznych, za rok poprzedzający rok budżetowy o dwa lata oraz liczby mieszkańców zamieszkałych na obszarze danej gminy, według stanu na dzień 31 grudnia roku poprzedzającego rok budżetowy o dwa lata, ustalonej przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego.
2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) w terminie do dnia 31 lipca roku poprzedzającego rok budżetowy przekazuje sołtysom informację o wysokości środków, o których mowa w ust. 1.
 3. Środki funduszu niewykorzystane w roku budżetowym wygasają z upływem roku.
 4. Gmina otrzymuje z budżetu państwa zwrot, w formie dotacji celowej, części wydatków wykonanych w ramach funduszu. Zwrot obejmuje wydatki wykonane w roku poprzedzającym rok budżetowy.
 5. Wydatki wykonane w ramach funduszu podlegają zwrotowi, o którym mowa w ust. 4, w następującej wysokości:
 - 1) 30% wykonanych wydatków – dla gmin, w których Kb, jest mniejsze od średniego Kbk w skali kraju,
 - 2) 20% wykonanych wydatków – dla gmin, w których Kb wynosi od 100% do 120% średniego Kbk w skali kraju,
 - 3) 10% wykonanych wydatków – dla gmin, w których Kb jest większe od 120% średniego Kbk w skali kraju, gdzie Kbk oznacza – średnią kwotę bazową w kraju – obliczaną dla gmin wiejskich i miejsko-wiejskich, ujętych w rejestrze terytorialnym, o którym mowa w art. 47 ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz.U. Nr 88, poz. 439, z późn. zm.4)), według stanu na dzień 1 stycznia roku poprzedzającego rok budżetowy.
 6. Średnią kwotę bazową w kraju oblicza się, dzieląc łączną kwotę wykonanych dochodów bieżących gmin wiejskich i miejsko-wiejskich, o których mowa w przepisach o finansach publicznych, przez liczbę mieszkańców gmin wiejskich i miejsko-wiejskich według stanu na dzień 31 grudnia roku poprzedzającego rok budżetowy o dwa lata, ustaloną przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego.
 7. Podstawę do wyliczenia średniej kwoty bazowej w kraju stanowią wykonane dochody bieżące wykazane za rok poprzedzający rok budżetowy o dwa lata w sprawozdaniach gmin wiejskich i miejsko-wiejskich, których obowiązek sporządzania wynika z przepisów o finansach publicznych w zakresie sprawozdawczości budżetowej, z uwzględnieniem korekt złożonych do właściwych regionalnych izb obrachunkowych, w terminie do dnia 30 czerwca roku poprzedzającego rok budżetowy.

8. Minister właściwy do spraw finansów publicznych oblicza na dany rok średnią kwotę bazową w kraju i podaje ją do wiadomości w Biuletynie Informacji Publicznej do dnia 31 sierpnia roku poprzedzającego rok budżetowy.
9. Minister właściwy do spraw finansów publicznych określi, w drodze rozporządzenia, tryb zwrotu części wydatków gmin w ramach funduszu, kierując się potrzebą zapewnienia środków finansowych dla gmin.

Art. 3.

1. Rada gminy może zwiększyć środki funduszu ponad wysokość obliczoną na podstawie art. 2 ust. 1.
2. Zwiększona wysokość środków funduszu nie jest wliczana do wydatków wykonanych w ramach funduszu, od których przysługuje częściowy zwrot na podstawie art. 2 ust. 4.

Art. 4.

1. Warunkiem przyznania w danym roku budżetowym środków z funduszu jest złożenie do wójta (burmistrza, prezydenta miasta) przez sołectwo wniosku.
2. Wniosek danego sołectwa uchwała zebranie wiejskie z inicjatywy sołtysa, rady sołeckiej lub co najmniej 15 pełnoletnich mieszkańców sołectwa.
3. Wniosek powinien zawierać wskazanie przedsięwzięć przewidzianych do realizacji na obszarze sołectwa w ramach środków określonych dla danego sołectwa na podstawie informacji, o której mowa w art. 2 ust. 2, wraz z oszacowaniem ich kosztów i uzasadnieniem.
4. W terminie do dnia 30 września roku poprzedzającego rok budżetowy, którego dotyczy wniosek, sołtys przekazuje wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta) wniosek celem uwzględnienia go w projekcie budżetu gminy.
5. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) w terminie 7 dni od dnia otrzymania odrzuca wniosek niespełniający warunków określonych w ust. 2-4, informując jednocześnie o tym sołtysa. Sołtys może w terminie 7 dni od dnia otrzymania tej informacji podtrzymać wniosek, kierując go do rady gminy za pośrednictwem wójta (burmistrza, prezydenta miasta).
6. W przypadku podtrzymania wniosku przez sołtysa, rada gminy rozpatruje ten wniosek w terminie 30 dni od dnia jego otrzymania. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) związany jest rozstrzygnięciem rady gminy w tym zakresie.
7. Uchwalając budżet, rada gminy odrzuca wniosek sołectwa, w przypadku gdy zamierzone zadania nie spełniają wymogów określonych w art. 1 ust. 3. 4

Art. 5.

W ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.5)) w art. 7 w ust. 1 pkt 17 otrzymuje brzmienie: „17) wspierania i upowszechniania idei samorządowej, w tym tworzenia warunków do działania i rozwoju jednostek pomocniczych i wdrażania programów pobudzania aktywności obywatelskiej;”.

Art. 6.

W 2009 r. rada gminy podejmuje uchwałę, o której mowa w art. 1 ust. 1, do dnia 30 czerwca.

Art. 7.

Ustawa wchodzi w życie z dniem 1 kwietnia 2009 r.

- 1) Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2005 r. Nr 169, poz. 1420, z 2006 r. Nr 45, poz. 319, Nr 104, poz. 708, Nr 170, poz. 1217 i 1218, Nr 187, poz. 1381 i Nr 249, poz. 1832, z 2007 r. Nr 82, poz. 560, Nr 88, poz. 587, Nr 115, poz. 791 i Nr 140, poz. 984, z 2008 r. Nr 180, poz. 1112, Nr 209, poz. 1317, Nr 216, poz. 1370 i Nr 227, poz. 1505 oraz z 2009 r. Nr 19, poz. 100.
- 2) Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2002 r. Nr 74, poz. 676, z 2006 r. Nr 50, poz. 360 i Nr 191, poz. 1410, z 2007 r. Nr 89, poz. 590 oraz z 2008 r. Nr 11, 59.2
- 3) Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2006 r. Nr 144, poz. 1043, z 2007 r. Nr 21, poz. 125, z 2008 r. Nr 70, poz. 416, Nr 171, poz. 1056, Nr 195, poz. 1198 i Nr 220, poz. 1414 oraz z 2009 r. Nr 22, poz. 120.
- 4) Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz.U. z 1996 r. Nr 156, poz. 775, z 1997 r. Nr 88, poz. 554 i Nr 121, poz. 769, z 1998 r. Nr 99, poz. 632 i Nr 106, poz. 668, z 2001 r. Nr 100, poz. 1080, z 2003 r. Nr 217, poz. 2125, z 2004 r. Nr 273, poz. 2703, z 2005 r. Nr 163, poz. 1362, z 2006 r. Nr 170, poz. 1217, z 2007 r. Nr 166, poz. 1172, z 2008 r. Nr 227, poz. 1505 oraz z 2009 r. Nr 18, poz. 97.3
- 5) Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2002 r. Nr 23, poz. 220, Nr 62, poz. 558, Nr 113, poz. 984, Nr 153, poz. 1271 i Nr 214, poz. 1806, z 2003 r. Nr 80, poz. 717 i Nr 162, poz. 1568, z 2004 r. Nr 102, poz. 1055, Nr 116, poz. 1203 i Nr 167, poz. 1759, z 2005 r. Nr 172, poz. 1441 i Nr 175, poz. 1457, z 2006 r. Nr 17, poz. 128 i Nr 181, poz. 1337, z 2007 r.

(Wyciąg)

**USTAWA
z dnia 8 marca 1990 r.
o samorządzie gminnym.**

Art. 1.

1. Mieszkańcy gminy tworzą z mocy prawa wspólnotę samorządową.
2. Ilekroć w ustawie jest mowa o gminie, należy przez to rozumieć wspólnotę samorządową oraz odpowiednie terytorium.

Art. 2.

1. Gmina wykonuje zadania publiczne w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność.
2. Gmina posiada osobowość prawną.
3. Samodzielność gminy podlega ochronie sądowej.

Art. 6.

1. Do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów.
2. Jeżeli ustawy nie stanowią inaczej, rozstrzyganie w sprawach, o których mowa w ust. 1, należy do gminy.

Art. 7.

1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:
 - 1) ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej,
 - 2) gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego,
 - 3) wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz,
 - 4) lokalnego transportu zbiorowego,
 - 5) ochrony zdrowia,
 - 6) pomocy społecznej, w tym ośrodków i zakładów opiekuńczych,
 - 7) gminnego budownictwa mieszkaniowego,
 - 8) edukacji publicznej,
 - 9) kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,

- 10) kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
 - 11) targowisk i hal targowych,
 - 12) zieleni gminnej i zadrzewień,
 - 13) cmentarzy gminnych,
 - 14) porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej, w tym wyposażenia i utrzymania gminnego magazynu przeciwpowodziowego,
 - 15) utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych,
 - 16) polityki prorodzinnej, w tym zapewnienia kobietom w ciąży opieki socjalnej, medycznej i prawnej,
 - 17) wspierania i upowszechniania idei samorządowej, w tym tworzenia warunków do działania i rozwoju jednostek pomocniczych i wdrażania programów pobudzania aktywności obywatelskiej;
 - 18) promocji gminy,
 - 19) współpracy z organizacjami pozarządowymi,
 - 20) współpracy ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw.
2. Ustawy określają, które zadania własne gminy mają charakter obowiązkowy.
 3. Przekazanie gminie, w drodze ustawy, nowych zadań własnych wymaga zapewnienia koniecznych środków finansowych na ich realizację w postaci zwiększenia dochodów własnych gminy lub subwencji. Przepis art. 8 ust. 4 i 5 stosuje się odpowiednio.

Art. 35.

1. Organizację i zakres działania jednostki pomocniczej określa rada gminy odrębnym statutem, po przeprowadzeniu konsultacji z mieszkańcami.
2. Statut może przewidywać powołanie jednostki niższego rzędu w ramach jednostki pomocniczej.
3. Statut jednostki pomocniczej określa w szczególności:
 - 1) nazwę i obszar jednostki pomocniczej,
 - 2) zasady i tryb wyborów organów jednostki pomocniczej,
 - 3) organizację i zadania organów jednostki pomocniczej,
 - 4) zakres zadań przekazywanych jednostce przez gminę oraz sposób ich realizacji,
 - 5) zakres i formy kontroli oraz nadzoru organów gminy nad działalnością organów jednostki pomocniczej.

Art. 36.

1. Organem uchwałodawczym w sołectwie jest zebranie wiejskie, a wykonawczym - sołtys. Działalność sołtysa wspomaga rada sołecka.
2. Sołtys oraz członkowie rady sołeckiej wybierani są w głosowaniu tajnym, bezpośrednim, spośród nieograniczonej liczby kandydatów, przez stałych mieszkańców sołectwa uprawnionych do głosowania.
3. Sołtys korzysta z ochrony prawnej przysługującej funkcjonariuszom publicznym.

Art. 37.

1. Organem uchwałodawczym w dzielnicy (osiedlu) jest rada o liczbie członków ustalonej według art. 17, nie więcej jednak niż 21.
2. Organem wykonawczym w dzielnicy (osiedlu) jest zarząd. Na czele zarządu stoi przewodniczący.
3. Przewodniczący zarządu korzysta z ochrony prawnej przysługującej funkcjonariuszom publicznym.
4. Statut osiedla może ustalić, że w osiedlu organem uchwałodawczym jest ogólne zebranie mieszkańców. Ogólne zebranie wybiera zarząd osiedla; art. 36 ust. 2 stosuje się odpowiednio.

Art. 37a.

Przewodniczący organu wykonawczego jednostki pomocniczej może uczestniczyć w pracach rady gminy na zasadach określonych w statucie gminy, bez prawa udziału w głosowaniu. Przewodniczący rady gminy jest każdorazowo zobowiązany do zawiadamiania, na takich samych zasadach jak radnych, przewodniczącego organu wykonawczego jednostki pomocniczej o sesji rady gminy.

Art. 37b.

1. Rada gminy może ustanowić zasady, na jakich przewodniczącemu organu wykonawczego jednostki pomocniczej będzie przysługiwała dieta oraz zwrot kosztów podróży służbowej.
2. Rada gminy może ustanowić zasady, na jakich członkom organu wykonawczego jednostki pomocniczej oraz członkom rady dzielnicy (osiedla), rady sołeckiej, będzie przysługiwała dieta lub zwrot kosztów podróży służbowej.

Art. 38.

Odrębności ustroju gmin, które wykonują zadania o szczególnym charakterze, określają właściwe ustawy. Dotyczy to w szczególności gmin uzdrowiskowych.

Art. 39.

1. Decyzje w indywidualnych sprawach z zakresu administracji publicznej wydaje wójt, o ile przepisy szczególne nie stanowią inaczej.
2. Wójt może upoważnić swoich zastępców lub innych pracowników urzędu gminy do wydawania decyzji administracyjnych, o których mowa w ust. 1, w imieniu wójta.
3. (skreślony).
4. Do załatwiania indywidualnych spraw z zakresu administracji publicznej rada gminy może upoważnić również organ wykonawczy jednostki pomocniczej oraz organy jednostek i podmiotów, o których mowa w art. 9 ust. 1.
5. Od decyzji wydanej przez wójta lub organ, o którym mowa w ust. 4, służy odwołanie do samorządowego kolegium odwoławczego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.

Art. 60.

1. Za prawidłową gospodarkę finansową gminy odpowiada wójt.
2. Wójtowi gminy przysługuje wyłączne prawo:
 - 1) zaciągania zobowiązań mających pokrycie w ustalonych w uchwale budżetowej kwotach wydatków, w ramach upoważnień udzielonych przez radę gminy,
 - 2) emitowania papierów wartościowych, w ramach upoważnień udzielonych przez radę gminy,
 - 3) dokonywania wydatków budżetowych,
 - 4) zgłaszania propozycji zmian w budżecie gminy,
 - 5) dysponowania rezerwami budżetu gminy,
 - 6) blokowania środków budżetowych, w przypadkach określonych ustawą.

Art. 61.

1. Gospodarka finansowa gminy jest jawna.
2. Wójt niezwłocznie ogłasza uchwałę budżetową i sprawozdanie z jej wykonania w trybie przewidzianym dla aktów prawa miejscowego.
3. Wójt informuje mieszkańców gminy o założeniach projektu budżetu, kierunkach polityki społecznej i gospodarczej oraz wykorzystywaniu środków budżetowych.

(Wyciąg)

USTAWA
z dnia 29 stycznia 2004 r.
Prawo zamówień publicznych

Art. 4.

Ustawy nie stosuje się do:

- 1) zamówień udzielanych na podstawie:
 - a) szczególnej procedury organizacji międzynarodowej odmiennej od określonej w ustawie,
 - b) umów międzynarodowych, których stroną jest Rzeczpospolita Polska, dotyczących stacjonowania wojsk, jeżeli umowy te przewidują inne niż ustawa procedury udzielania zamówień,
 - c) umowy międzynarodowej zawartej między Rzeczpospolitą Polską a jednym lub wieloma państwami niebędącymi członkami Unii Europejskiej, dotyczącej wdrożenia lub realizacji przedsięwzięcia przez strony tej umowy, jeżeli umowa ta przewiduje inne niż ustawa procedury udzielania zamówień;
- 2) zamówień Narodowego Banku Polskiego związanych z:
 - a) wykonywaniem zadań dotyczących realizacji polityki pieniężnej, a w szczególności zamówień na usługi finansowe związane z emisją, sprzedażą, kupnem i transferem papierów wartościowych lub innych instrumentów finansowych,
 - b) obrotem papierami wartościowymi emitowanymi przez Skarb Państwa,
 - c) obsługą zarządzania długiem krajowym i zadłużeniem zagranicznym,
 - d) emisją znaków pieniężnych i gospodarką tymi znakami,
 - e) gromadzeniem rezerw dewizowych i zarządzaniem tymi rezerwami,
 - f) gromadzeniem złota i metali szlachetnych,
 - g) prowadzeniem rachunków bankowych i przeprowadzaniem bankowych rozliczeń pieniężnych;
- 2a) zamówień Banku Gospodarstwa Krajowego:
 - a) związanych z realizacją zadań dotyczących obsługi funduszy utworzonych, powierzonych lub przekazanych Bankowi Gospodarstwa Krajowego na podstawie odrębnych ustaw oraz realizacją programów rządowych, w części dotyczącej:
 - prowadzenia rachunków bankowych, przeprowadzania bankowych rozliczeń pieniężnych i działalności na rynku międzybankowym,

- pozyskiwania środków finansowych dla zapewnienia płynności finansowej, finansowania działalności obsługiwanych funduszy i programów oraz refinansowania akcji kredytowej,
- b) związanych z operacjami na rynku międzybankowym dotyczących zarządzania długiem Skarbu Państwa oraz płynnością budżetu państwa;
- 3) zamówień, których przedmiotem są:
 - a) usługi arbitrażowe lub pojednawcze,
 - b) usługi Narodowego Banku Polskiego,
 - c) (uchylona),
 - d) (uchylona),
 - e) usługi w zakresie badań naukowych i prac rozwojowych oraz świadczenie usług badawczych, które nie są w całości opłacane przez zamawiającego i których rezultaty nie stanowią wyłącznie jego własności,
 - f) dostawy i usługi, do których stosuje się art. 296 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską,
 - g) nabycie, przygotowanie, produkcja lub koprodukcja materiałów programowych przeznaczonych do emisji przez nadawców radiowych lub telewizyjnych,
 - h) zakup czasu antenowego,
 - i) nabycie własności nieruchomości oraz innych praw do nieruchomości, w szczególności dzierżawy i najmu,
 - j) usługi finansowe związane z emisją, sprzedażą, kupnem lub transferem papierów wartościowych lub innych instrumentów finansowych, w szczególności związane z transakcjami mającymi na celu uzyskanie dla zamawiającego środków pieniężnych lub kapitału,
 - k) dostawy uprawnień do emisji do powietrza gazów cieplarnianych i innych substancji, jednostek poświadczonej redukcji emisji oraz jednostek redukcji emisji, w rozumieniu przepisów o handlu uprawnieniami do emisji do powietrza gazów cieplarnianych i innych substancji,
 - l) usługi Banku Gospodarstwa Krajowego w zakresie bankowej obsługi jednostek, o których mowa w art. 3 ust. 1 pkt 1 i 2, z wyłączeniem jednostek samorządu terytorialnego;
- 4) umów z zakresu prawa pracy;
- 4a) (uchylony);
- 5) zamówień objętych tajemnicą państwową zgodnie z przepisami o ochronie informacji niejawnych albo jeżeli wymaga tego istotny interes bezpieczeństwa państwa, albo zamówień objętych tajemnicą

służbową, jeżeli wymaga tego istotny interes publiczny lub istotny interes państwa;

- 5a) zamówień w ramach realizacji polskiej pomocy zagranicznej udzielanych przez jednostki wojskowe w rozumieniu przepisów o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa, jeżeli ich wartość jest mniejsza niż kwoty określone w przepisach wydanych na podstawie art. 11 ust. 8;
- 6) zamówień na usługi udzielane innemu zamawiającemu, o którym mowa w art. 3 ust. 1 pkt 1-3a, któremu przyznano, w drodze ustawy lub decyzji administracyjnej, wyłączne prawo do świadczenia tych usług;
- 7) przyznawania dotacji ze środków publicznych, jeżeli dotacje te są przyznawane na podstawie ustaw;
- 8) zamówień i konkursów, których wartość nie przekracza wyrażonej w złotych równowartości kwoty 14.000 euro;
- 9) (uchylony);
- 10) zamówień udzielanych przez podmioty wykonujące co najmniej jeden z następujących rodzajów działalności:
 - a) udostępnianie publicznej sieci telekomunikacyjnej,
 - b) eksploatacja publicznej sieci telekomunikacyjnej,
 - c) świadczenie publicznie dostępnych usług telekomunikacyjnych za pomocą publicznej sieci telekomunikacyjnej lub usług poczty elektronicznej za pomocą takiej sieci – jeżeli zamówienie jest udzielane wyłącznie w celu wykonywania jednego z tych rodzajów działalności;
- 11) nabywania dostaw, usług lub robót budowlanych od centralnego zamawiającego lub od wykonawców wybranych przez centralnego zamawiającego,
- 12) koncesji na roboty budowlane oraz koncesji na usługi w rozumieniu ustawy z dnia 9 stycznia 2009 r. o koncesji na roboty budowlane lub usługi.

Art. 22.

1. O udzielenie zamówienia mogą ubiegać się wykonawcy, którzy:
 - 1) posiadają uprawnienia do wykonywania określonej działalności lub czynności, jeżeli ustawy nakładają obowiązek posiadania takich uprawnień;
 - 2) posiadają niezbędną wiedzę i doświadczenie oraz dysponują potencjałem technicznym i osobami zdolnymi do wykonania zamówienia lub przedstawią pisemne zobowiązanie innych podmiotów do udostępnienia potencjału technicznego i osób zdolnych do wykonania zamówienia;

- 3) znajdują się w sytuacji ekonomicznej i finansowej zapewniającej wykonanie zamówienia;
 - 4) nie podlegają wykluczeniu z postępowania o udzielenie zamówienia.
2. Zamawiający nie może określać warunków udziału w postępowaniu o udzielenie zamówienia w sposób, który mógłby utrudniać uczciwą konkurencję.

Art. 24.

1. Z postępowania o udzielenie zamówienia wyklucza się:
 - 1) wykonawców, którzy wyrządzili szkodę, nie wykonując zamówienia lub wykonując je nienależycie, jeżeli szkoda ta została stwierdzona prawomocnym orzeczeniem sądu wydanym w okresie 3 lat przed wszczęciem postępowania;
 - 2) wykonawców, w stosunku do których otwarto likwidację lub których upadłość ogłoszono, z wyjątkiem wykonawców, którzy po ogłoszeniu upadłości zawarli układ zatwierdzony prawomocnym postanowieniem sądu, jeżeli układ nie przewiduje zaspokojenia wierzycieli poprzez likwidację majątku upadłego;
 - 3) wykonawców, którzy zalegają z uiszczeniem podatków, opłat lub składek na ubezpieczenia społeczne lub zdrowotne, z wyjątkiem przypadków gdy uzyskali oni przewidziane prawem zwolnienie, odroczenie, rozłożenie na raty zaległych płatności lub wstrzymanie w całości wykonania decyzji właściwego organu;
 - 4) osoby fizyczne, które prawomocnie skazano za przestępstwo popełnione w związku z postępowaniem o udzielenie zamówienia, przestępstwo przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową, przestępstwo przekupstwa, przestępstwo przeciwko obrotowi gospodarczemu lub inne przestępstwo popełnione w celu osiągnięcia korzyści majątkowych, a także za przestępstwo skarbowe lub przestępstwo udziału w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego;
 - 5) spółki jawne, których wspólnika prawomocnie skazano za przestępstwo popełnione w związku z postępowaniem o udzielenie zamówienia, przestępstwo przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową, przestępstwo przekupstwa, przestępstwo przeciwko obrotowi gospodarczemu lub inne przestępstwo popełnione w celu osiągnięcia korzyści majątkowych, a także za przestępstwo skarbowe lub przestępstwo udziału w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego;
 - 6) spółki partnerskie, których partnera lub członka zarządu prawomocnie skazano za przestępstwo popełnione w związku z postępowaniem

niem o udzielenie zamówienia, przestępstwo przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową, przestępstwo przekupstwa, przestępstwo przeciwko obrotowi gospodarczemu lub inne przestępstwo popełnione w celu osiągnięcia korzyści majątkowych, a także za przestępstwo skarbowe lub przestępstwo udziału w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego;

- 7) spółki komandytowe oraz spółki komandytowo-akcyjne, których komplementariusza prawomocnie skazano za przestępstwo popełnione w związku z postępowaniem o udzielenie zamówienia, przestępstwo przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową, przestępstwo przekupstwa, przestępstwo przeciwko obrotowi gospodarczemu lub inne przestępstwo popełnione w celu osiągnięcia korzyści majątkowych, a także za przestępstwo skarbowe lub przestępstwo udziału w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego;
 - 8) osoby prawne, których urzędującego członka organu zarządzającego prawomocnie skazano za przestępstwo popełnione w związku z postępowaniem o udzielenie zamówienia, przestępstwo przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową, przestępstwo przekupstwa, przestępstwo przeciwko obrotowi gospodarczemu lub inne przestępstwo popełnione w celu osiągnięcia korzyści majątkowych, a także za przestępstwo skarbowe lub przestępstwo udziału w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego;
 - 9) podmioty zbiorowe, wobec których sąd orzekł zakaz ubiegania się o zamówienia, na podstawie przepisów o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary;
 - 10) wykonawców, którzy nie spełniają warunków udziału w postępowaniu, o których mowa w art. 22 ust. 1 pkt 1-3.
2. Z postępowania o udzielenie zamówienia wyklucza się również wykonawców, którzy:
- 1) wykonywali bezpośrednio czynności związane z przygotowaniem prowadzonego postępowania lub posługiwali się w celu sporządzenia oferty osobami uczestniczącymi w dokonywaniu tych czynności, chyba że udział tych wykonawców w postępowaniu nie utrudni uczciwej konkurencji; przepisu nie stosuje się do wykonawców, którym udziela się zamówienia na podstawie art. 62 ust. 1 pkt 2 lub art. 67 ust. 1 pkt 1 i 2;
 - 2) złożyli nieprawdziwe informacje mające wpływ na wynik prowadzonego postępowania;

- 3) nie złożyli oświadczenia o spełnianiu warunków udziału w postępowaniu lub dokumentów potwierdzających spełnianie tych warunków lub złożone dokumenty zawierają błędy, z zastrzeżeniem art. 26 ust. 3;
- 4) nie wnieśli wadium, w tym również na przedłużony okres związania ofertą, lub nie zgodzili się na przedłużenie okresu związania ofertą.
3. Zamawiający zawiadamia równocześnie wykonawców, którzy zostali wykluczeni z postępowania o udzielenie zamówienia, podając uzasadnienie faktyczne i prawne, z zastrzeżeniem art. 92 ust. 1 pkt 3.
4. Ofertę wykonawcy wykluczonego uznaje się za odrzuconą.

Art. 30.

1. Zamawiający opisuje przedmiot zamówienia za pomocą cech technicznych i jakościowych, z zachowaniem Polskich Norm przenoszących normy europejskie lub norm innych państw członkowskich Europejskiego Obszaru Gospodarczego przenoszących te normy.
2. W przypadku braku Polskich Norm przenoszących normy europejskie lub norm innych państw członkowskich Europejskiego Obszaru Gospodarczego przenoszących te normy uwzględnia się w kolejności:
 - 1) europejskie aprobaty techniczne;
 - 2) wspólne specyfikacje techniczne;
 - 3) normy międzynarodowe;
 - 4) inne techniczne systemy odniesienia ustanowione przez europejskie organy normalizacyjne.
3. W przypadku braku Polskich Norm przenoszących normy europejskie lub norm innych państw członkowskich Europejskiego Obszaru Gospodarczego przenoszących te normy oraz aprobat, specyfikacji, norm i systemów, o których mowa w ust. 2, uwzględnia się w kolejności:
 - 1) Polskie Normy;
 - 2) polskie aprobaty techniczne;
 - 3) polskie specyfikacje techniczne.
4. Opisując przedmiot zamówienia za pomocą norm, aprobat, specyfikacji technicznych i systemów odniesienia, o których mowa w ust. 1-3, zamawiający jest obowiązany wskazać, że dopuszcza rozwiązania równoważne opisywanym.
5. Wykonawca, który powołuje się na rozwiązania równoważne opisywanym przez zamawiającego, jest obowiązany wykazać, że oferowane przez niego dostawy, usługi lub roboty budowlane spełniają wymagania określone przez zamawiającego.
6. Zamawiający może odstąpić od opisywania przedmiotu zamówienia z uwzględnieniem przepisów ust. 1-3, jeżeli zapewni dokładny opis przedmiotu zamówienia poprzez wskazanie wymagań funkcjonal-

nych. Wymagania te mogą obejmować opis oddziaływania na środowisko.

7. Do opisu przedmiotu zamówienia stosuje się nazwy i kody określone we Wspólnym Słowniku Zamówień.

Art. 31.

1. Zamawiający opisuje przedmiot zamówienia na roboty budowlane za pomocą dokumentacji projektowej oraz specyfikacji technicznej wykonania i odbioru robót budowlanych.
2. Jeżeli przedmiotem zamówienia jest zaprojektowanie i wykonanie robót budowlanych w rozumieniu ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, zamawiający opisuje przedmiot zamówienia za pomocą programu funkcjonalno-użytkowego.
3. Program funkcjonalno-użytkowy obejmuje opis zadania budowlanego, w którym podaje się przeznaczenie ukończonych robót budowlanych oraz stawiane im wymagania techniczne, ekonomiczne, architektoniczne, materiałowe i funkcjonalne.
4. Minister właściwy do spraw budownictwa, gospodarki przestrzennej i mieszkaniowej określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowy zakres i formę:
 - 1) dokumentacji projektowej,
 - 2) specyfikacji technicznych wykonania i odbioru robót budowlanych,
 - 3) programu funkcjonalno-użytkowego – mając na względzie rodzaj robót budowlanych, a także nazwy i kody Wspólnego Słownika Zamówień.

Art. 32.

1. Podstawą ustalenia wartości zamówienia jest całkowite szacunkowe wynagrodzenie wykonawcy, bez podatku od towarów i usług, ustalone przez zamawiającego z należytą starannością.
2. Zamawiający nie może w celu uniknięcia stosowania przepisów ustawy dzielić zamówienia na części lub zaniżać jego wartości.
3. Jeżeli zamawiający przewiduje udzielenie zamówień uzupełniających, o których mowa w art. 67 ust. 1 pkt 6 i 7 lub art. 134 ust. 6 pkt 3 i 4, przy ustalaniu wartości zamówienia uwzględnia się wartość zamówień uzupełniających.
4. Jeżeli zamawiający dopuszcza możliwość składania ofert częściowych albo udziela zamówienia w częściach, z których każda stanowi przedmiot odrębnego postępowania, wartością zamówienia jest łączna wartość poszczególnych części zamówienia.
5. Jeżeli wyodrębniona jednostka organizacyjna zamawiającego posiadająca samodzielność finansową udziela zamówienia związanego z jej

własną działalnością, wartość udzielanego zamówienia ustala się odrębnie od wartości zamówień udzielanych przez inne jednostki organizacyjne tego zamawiającego posiadające samodzielność finansową.

6. Wartością dynamicznego systemu zakupów jest łączna wartość zamówień objętych tym systemem, których zamawiający zamierza udzielić w okresie trwania dynamicznego systemu zakupów.
7. Wartością umowy ramowej jest łączna wartość zamówień, których zamawiający zamierza udzielić w okresie trwania umowy ramowej.

Art. 33.

1. Wartość zamówienia na roboty budowlane ustala się na podstawie:
 - 1) kosztorysu inwestorskiego sporządzanego na etapie opracowania dokumentacji projektowej albo na podstawie planowanych kosztów robót budowlanych określonych w programie funkcjonalno-użytkowym, jeżeli przedmiotem zamówienia jest wykonanie robót budowlanych w rozumieniu ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane;
 - 2) planowanych kosztów prac projektowych oraz planowanych kosztów robót budowlanych określonych w programie funkcjonalno-użytkowym, jeżeli przedmiotem zamówienia jest zaprojektowanie i wykonanie robót budowlanych w rozumieniu ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.
2. Przy obliczaniu wartości zamówienia na roboty budowlane uwzględnia się także wartość dostaw związanych z wykonywaniem robót budowlanych oddanych przez zamawiającego do dyspozycji wykonawcy.
3. Minister właściwy do spraw budownictwa, gospodarki przestrzennej i mieszkaniowej określi, w drodze rozporządzenia:
 - 1) metody i podstawy sporządzania kosztorysu inwestorskiego,
 - 2) metody i podstawy obliczania planowanych kosztów prac projektowych oraz planowanych kosztów robót budowlanych określonych w programie funkcjonalno-użytkowym – uwzględniając dane techniczne, technologiczne i organizacyjne, mające wpływ na wartość zamówienia.

Art. 34.

1. Podstawą ustalenia wartości zamówienia na usługi lub dostawy powtarzające się okresowo jest łączna wartość zamówień tego samego rodzaju:
 - 1) udzielonych w terminie poprzednich 12 miesięcy lub w poprzednim roku budżetowym, z uwzględnieniem zmian ilościowych zamawianych usług lub dostaw oraz prognozowanego na dany rok średniorocznego wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych ogółem, albo

- 2) których zamawiający zamierza udzielić w terminie 12 miesięcy następujących po pierwszej usłudze lub dostawie.
2. Wybór podstawy ustalenia wartości zamówienia na usługi lub dostawy powtarzające się okresowo nie może być dokonany w celu uniknięcia stosowania przepisów ustawy.
3. Jeżeli zamówienia udziela się na czas:
 - 1) nieoznaczony, wartością zamówienia jest wartość ustalona z uwzględnieniem okresu 48 miesięcy wykonywania zamówienia;
 - 2) oznaczony:
 - a) nie dłuższy niż 12 miesięcy, wartością zamówienia jest wartość ustalona z uwzględnieniem okresu wykonywania zamówienia,
 - b) dłuższy niż 12 miesięcy, wartością zamówienia jest wartość ustalona z uwzględnieniem okresu wykonywania zamówienia, a w przypadku zamówień, których przedmiotem są dostawy nabywane na podstawie umowy dzierżawy, najmu lub leasingu z uwzględnieniem również wartości końcowej przedmiotu umowy w sprawie zamówienia publicznego.
4. Jeżeli zamówienie obejmuje usługi bankowe lub inne usługi finansowe, wartością zamówienia są opłaty, prowizje, odsetki i inne podobne świadczenia.
5. Jeżeli zamówienie na usługi lub dostawy przewiduje prawo opcji, przy ustaleniu wartości zamówienia uwzględnia się największy możliwy zakres tego zamówienia z uwzględnieniem prawa opcji.

Art. 35.

1. Ustalenie wartości zamówienia dokonuje się nie wcześniej niż 3 miesiące przed dniem wszczęcia postępowania o udzielenie zamówienia, jeżeli przedmiotem zamówienia są dostawy lub usługi, oraz nie wcześniej niż 6 miesięcy przed dniem wszczęcia postępowania o udzielenie zamówienia, jeżeli przedmiotem zamówienia są roboty budowlane.
2. Jeżeli po ustaleniu wartości zamówienia nastąpiła zmiana okoliczności mających wpływ na dokonane ustalenie, zamawiający przed wszczęciem postępowania dokonuje zmiany wartości zamówienia.
3. Prezes Rady Ministrów co najmniej raz na dwa lata określi, w drodze rozporządzenia, średni kurs złotego w stosunku do euro stanowiący podstawę przeliczania wartości zamówień, z uwzględnieniem ogłoszonych przez Komisję Europejską w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej równowartości progów stosowania procedur udzielania zamówień.

Art. 36.

1. Specyfikacja istotnych warunków zamówienia zawiera co najmniej:

- 1) nazwę (firmę) oraz adres zamawiającego;
 - 2) tryb udzielenia zamówienia;
 - 3) opis przedmiotu zamówienia;
 - 4) termin wykonania zamówienia;
 - 5) opis warunków udziału w postępowaniu oraz opis sposobu dokonywania oceny spełniania tych warunków;
 - 6) wykaz oświadczeń lub dokumentów, jakie mają dostarczyć wykonawcy w celu potwierdzenia spełniania warunków udziału w postępowaniu;
 - 7) informacje o sposobie porozumiewania się zamawiającego z wykonawcami oraz przekazywania oświadczeń lub dokumentów, a także wskazanie osób uprawnionych do porozumiewania się z wykonawcami;
 - 8) wymagania dotyczące wadium;
 - 9) termin związania ofertą;
 - 10) opis sposobu przygotowywania ofert;
 - 11) miejsce oraz termin składania i otwarcia ofert;
 - 12) opis sposobu obliczenia ceny;
 - 13) opis kryteriów, którymi zamawiający będzie się kierował przy wyborze oferty, wraz z podaniem znaczenia tych kryteriów i sposobu oceny ofert;
 - 14) informacje o formalnościach, jakie powinny zostać dopełnione po wyborze oferty w celu zawarcia umowy w sprawie zamówienia publicznego;
 - 15) wymagania dotyczące zabezpieczenia należytego wykonania umowy;
 - 16) istotne dla stron postanowienia, które zostaną wprowadzone do treści zawieranej umowy w sprawie zamówienia publicznego, ogólne warunki umowy albo wzór umowy, jeżeli zamawiający wymaga od wykonawcy, aby zawarł z nim umowę w sprawie zamówienia publicznego na takich warunkach;
 - 17) pouczenie o środkach ochrony prawnej przysługujących wykonawcy w toku postępowania o udzielenie zamówienia.
2. W przypadku gdy przepisy ustawy nie stanowią inaczej, specyfikacja istotnych warunków zamówienia zawiera również:
- 1) opis części zamówienia, jeżeli zamawiający dopuszcza składanie ofert częściowych;
 - 2) maksymalną liczbę wykonawców, z którymi zamawiający zawrze umowę ramową, jeżeli zamawiający przewiduje zawarcie umowy ramowej;
 - 3) informację o przewidywanych zamówieniach uzupełniających, o których mowa w art. 67 ust. 1 pkt 6 i 7 lub art. 134 ust. 6 pkt 3 i 4, jeżeli zamawiający przewiduje udzielenie takich zamówień;

- 4) opis sposobu przedstawiania ofert wariantowych oraz minimalne warunki, jakim muszą odpowiadać oferty wariantowe, jeżeli zamawiający dopuszcza ich składanie;
 - 5) adres poczty elektronicznej lub strony internetowej zamawiającego, jeżeli zamawiający dopuszcza porozumiewanie się drogą elektroniczną;
 - 6) informacje dotyczące walut obcych, w jakich mogą być prowadzone rozliczenia między zamawiającym a wykonawcą, jeżeli zamawiający przewiduje rozliczenia w walutach obcych;
 - 7) jeżeli zamawiający przewiduje aukcję elektroniczną:
 - a) informację o przewidywanym wyborze najkorzystniejszej oferty z zastosowaniem aukcji elektronicznej,
 - b) wymagania dotyczące rejestracji i identyfikacji wykonawców, w tym wymagania techniczne urządzeń informatycznych,
 - c) informację, które spośród kryteriów oceny ofert będą stosowane w toku aukcji elektronicznej;
 - 8) wysokość zwrotu kosztów udziału w postępowaniu, jeżeli zamawiający przewiduje ich zwrot;
 - 9) jeżeli zamawiający przewiduje wymagania, o których mowa w art. 29 ust. 4, określenie w szczególności:
 - a) liczby osób, o których mowa w art. 29 ust. 4 pkt 1, i okresu wymaganego zatrudnienia tych osób,
 - b) sposobu dokumentowania zatrudnienia osób, o których mowa w art. 29 ust. 4 pkt 1, lub utworzenia albo zwiększenia funduszu szkoleniowego,
 - c) uprawnienia zamawiającego w zakresie kontroli spełniania przez wykonawcę wymagań, o których mowa w art. 29 ust. 4, oraz sankcji z tytułu niespełnienia tych wymagań.
3. W postępowaniach, w których wartość zamówienia jest mniejsza niż kwoty określone w przepisach wydanych na podstawie art. 11 ust. 8, specyfikacja istotnych warunków zamówienia może nie zawierać informacji, o których mowa w ust. 1 pkt 6, 8 i 15.
4. Zamawiający żąda wskazania przez wykonawcę w ofercie części zamówienia, której wykonanie powierzy podwykonawcom.
5. Wykonawca może powierzyć wykonanie zamówienia podwykonawcom, z wyjątkiem przypadku gdy ze względu na specyfikę przedmiotu zamówienia zamawiający zastrzeże w specyfikacji istotnych warunków zamówienia, że część lub całość zamówienia nie może być powierzona podwykonawcom.

